

TAMPEREEN YLIOPISTO

**Kansalais- ja työväenopistojen kurssitarjonnan
muodostuminen**

Kasvatustieteiden yksikkö

Pro gradu- tutkielma

Jari Mäkelä

Maaliskuu 2017

Elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen koulutus
JARI MÄKELÄ: Kansalais- ja työväenopistojen kurssitarjonnan muodostuminen
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 95 sivua, 13 liitesivua
Maaliskuu 2017

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoitteet

Pro gradu- tutkielmassani kohderyhmänä ovat kansalais- ja työväenopisto vapaassa sivistystyössä. Tarkoituksena on tutkia kurssivalikoiman muodostamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuskohteena ovat Tampereen seudun työväenopiston ja Sastamalan opiston kurssitarjontaan liittyvä hallinta, suunnittelu ja mekanismit.

Teoreettinen viitekehys

Tutkimukseni on laadullinen, käyttämäni aineisto on kerätty teemahaastatteluilla, havainnoilla ja dokumenteilla. Toimintatutkimusta käytettiin tiedonkeruun intressinä. Kyseisestä tutkimusalueesta ei löydy aikaisempaa tutkimusta, joten aineiston analyysissä käytettiin ”Grounded theory” menetelmää. Tarkoituksena oli saavuttaa tuloksia, jotka mahdollistaisivat teorian muodostumisen tutkimusalueelle etenkin, jos lisätutkimukset antavat vahvistusta teorialle.

Aineisto

Vaikka tutkimusaineisto on kerätty monilla eri menetelmillä, suurin osa muodostuu opistojen henkilökunnan teemahaastatteluista, sekä kaupunkien hallinnon henkilöiden haastatteluista. Lisäksi osallistumiseni erilaisiin opistojen tilaisuuksiin ja vierailut ovat tuottaneet runsaasti tutkimusta tukevaa aineistoa, kuten päiväkirjamuistiinpanoja, pöytäkirjoja, prosessikaaviota ja muita toimintaan liittyvät dokumentteja. Nämä täydentävät aineistoa ja muodostavat yhdessä kokonaiskuvan aihepiiristä.

Keskeiset tulokset

Kurssitarjonnan perusrunko on muodostunut vuosikymmenten aikana ja uudistuu hitaasti, vaikka ideointi voisi olla villiä ja vapaata. Tässä tutkimuksessa tuodaan esille valtion ja kuntien hallinnan, sekä ohjauksen merkitys kurssitarjontaan. Suunnittelussa on otettava huomioon resurssit ja rajoittavat tekijät. Kurssitarjontaa rajoittavia pieniä tekijöitä on huomattava määrä ja niiden yhteisvaikutus aiheuttaa rajoitteita kurssitarjonnan muodostumiseen. Kurssitarjonnan muodostumisessa koulutussuunnittelijoilla on erittäin keskeinen rooli. He hallitsevat suunnittelua aina ideoinnista alkaen, resurssien käyttöön ja opettajien ohjaamiseen asti. Koulutussuunnittelijat ovat kansalaisopistojen kurssitarjonnan prosessin hallitsevia asiantuntijoita, jotka vastaavat kurssitarjonnan kysynnän ja tarjonnan vastaavuudesta. Heidän rooliinsa kuuluu myös uudistaminen ja kehittäminen, mikä määrää pysyykö kansalaisopisto kehityksen mukana muuttuvassa maailmassa. Rehtorien rooli kurssitarjonnan muodostamisessa on vähäinen. Opettajien roolissa korostuvat samaan aikaan ideointi uusista kursseista, toisaalta taas omien kurssien ylläpitäminen, mikä usein johtaa pysähtyneisyyden ylläpitoon kurssitarjonnassa.

Avainsanat: vapaa sivistystyö, kansalaisopisto, koulutussuunnittelija, kurssitarjonta, hallinta, mekanismit

SISÄLLYS

TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	6
1.1 JOHDANTO.....	6
1.2 TUTKIMUKSEN AIHE JA ETENEMINEN	7
1.3 VAPAA SIVISTYSTYÖ	9
1.4 KANSALAIS- JA TYÖVÄENOPISTOT	9
1.5 TAMPEREEN SEUDUN TYÖVÄENOPISTO	11
1.6 SASTAMALAN OPISTO.....	13
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	16
2.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -ONGELMAT.....	16
2.2 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	16
2.3 TUTKIMUSOTTEENA TOIMINTATUTKIMUS JA OSALLISTUVA HAVAINNOINTI	17
2.4 AINEISTOKERUU.....	18
2.4.1 Aineistonkeruun vaiheet.....	19
2.4.2 Teemahaastattelu.....	21
2.5 ANALYYSI.....	23
2.5.1 Grounded Theory.....	24
2.5.2 Glaserilainen tutkimussuuntaus	24
2.5.3 Aineiston kuvaus	26
3 TUTKIMUKSEN KATEGORIAMALLIN MUODOSTUMINEN	29
3.1 KATEGORIAMALLIN MUODOSTUMINEN ANALYYSISSÄ	29
3.2 VALTION JA KUNTIEN RAHOITUS, SEKÄ OHJAUS JA SOPIMUKSET	32
3.3 OPISTOJEN ORGANISAATIO JA HALLINTO.....	40
3.4 MUUT KURSSITARJONTAAN VAIKUTTAVAT ORGANISAATIOIOT	41
3.5 OPISTOJEN TIEDONVÄLITYS JA KANSALAISTEN OSALLISTUMINEN.....	44
3.6 KANSALAIS- JA TYÖVÄENOPISTON OPETUSSUUNNITTELU	46
3.7 KURSSITARJONNAN PERUSRUNGON MUODOSTUMINEN	49
3.8 KURSSITARJONTAA RAJOITTAVIA TEKIJÖITÄ JA ”MINKÄLAISIA KURSSEJA EI JÄRJESTETÄ?”	51
3.9 KOULUTUSSUUNNITTELIJAT HALLITSEVAT JA IDEOIVAT KURSSITARJONTAA	56
3.10 KOHTAAKO KURSSIEN KYSYNTÄ JA TARJONTA.....	66
3.11 KURSSISUUNNITTELUN KEHITTÄMINEN.....	69
3.12 KANSAINVÄLISYYDEN MERKITYS KURSSITARJONNASSA	73
4 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	78
4.1 KANSALAISOPISTOJEN VAPAAUS IDEOIDA JA MUODOSTAA KURSSEJA	78
4.2 KOULUTUSSUUNNITTELIJA, MERKITTÄVIN ROOLI KURSSITARJONNASSA.....	80
5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI.....	85
5.1 TUTKIMUS	85
5.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI	85
5.3 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	88
6 LÄHDELUETTELO.....	91
7 LIITTEET.....	96

Kuvaluettelo

Kuva 1: ”Kurssin elinkaari” prosessikaavio (liite 9).....	30
Kuva 2: Analyysin kolmannessa vaiheessa muodostui 16 kategoriaa.....	31
Kuva 3: Tilaaja- tuottajamalli.....	36
Kuva 4: Tampereen seudun työväenopisto 2015 syksy kurssikuvaus.....	46
Kuva 5: Virtasen (1980) mukaan kurssisuunnittelun tavoitehierarkia.....	48
Kuva 6: Ote Sastamalan opiston johtokunnan pöytäkirjasta.....	64
Kuva 7: Ote Sastamalan kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ohjeesta.....	65
Kuva 8: Kurssitarjonnan muodostamisen kategoriamalli.....	76
Kuva 9: ”Kurssin elinkaari” prosessikaavio (liite 9).....	83

TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

1.1 Johdanto

Pro gradu- tutkielmassani kohderyhmänä ovat kansalais- ja työväenopisto vapaassa sivistystyössä. Tarkoituksena oli tutkia kolmannen iän opiskelijoita kansalaisopistossa, koska aihe ei ollut tarpeeksi kasvatustieteellinen, päätin muuttaa tutkimussuunnitelmaa ja tutkia kurssivalikoimaa ja sen muodostamiseen vaikuttavia tekijöitä. Kohteena ovat Tampereen seudun työväenopiston ja Sastamalan opiston kurssitarjonta ja toimintaan liittyvä hallinta, sekä mekanismit.

Olen opiskellut aikuiskasvatusta ja elinikäistä oppimista, siksi olen kiinnostunut, miten elinikäiseen oppimiseen liittyvät koulutusinterventiot toteutuvat vapaassa sivistystyössä. Viimeiset kymmen vuotta, työskentelin aikuisten kouluttajana VR konsernin omassa koulutuskeskuksessa, sekä olen kouluttanut tekniikan alalta erilaisille ryhmille tarjottavia koulutuspaketteja. Olen ollut laatimassa erilaisia teknisiä manuaaleja ja muodostanut erilaisia koulutusmateriaaleja. Kurssien rakentaminen erilaisiin tarpeisiin on ollut minulle mielenkiintoista ja haastavaa, siksi olen kiinnostunut, miten kurssitarjonta muodostunut vapaassa sivistystyössä. Olen joutunut itse laatimaan ja toteuttamaan kursseja, joissa on erittäin tiukasti säänneltyjä asioita, sekä teknisesti haastavia kokonaisuuksia, siksi on todella mielenkiintoista havainnoida, miten vapaus toteutuu ja näkyy vapaassa sivistystyössä, sekä erityisesti kansalaisopistojen kurssitarjonnassa.

Yliopisto- opinnoissa aikuiskasvatuksen lisäksi olen opiskellut hallintoon ja johtamiseen liittyviä kokonaisuuksia, vaikka en ole ollut hallinnossa töissä, silti olen kiinnostunut, miten meitä johdetaan eri organisaatioissa. Tutkimuksessani haluan saada syvemmän ymmärryksen, miten vapaan sivistystyön organisaatioita johdetaan yhteiskunnassamme ja millä mekanismeilla muodostetaan kurssitarjontaa.

Tarkoituksena on ollut perehtyä vapaaseen sivistystyöhön syvemmin, koska se on ollut minulle lähes tuntematon ja vieras alue. Esiymmärrykseni ja käsitykseni liikkui ”pitsinnypläyksen ja kielten alkeiden” tasolla. Vapaa sivistystyö vaikutti ensi tutustumisen perusteella todella vapaalta, vailla

hallinnon tiukkaa ohjausta. Akateemista tutkimusta vapaasta sivistystyöstä on ehkä vähemmän kuin formaaleista oppilaitosmuodoista, se on toisaalta tutkijan kannalta hyvä asia, löytyy vielä tutkimattomiakin alueita. Opetuksen tasosta ja määrästä en tiennyt oikeastaan mitään, varmaan vaihtelua on runsaasti. Silti olen saanut vaikutelman, että opettajina on suurimmaksi osaksi alan ammattilaisia, myös pedagogisilta taidoiltaan.

Vapaa sivistystyö vaikuttaa sivistystyöltä vailla valtion ja kuntien ohjausta, kuitenkin sillä on jo yli sadan vuoden historia. Se on vakiintunut suomalaisen yhteiskunnan yhdeksi oppimisen tukipilariksi, toimiiko bottom – up ajattelu vapaassa sivistystyössä melkein ainoana ohjaavana tekijänä, vai tarvitaanko tiukasti valtion ja kuntien ohjaamaa kurssisuunnittelua prosessiorganisaatiossa?

Esiymmärryksenä kurssitarjonnan muodostamisesta kansalais- ja työväenopistoissa lähtee ajatuksesta, että organisaatioissa olevat ihmiset osallistuvat tarjonnan suunnitteluun, myös valtiolla ja kunnilla täytyy olla jonkinlainen rooli koulutuksen järjestämisessä. Koska oppilaitosten historia on usein pitkä, tulee vaikutuksia myös eri aikakausilta. Oppilaitosten opiskelijat edustavat kansaa, jonka vuoksi tarjontaan täytyy liittyä heidän toiveensa ja kiinnostuksensa.

1.2 Tutkimuksen aihe ja eteneminen

Tässä kappaleessa kerron lyhyesti tutkimuksen etenemisestä ja tutkimusongelmasta. Gradun rakenne noudattaa oman asiantuntijuuteni kehittymistä ja tutkimukseni etenemistä ajan sekä aineiston suhteen. Koska tietoni kansalaisopistojen toiminnasta on ollut hyvin rajallinen, olen pyrkinyt perehtymään aihealueeseen perusteita myöden. Toisaalta olen myös kokenut uuden oppimisen riemua ja mahdollisuutta esittää ”tyhmiä kysymyksiä” eri tilanteissa, sekä vailla ennakkokäsityksiä ihmetellä itsestäänselvyyksiä.

Alkuperäinen gradun aihe oli kolmannen iän opiskelijat kansalaisopistoissa, hylkäsin sen kasvatustieteellisyyden vähäisyyden vuoksi. Sitten kiinnostuin kurssitarjonnasta kokonaisuutena, koska olin jo saanut informaatiota sen laajuudesta. Suurin innoittajani oli kansalaisopiston rehtorin toteamus; ”*me voidaan järjestää minkälaisia kursseja tahansa, meillä on vapaus*”. Onko maan kattavalla kansalaisopistojärjestelmällä todella mahdollisuus järjestää minkälaisia kursseja tahansa? Tätä aihepiiriä haluan myös todella tutkia, koska jo elämäkokemuksen perusteella pidin väitettä absurdina.

Isaiah Berlinin kuvailee esseessään (Two Concepts of Liberty, 1958) vapauden kahta käsitettä *positiivinen ja negatiivinen vapaus*. Positiivisen ja negatiivisen vapauden ero on yksinkertaisesti, että positiivisella vapaudella tarkoitetaan vapautta johonkin ja negatiivisella vapaudella vapautta jostakin. Negatiivinen vapaus on alue, jolla voi toimia muiden estämättä. Mitä enemmän esteitä, sitä vähemmän on vapautta. Berlin puhuu positiivisesta vapaudesta viitaten yksilön tahtoon. Kysymys voidaan asettaa, hallitsevatko muut minua vai hallitsenko itse itseäni. Tässä tutkimuksessa on mielenkiintoista seurata, miten vapaata kansalaisopiston toiminta on kurssitarjonnan suhteen.

<http://filosofia.fi/node/2397>

Pyrin löytämään aiheeseen liittyvää tutkimusta ja kirjallisuutta, jouduin toteamaan etsinnöistä huolimatta sen totaalisen puutteen. Tämä innoitti minua lisää tutkimukseen ryhtymisessä, koska löytyi aihe, joka tarvitsee tutkia myös sen merkityksellisyyden vuoksi. Yli sadan vuoden ajan kansalaisopistot ovat tarjonneet valtavan määrän erilaisia kursseja, eikä kurssitarjonnan muodostumiseen ja hallintaan liittyviä perusteita ole tutkittu. Kohdistan tutkimukseni kurssitarjontaan yleisellä tasolla ja kokonaisuutena, en tutki tarjontaan liittyviä tuotealueita tai kurssisisältöjä. Pyrin löytämään ne ihmiset, organisaatiot, mekanismit ja kirjalliset dokumentit, jotka tuovat esiin aineistoa, jota analysoimalla saan esille, mitä tämä tutkimus voi paljastaa ilmiöstä.

Valitsin tutkimuksen kohteeksi kaksi kansalaisopistoa. Tampereen seudun työväenopisto edustaa maamme vanhimpana kansalaisopistojen pitkää historiaa ja kaupunkilaista näkökulmaa. Toisena valitsin Sastamalan opiston, joka edustaa useasta pienestä opistosta yhdistynyttä maaseutumaista opistoa. Molemmat edustavat myös hiukan erilaisia organisaatioita, kurssi- ja opetustarjonnallaan kansalaisopistojen paikallisia eroja, myös kaupunkien hallintotavassa suhteessa opistoon voi olla eroavaisuuksia.

Gradun seuraavat kappaleet kuvailevat lyhyesti vapaata sivistystyötä ja kansalaisopistoja, koska oman ymmärrykseni lisääminen vaati toiminnan perusteiden ja historian tuntemusta. Koska kansalaisopistotoimintaa on ollut jo yli sadan vuoden ajan, täytyy sillä olla vaikutusta nykyiseenkin toimintaan. Yleensä gradussa on seuraavana ollut aikaisemmat tutkimukset ja teoreettinen tausta. Koska aikaisempaa tutkimusta aihepiiristä ei löytynyt, eikä teoreettistakaan taustaa voi esitellä, niin seuraavaksi tulee itse tutkimusprosessi. Pyrin kuvaamaan oman ymmärryksen ja tutkimuksen edistymisen ajassa, sekä tiedollisen ja aineiston tarpeen kehittymisen. Aihepiirin tutkimus osoittautui erittäin haastavaksi aikaisemman tutkimuksen puuttumisen vuoksi.

Gradun rakenteessa olen tietoisesti noudattanut enemmän perinteisen tutkimusraportin muotoja ja tyyliä, toimintatutkimuksen raportoinnissa on mahdollista käyttää tieteellisestä traditiosta poikkeavia raportoinnin muotoja (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 43). Olen kuitenkin pyrkinyt tutkielmassa tuomaan esiin ajallisesti etenevää ja juonellista kuvausta tutkimusprosessista. Tavoitteena on kuvata tutkimusprosessia, miten olen kerännyt aineistoa ja seurannut opistojen toimintaa, sekä oman reflektoinnin kautta kehittynyttä asiantuntijuutta.

1.3 Vapaa sivistystyö

Tutkimuksen viitekehyksenä on vapaa sivistystyö, jonka tarkoituksena on tukea yksilöitä elinikäisen oppimisen periaatteella. Vapaa sivistystyö ry (2016) mukaan opetusta tarjoavat kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset ja kesäyliopistot. Niiden tarjoama opetus on avoinna kaikille, laaja kurssitarjonta antaa mahdollisuuden kehittää itseään erilaisten opintojen parissa ilman tutkintovelvoitetta. Pohjakoulutusvaatimuksia ei ole, eikä oppimista mitata, vaan jokainen oppii kiinnostuksensa ja innostuksensa mukaan erilaisia taitoja tietoja. Kurssitarjonta on laaja ja kattaa eri elämänalueita, josta oppija voi löytää omaan elämäntilanteeseen sopivia hyödyllisiä kurssikokonaisuuksia. Vapaassa sivistystyössä olennainen piirre on vapaus suunnitella kurssitarjonta ilman lainsäädännössä olevaa säätelyä. Tarkoituksena on myös ylläpitää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Oppilaitosten organisaatiot päättävät itsenäisesti sisällöistä ja tavoitteista (Vapaa sivistystyö ry 2016).

1.4 Kansalais- ja työväenopistot

Kansalaisopistojen liitto ry (2016) mukaan kansalaisopistot kuuluvat vapaan sivistystyön oppilaitoksiin, jotka toimivat jokaisen kunnan alueella koko valtakunnassa. Kansalaisopistot ovat oppilaistomuoodoissa vapaan sivistystyön suurin toimija. Niiden tavoitteena ovat tuoda opetus lähelle kaikkia ihmisiä kunnan eri osissa. Tällä hetkellä toimii 187 kansalais- ja työväenopistoa, joiden kursseille osallistuu noin 650000 opiskelijaa ja opetustunteja järjestetään yli kaksi miljoonaa. Jokainen opisto on perehtynyt paikallisiin sivistystarpeisiin ja painotukset kurssitarjonnassa voivat olla hyvinkin erilaisia alueellisesti ja valtakunnallisesti. Kurssitarjonta vaihtelee yhteiskunnallisten muutosten mukana, tarjontaan kuuluu taideaineiden, käsityön ja musiikin kurseja, kieli- ja kirjallisuuskurseja, kotitalouden, liikunnan ja tietotekniikan kurseja sekä yhteiskunnallisia aineita. (Kansalaisopistojen liitto ry)

Maamme ensimmäinen työväenopisto perustettiin 1899 Tampereelle, esimerkin innoittamana pyrittiin opistoja perustamaan kaupunkeihin ja taajamiin. Seuraava opisto perustettiin vasta 1906 Vaasaan. Ensimmäisissä työväenopistoissa toimintatapa ja ohjelma olivat hyvin samanlaisia kuin Tampereella. Ohjesäännöt poikkesivat eri opistoissa, mutta Tampereen vaikutus oli silti selkeästi nähtävissä. Jokainen johtosääntö korosti opiston yleissivistävää tehtävää ja kaikki opistot asettivat pääpainon yhteiskunnallistaloudellisiin aineisiin. Helsinkiin opisto saatiin vasta 1914, uutuutena opetukseen tulivat Keski-Euroopassa yleistyneet opintopiirit. Ensimmäinen opistojen yhteinen neuvottelupäivä järjestettiin Helsingissä 1917, jossa laajasti käsiteltiin opistojen toimintaa, opetusta ja yhteistoimintaa. (Virtanen 1975, 35–40)

Autonomian aikana ennen vuotta 1917 ohjesääntö määritteli opetuksen perusteita, aiheita ja opetettavia aineita. Kosti Huuhkan (1990) mukaan ohjesääntö ei kuitenkaan määrännyt opistoille koulumaisia lukusuunnitelmia, ainoastaan raamit laadittavalle opetusohjelmalle. Siten opetusohjelmaa voitiin jatkuvasti muuttaa mahdollisuuksien ja erilaisten tarpeiden mukaan, vakioitumista tapahtui myös ajan myötä. (Huuhka 1990, 96)

Vuonna 1924 opetusministeriö vahvisti opetushallituksen ehdotuksen opistojen avustustarpeista. Samalla pyrittiin yhtenäistämään opistojen tarkoitus ja tehtävä, sekä yksityiskohtaisemmat valtionavustuksen ehdot. Opistojen tarkoitus ja tehtävä määriteltiin tiedollisen valistuksen levittämiseksi ja itsetoiminnan aikaansaamiseksi, myös siveellisyys oli huomioitu, sekä kehoitus pysyä uskonnollisten ja yhteiskunnallisten riitojen ulkopuolella. (Huuhka 1990, 176)

Yhteiskunnalliset ja taloudelliset aineet olivat suosittuja itsenäisyyden ajan alkuvuosina, koska opetusohjelmissa korostettiin yleissivistystä. Koska koulutus- ja sivistystaso oli vielä heikkoa, oli erilaisten perusaineiden määrä laaja, koulutustason noustessa ne muuttuivat kansakouluoppeja täydentäviksi kursseiksi. Ammatilliset- ja käytännölliset aineet eivät olleet kurssitarjonnassa, myös luonnontieteellisiä aineita vieroksuttiin. Toisen maailmansodan jälkeen ammatilliset aineet saivat jalansijaa, kuten konepiirustus, kirjanpito ja konekirjoitus. (Virtanen 1975, 46–47)

Huuhka (1990) toteaa, ettei tutkimusta ole siitä, onko kurssitarjonta muodostunut opistoissa johdon suunnittelemana ja ohjaamana vai opiskelijoiden toivomuksina. Hän arvelee kummankin osapuolen vaikuttaneen tarjontaan, niin opiskelijan toiveet ja odotukset kuin muutokset elämässä. Opistoilla on ollut erittäin suuri vapaus ja itsenäisyys.

Kansalaisopistojen lukumäärä on erilaisten yhdistymisten vuoksi vähentynyt voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Vaherva (2006) on nähnyt merkkejä kansalaisopistojen jakautumista eri kasteihin. Monet opistot profiloituvat ja yrittävät luoda omaa yksilöllisempää linjaa. Suuret yhteenliittymät ovat muodostuneet oppimiskeskuksiksi, jotka kehittyvät ja ovat dynaamisempia uudistajia. Monet pienet opistot tukeutuvat perinteeseen ja taantuvat, myös alueelliset erot korostuvat. Kuntatalous vaikeuttaa pienten haja-asutusalueella toimivien opistojen toimintaa. (Vaherva 2006, 49, 65)

1.5 Tampereen seudun työväenopisto

Tampereen työväenopisto perustettiin vuonna 1899, joka on Suomen vanhin työväenopisto. Esimerkkiä opiston perustamiseen haettiin Ruotsista, joka oli pohjoismaisen työväenopistojen kehto. Teuvo Virtasen (1975) mukaan vuoden 1891 valtiopäivillä tehtailija V. J von Wright ehdotti valtiolta annettavaa apua työväelle, jotta voitaisiin järjestää kursseja ja luentoja. Maassamme sana ”työväenopisto” mainittiin ensimmäisen kerran tässä hakemuksessa. Työväelle tarkoitettuja luentoja oli järjestetty jo 1800-luvun puolivälistä asti. Snellman pyrki edistämään ja julistamaan kansansivistyksen välttämättömyyttä. Sivistysharrastukset levisivät kokeiluina, sivistysseuroina, lainakirjastoina ja lukusaleina. Luentotoiminnassa puhuttiin kasvatusopista, historiasta, ihmisruumiista, kasviopista ym. (Virtanen 1975, 13)

Tamperelainen sivistyneistö Suomalaisen Klubin johdolla teki kokouksessaan 1.3.1898 esityksen työväenopiston perustamisesta. Esityksessä käsiteltiin laajasti opiston tärkeyttä ja organisaation luomiseen esitettyjä ehdotuksia. Työväenyhdistys ja raittiusyhdistys olivat järjestäneet kursseja, jotka olivat saaneet laajan suosion ja ajateltiin työväenopiston pystyvän järjestämään niitä organisoidummin ja säännöllisesti. Klubi suositti opiston johtajan osaamis pääomaksi historian, yhteiskuntaopin ja kansantalouden, myös opiston opetusohjelmaan edellisten lisäksi suositeltiin luonnontieteitä, terveysoppia, sivistyshistoriaa ja osia kirkkohistoriasta. Näin uusi työväenopisto sai ohjausta kurssitarjontaan perustajiltaan. Työväenopiston johtokunta ja kaupungin valtuusto edellyttivät opettajilta vastuuta opetuksen tasosta, totuuden tieteen saavutuksista, sekä tiedon ja valistuksen halua. Isänmaallisuus ja kansallishenki olivat ihanteina, johtajan asemaa korostettiin suunnannäyttäjänä. (Virtanen 1975, 20–22)

Huuhkan (1990) mukaan Tampereen työväenopistossa vuosina 1899–1922 luennoitiin n.26 % historiallisia aineita, yhteiskunnalliset aineet n.22 %, kirjallisuus n.13 %, luonnontieteitä n.13 % ja

terveyteen liittyviä n. 4 %. 1930- luvulle tultaessa opetusaineiden muutos oli erittäin vähäistä, suosittuihin aineisiin oli tullut lisää liikunta, kotitalous ja käsityöt (Huuhka 1990, 97, 237).

Vuonna 1899 opiston suurissa keskustelutilaisuuksissa käsiteltiin esimerkiksi aihetta kurssien opetustavasta. Osallistujia keskustelutilaisuuksissa oli jopa yli kolmesataa, naisetkin uskaltautuivat käyttämään puheenvuoroja, joka oli siihen aikaan erittäin harvinaista. Samana vuonna ehdotettiin myös kotikouluja, joissa kaikki kansalaiset pääsisivät opintojen piiriin, oppiaineina lukeminen, kirjoittaminen ja laskeminen. Huolena oli maalta muuttavan työväestön sivistyksen puute ja taso. (Virtanen 1975, 26–28)

Ensimmäisinä vuosikymmeninä työväenopiston johtokunta hyväksyi luennoitsijat ja luentojen aiheet, huomautuksia opettajille opetuksesta annettiin esimerkiksi politikoinnista. Johtokunta keskusteli myös käytännön aineiden mukaan ottamisesta opetusohjelmaan. Opiskelijoiden toivomuksesta vuonna 1904 saatiin kirjanpidon kurssi ja hiukan myöhemmin ruotsinopetusta kauppapalvelijoille. Laulu oli kurssitarjonnassa erittäin yleinen, lukkareita ja urkureita oli opettajista lähes puolet autonomian aikana. Iltamien ohjelmassa oli myös kansantanssia ja piirileikkejä. (Virtanen 1975, 29–31)

Vaherva (2006) toteaa eri organisaatioista tulleiden toiveiden ja toimeksiantojen pysyneen 1900-luvun alun jälkeen lähes samankaltaisina, myös laeissa, eikä muissakaan tehtävissä tapahtunut suuria muutoksia (Vaherva 2006, 47).

Sata vuotta myöhemmin Tampereen seudun työväenopisto tarjoaa yli 2000 suunniteltua kurssia ja noin 43000 opetustuntia, josta taiteen perusopetusta on noin 5000. Teematilaisuuksiin ja neuvontaan käytetään noin 300 tuntia. Kurssitarjonta on jaettu aihealueisiin: tieto, terveyden edistäminen, kädentaito, taide, kielet ja yleisluennot. Asiakkaina ovat Tampereen ja Ylöjärven asukkaat, yhteisöt, yritykset ja organisaatiot. Tampereen seudun työväenopiston omistaa Tampereen kaupunki. Työväenopistossa on 32 päätoimista työntekijää ja noin 370 tuntiopettajaa. (Tampereen seudun työväenopiston toimintakertomus 2014)

Opiston tavoitteena on tarjota Tampereen ja Ylöjärven asukkaille opetuspalveluja elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen. Suurin osa kursseista on suunnattu aikuisille, mutta opetuspalveluja on kaikenikäisille, vauvasta vaariin asti. Oppimisvaikeuksissa opinverstaas auttaa opiskelijaa selviytymään oppimisvaikeuksista. Sana- ja teatteritaiteessa on tarjolla perusopetusta yleisen oppimäärän mukaan. Viita-akatemiassa on tarjolla kolmen vuoden kirjoittajakoulu. Sara

Hilden – akatemia tarjoaa kuvataiteen perusopetusta ja kuvataidetyöpajoja. Opiston kurssitarjontaan kuuluu muutaman tunnin mittaisista kursseista, aina lukukauden kestäviin kursseihin. Kurssien toteutumisen perusteella tarkastellaan kurssien kysyntää ja tarjontaa, tavoitteena on, että 85 % kursseista toteutuu.

Työväenopisto on aloittanut vuonna 2013 laatutyön kehittämisen, siinä kehitetään kurssien suunnitteluprosessia, toimintaprosesseja ja strategiatyötä. Opisto osallistuu Osaava- hankkeeseen, jossa kehitetään opettajien pedagogista osaamista, sekä tieto- ja viestintätekniikkataitoja. (Tampereen seudun työväenopiston toimintakertomus 2013, 2014)

1.6 Sastamalan opisto

Ajatus työväenopistosta syntyi Vammaskosken tehtaan moottoriosastolla syksyllä 1954, jossa oli kerääntynyt erilaisia juttuporukoita ja ajatus oli perustaa työväen kulttuurikerho. Marraskuussa 1954 pidettiin neuvottelukokous työväenopiston perustamisesta ja siellä päätettiin asettaa toimikunta valmistelemaan perustamista. (Nummi 1974, 1-2)

Sastamalan Opisto perustettiin 1955, alun perin nimellä Vammalan seudun Työväenopisto ja vuodesta 1962 Vammalan opisto. Kuntaliitosten ja alueellisen yhteistoiminnan kehityksen jälkeen vuonna 2003 nimeksi tuli Sastamalan Opisto. Sastamalan Opisto sijaitsee Pirkanmaalla Sastamalan kaupungissa, joka perustettiin vuonna 2009. Vammalan kaupunkiin yhdistyivät Mouhijärven, Äetsän ja Kiikoisten kunnat, joka on nykyisen Sastamalan Opiston toimialue. Asukkaita tällä maantieteellisesti laajalla alueella on noin 24000.

Sastamalan Opisto on vapaan sivistystyön kansalaisopisto, tehtävänään tarjota koulutusta ja harrastustoimintaa osana Sastamalan kaupungin kasvatuksen ja kulttuurin tarjontaa. Sastamalan Opisto tarjoaa noin 1000 erilaista kurssia ja noin 24000 opetustuntia. Kurssitarjonta on jaettu aihealueisiin: lyhytkurssit, elämäntaidot, tietotekniikka, musiikki, taide ja ilmaisu, kädentaidot, kielet ja liikunta. Asiakkaina ovat alueen asukkaat, yhteisöt, yritykset, sekä julkinen sektori. Opiskelijoita vuoden 2016 tilastoissa oli noin 4000. Moni opiskelija osallistuu vuoden aikana useammalle kurssille.

Avoimen yliopiston kursseja järjestetään myös tietyissä aineissa, yhteistyötä tehdään Turun yliopiston kanssa. Kurssitarjontaa liittyy myös EU-hankkeisiin, jotka monipuolistavat ja

kansainvälistävät opiston toimintaa. Vuodesta 2004 lähtien Sastamalan opisto on osallistunut useisiin Grundtvig-oppimiskumppanuuteen ja Comenius- hankkeisiin, opiston henkilökunta on saanut näihin projekteihin koulutusapurahoja. Yhteistyötä on tehty EU:n elinikäisen oppimisen ohjelmien parissa. Aktiivisuus kansainvälisissä toiminnoissa on ollut opistolle oppimiskokemus, joka on kehittänyt opistoa ja henkilökuntaa.

Vakinaisia työntekijöitä ovat rehtori, kaksi toimistotyöntekijää ja kolme suunnittelijaopettajaa, kaksi päätoimista opettajaa sekä kolme osastonjohtajaa. Kolmella suunnittelijaopettajalla ovat seuraavat aine-alueet: 1. kielet ja kv-hankkeet, 2 liikunta ja avoin yliopisto-opetus, 3 tanssi ja ilmaisuaineet, sekä taiteen perusopetus. Päätoimiset opettajat suunnittelevat pehmeiden ja kovien käsitöiden kurssit, sekä tietotekniikan kurssit. (Sastamalan opiston internetsivut 2016)

Vammalan Opiston alkuvuosikymmeninä kurssitarjonnasta ja opetussuunnittelusta huolehtivat rehtori, opettajat ja kanslisti. Alkuun päätoimisia työntekijöitä olivat rehtori, kanslisti ja iltavahtimestari. Tuntiopettajat vastasivat oman kurssinsa opetussuunnittelusta ja kirjallisesti esittivät sen opistolle hyväksyttäväksi. Kurssisuunnitelmien täytyi seuraavaksi saada opiston johtokunnan hyväksyntä. Johtokunnalla oli alkuvuosikymmeninä todellista päätösvaltaa, siihen kuuluivat valitut puolueiden edustajat. Rehtori esitteli kurssitarjonnan johtokunnalle, joka hyväksyi suunnitelman tai vaati muutoksia kursseihin. Keskustelua johtokunnassa käytiin, millaista opetustarjontaa alueella tarjotaan ja mitkä kurssit eivät ole soveliaita opetukseen. Ennen vuotta 1992 opetussuunnitelma vielä lähetettiin lääninhallitukseen hyväksyttäväksi, usein sieltä vaadittiin korjauksia ja lisätietoja, jotta lopullinen hyväksyntä saataisiin kurssitarjontaan. (Nummi 1974)

Usein kurssit jatkuivat vuodesta toiseen saman sisältöisenä, vain päivämäärät vaihdettiin. Tarjonnan uusiutuminen on ollut usein opettajien vastuulla, rehtorin ja kanslistin resurssit eivät riittäneet kovin laajaan suunnitteluun. Vaihtuvuutta tarjonnassa usein aiheutti vain uuden opettajan muutto paikkakunnalle tai jonkun lähtö pois sieltä.

Vuosikymmenien kuluessa kurssitarjonta on kasvanut ja opistolle palkattiin lisää henkilökuntaa. Opiston alueen laajentuessa ja yhdistymisien vuoksi opisto kasvanut kurssitarjonnaltaan moninkertaiseksi. Viimeisen kymmenenvuoden aikana opisto on ollut osallisena yhdeksässä kansainvälisessä hankkeessa, joista on syntynyt uusia opetusmateriaaleja ja kursseja. Sastamalan opisto on ottanut käyttöön ”dynaamisen kurssien suunnittelun”, jossa luovutaan lukukausiajattelusta. Opintopiirein suunnittelussa tämä tarkoittaa vuoden jakamista neljään osaan, eli syksy, talvi, kevät ja kesä. Opisto yrittää vastata ihmisten tarpeisiin eri vuodenaikoina. Kurssityyppeinä ovat

perinteinen koko lukuvuoden kestävä, lukukauden, moduulikurssi, HH-kurssit, kotikurssit ja opiston organisoimat omatoimikurssit. (Sastamalan opisto kevät 2015)

Opetussuunnittelu perustuu rehtorin antamaan tuntikehykseen, päävastuu suunnittelusta on suunnitteluopettajilla, päätoimisilla opettajilla ja osastonjohtajilla, jotka toimivat opiston alueiden opetussuunnittelijoina.

Sastamalan kaupunki aloitti IMS-laaturjärjestelmän käytön vuonna 2015, jossa on muodostettu prosesseja ja aliprosesseja. Sastamalan Opisto kuuluu Sastamalan kaupungin kulttuuripalvelujen aliprosessiin. (Sastamalan opisto, tutkijan muistiinpanot)

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 *Tutkimustehtävä ja -ongelmat*

Ensimmäinen alustava tutkimussuunnitelmani oli kolmannen iän opiskelijat kansalaisopistoissa, mutta hylkäsin sen kasvatustieteellisyyden vähäisyyden vuoksi. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Tampereen seudun työväenopiston (Sampola) ja Sastamalan opiston kurssitarjonnan muodostamiseen vaikuttavaa tekijöitä, mekanismeja ja ideoita. Koska kyseessä on ilmiö, jota ei ole aikaisemmin tutkittu, tutkimusongelmat täsmentyivät prosessin aikana.

Alustavat tutkimusongelmat:

1. Miten kurssitarjonta muodostuu opistoissa?
 - Ketkä osallistuvat kurssitarjonnan laadintaan?
 - Mistä perusrunko on muodostunut, miten ideat tulevat?
 - Mitkä tekijät rajoittavat kurssitarjonnan muodostumista?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat kurssitarjontaan?
 - Valtion ja kuntien vaikutus kurssitarjontaan?
 - Onko muilla organisaatioilla tai rajapinnoilla vaikutusta kurssitarjontaan?
 - Vapaus ja vastuu?

2.2 *Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat*

Tämä tutkimus on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Perinteisesti ihmistieteissä käytetään yleisesti tulkitsevaa ja ymmärtävää menetelmää, jossa ihmisten tuottamat ilmiöt ja merkitykset koetaan kuitenkin riippuvaisina yhteiskunnasta, sekä kulttuurista. Tämä tutkimus on kasvatustieteellinen, kohdistuu yksilöiden kokemuksiin ja heidän toimintaympäristönsä tutkimiseen, sekä niihin vaikuttaviin organisaatioihin. Tavoitteena on ymmärtää ja tulkita tutkimukseen osallistuvien kokemuksia, kirjallisesti aihepiiriin laadittuja dokumentteja, sekä havaintojen perusteella kerättyä aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 31.)

Tutkimalla kokemuksia voidaan todennäköisesti kertoa jotain siitä toiminnasta ja todellisuudesta, jota tutkitaan. Suhtaudun kriittisesti ajatukseen, että pelkästään kokemuksia ja merkityksiä tulkitsemalla saadaan kattava ymmärrys, siksi pyrin käyttämään havaintoja ja eri materiaaleja ymmärtämisen tueksi. Koska tutkimuksen kohteet saavat rahoituksen valtiolta ja kunnilta, pyrin löytämään kirjallisia dokumentteja erilaisista sopimuksista ja ohjeista.

Tämä tutkimus on aineistolähtöinen tutkimus, koska aikaisempaa tutkimusta tai teoriaa ei ole löytynyt, siksi pääpaino on aineistossa. Tutkimuksessa ei ole ennalta määrättyjä analyysiyksiköitä, siksi teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tutkimus on induktiivinen, jossa kerätään yksittäisiä havaintoja, joista muodostetaan yleisempiä havaintoja ja väitteitä. (Eskola & Suoranta 1998, 83)

Induktiivinen tutkimustavan lähtökohtana on tutkijan asenne ja havainnot asioiden tärkeydestä. Tässä tutkimuksessa ei ole ennalta määritettyä teorian viitekehystä, eikä hypoteesin testausta. Tutkijalta edellytetään ennakkokäsitysten ja teorioiden poissulkemista, sekä systemaattisuutta. Tuomi & Sarajärvi (2003) toteaa puhtaan induktiivisen päättelyn olevan mahdotonta, koska se on vain havaintojen kuvaamista ja havainnot ovat itsessään teoriapitoisia (Tuomi & Sarajärvi 2003, 98).

2.3 Tutkimusotteena toimintatutkimus ja osallistuva havainnointi

Toimintatutkimusta voidaan toteuttaa monilla eri tavoilla, perinteisesti toimintatutkimus jaetaan kahteen eri koulukuntaan. *Australialainen tutkimusperinne* korostaa kriittisyyttä ja yhteiskunnallista tiedonmuodostusta, brittiläinen taas kehittämisen näkökulmaa. Tavoitteena voi olla ihmisten elämän edellytysten parantaminen yhteiskunnassa tai jonkin organisaation ja yhteisön kehittäminen. (Heikkinen & Jyrämä 1999, 33-35.) Tämä tutkimus korostaa kriittistä ajattelua ja yhteiskunnan kehittämiseen tähtäävää tiedonmuodostusta, siksi se voidaan nähdä olevan osa australialaista toimintatutkimusperinnettä. Koska aikaisempaa tutkimusta ei kansalaisopistojen kurssisuunnittelun muodostumisesta ole, pyrin muodostamaan tutkimusalueesta kriittistä kokonaiskuvaa, joka lisää tiedonmuodostusta kansalaisopistojen toiminnasta yhteiskunnassa.

Carrin ja Kemmisin mukaan toimintatutkimus edistää parhaiten kriittisen kasvatustieteen arvoja, joihin kuuluu vapauttava tiedonintressi ja kriittinen reflektio (Carr & Kemmis 1986, 203).

Toimintatutkimus on tutkimuksen tutkimusote, jonka sisällä tehdään osallistuvaa havainnointia ja tiedon keruuta Tampereen seudun työväenopistossa ja Sastamalan opistossa. Arja Kuulan (1999)

mukaan toimintatutkimus on elämänasenne ja käytäntöjen, sekä ymmärryksen parantaminen tutkimuksen kohteessa. Tarkoitus on osallistua opistojen toimintaan ja saada luottamukselliset suhteet henkilökuntaan, mikä edistää laajan ja ilmiötä kuvaavan aineiston hankintaa. Tutkijan pitäisi elää tutkimuksen kohteen todellisuutta ja siellä olevien ihmisten kanssa. (Kuula 1999, 70)

Jorma Kananen (2014) toteaa toimintatutkimuksen vaativan tutkijalta enemmän perehtymistä ja tietoa itse ilmiöstä. Koska oma tietämykseni tutkittavasta aihealueesta on todella vähäinen, vaatii perehtymiseni koko kontekstin perusteiden opiskelun, sekä nousujohteisen kokonaisuuden hallinnan sisäistämisen. Toimintatutkimus eroaa muista tutkimuksista ajan käytössä, hyvä perehtyminen aihepiiriin vie enemmän aikaa. (Kananen 2014, 28)

Kuula kehottaa tutkijaa menemään mukaan tutkittaviin käytäntöihin, ilman vuorovaikutusta tutkimuksen kohteen kanssa, kyse ei ole toimintatutkimuksesta. Tutkijan on saatava luotettava keskusteluyhteys kohteessa, empaattinen yhteys ihmisiin. (Kuula 1999, 208) Toimintatutkimus kasvatustieteessä ulottuu yhteiskuntaan laajemmin, koska kasvatuksen vaikutukset ja instituutiot ovat osa sosiaalisia käytänteitä. Kasvattajat ja opettajat ovat yhteisö, joka kohtaa yhteiskunnan laajemmin, kuin pelkästään kiinnostuksestaan omaan työhönsä. Kasvatus on osa yhteiskunnan muutosta, jossa toimintatutkija on vaikuttamassa omalla panoksellaan. (Kuula 1999, 78)

Tutkijana pyrin toteuttamaan kriittistä yhteiskunnallista tiedonmuodostusta, joka vaatii perusteellisen perehtymisen aihealueisiin tutkimuskohteissa. Pyrin luomaan hyvät suhteet kohteiden henkilökuntiin ja osallistumaan aktiivisesti opistojen toimintaan.

2.4 Aineistokeruu

Aineistonkeruutyyppeinä ovat:

- Haastattelut
- Havainnoinnit ja muistiinpanot
- Erilaiset dokumentit

Tarkoitus oli vierailla Tampereen seudun työväenopiston ja Sastamalan opiston organisaatioissa ja tavata siellä olevaa henkilöstöä, sekä osallistua mahdollisuuksien mukaan erilaisiin tilaisuuksiin ja kokouksiin. Molemmat opistot julkaisevat säännöllisesti julkaistavaa kurssijulkaisua, toimintakertomusta, verkkosivuja ja muita dokumentteja, joista tutkimukseen kerätään lisää

aineistoa. Kuntien ja valtion ohjauksesta kertovat dokumentit ja erilaiset opistojen toimintaa ohjaavat pöytäkirjat, sekä muut dokumentit ovat tiedonkeruun tarkoituksena.

Haastattelut kohdistetaan organisaatioiden henkilöstöön, niiden osalle jotka vaikuttavat kurssitarjonnan ideoimiseen ja suunnitteluun, sekä kaupungin virkamiehiin ja oppilaitosten hallintoon, jotka voivat vaikuttaa kurssitarjontaan. Opiskelijoita ja opiskelijayhdistyksen jäseniä pyrin saamaan myös mukaan haastatteluun. Haastattelu toteutetaan teemahaastatteluna, jotka koostuvat etukäteen muodostetuista aihealueista, jotka käydään läpi haastattelun aikana. Haastattelut nauhoitetaan ääninauhurilla, jonka jälkeen ne kirjoitetaan tekstimuotoon ja litteroidaan analyysin mahdollistamiseksi. Haastattelut suoritetaan opistojen tiloissa tai henkilöiden toivomassa paikassa. Haastatteluaineistot hävitetään tutkimuksen päätyttyä. Osallistujilta pyydetään kirjallinen suostumus haastatteluun.

2.4.1 Aineistonkeruun vaiheet

Gradun ensimmäinen tutkimusaiheeni oli kolmannen iän opiskelijat kansalaisopistoissa. Tein siitä tutkimussuunnitelman. Tätä aihepiiriä lähdin tutkimaan vuoden 2015 syksyllä. Koska kansalaisopistojen toiminta oli minulle lähes tuntematon alue, aloitin tutustumisen aiheeseen varaamalla ajan kummankin opiston rehtorilta. Vierailin ensin Tampereen seudun työväenopistossa, jossa esittelin itseni henkilökunnalle ja silloisen tutkimusaiheeni. Rehtorin avulialla avustuksella sain runsaasti informaatiota ja muistiinpanoja, jotka alkoivat muodostaa kuvaa opiston organisaatiosta, sekä kurssitarjonnan laajuudesta. Heti ensimmäisestä vierailusta asti sain erittäin positiivisen suhtautumisen tutkimukseen ja aineiston keräämiseen, sekä heti useita kontakteja, joilta voin saada haastattelun ja tietoa.

Samalla tavoin meni ensimmäinen kohtaaminen Sastamalan opistolla, joten tutkimuksen alkumetrit tuottivat jo paljon muistiinpanoja, sekä kokemuksen toimistoista, joissa toimintaa hallitaan ja ohjataan. Organisaatioiden erot tulivat esille ja antoivat varmuuden hyvin valituista tutkimuskohteista, koska erilaiset kurssitarjonnan painotukset ja hallinnan rakenteet tuottavat runsaamman aineiston. Työväenopiston Sampolan organisaatio perustuu kahden rehtorin, opistosihteerien ja koulutusalueiden suunnitteluhenkilöstöön, sekä opettajiin. Sastamalassa on yksi rehtori, kolme alueellista osastonjohtajaa, opistosihteerit ja suunnittelijaopettajat, sekä opettajat. Tampereella toimii tilaaja ja tuottaja malli, jossa kaupunki tilaa työväenopistolta opetuspalveluja. Sastamalassa kaupunki määrittelee taloussuunnitelmassa opiston toimintaa.

Loppuvuodesta 2015 vierailin useaan otteeseen Sampolassa, apulaisrehtorilta sain dokumentteja opetuksesta, opiskelijoista, toimintakertomuksia, sekä opiston historiateoksen, tapasin myös koulutusalueiden suunnittelijoita. Sastamalan opisto kutsui minut henkilökunnan strategiapäiville, jossa sain tietoa perustehtävän kehittämisajatuksista, kansainvälisyydestä, laatukäsikirjan laatimisesta, opiston brändistä ja kurssitarjonnan suunnitelmista. Vuoden 2015 lopussa olin selvillä myös opetustarjonnan peruseroista näiden opistojen välillä. Sastamalan opisto tarjoaa normaalin kurssitarjonnan lisäksi avoimen yliopiston kursseja, sekä kansainvälistä toimintaa opettajille ja opiskelijoille Erasmus ym. hankkeiden kautta. Työväenopistolla on laajan kurssitarjonnan lisäksi paljon yleisöluentoja. Tutkimukseni tässä vaiheessa havaitsin myös paikallisiin tarpeisiin liittyvää opetustarjontaa, jota laki vapaasta sivistystyöstä myös korostaa.

Vuodenvaihteessa 2016 kävin keskusteluja ohjaajani kanssa tutkimusaiheestani ja mahdollisesta teoriasta. Totesimme ettei kolmannen iän ihmisten opiskelu kansalaisopistoissa ole tarpeeksi kasvatustieteellinen, myös teorian löytäminen aiheeseen on vaikea. Tässä vaiheessa minulle jo hieman tutuksi tullut opistojen kurssitarjonnan muodostuminen alkoi todella kiinnostamaan, erityisesti tässä vaiheessa tutkimustani, kun minulle oli korostettu opistojen täydellistä vapautta järjestää lähes minkälaisia kursseja tahansa. Koska olin aloittanut tutkimuksen opistoista todella vähäisillä tiedoilla ja ottanut tiedon vastaan lähes kriiikkittömästi, siksi tutkimusaiheeni joutui kriittisen tarkastelun kohteeksi. Nyt kiinnostukseni heräsi ajatukseen, miten tätä valtavaa kurssitarjontaa todella muodostetaan ja mitkä tekijät, sekä henkilöt hallitsevat näitä mekanismeja.

Huotari (2007) väittää koulutussuunnittelun olevan vanhan suunnitelman tuottamista uudelleen entisenä. Huotarin mukaan suunnittelulla on ehdot ja säännöt, siksi se muistuttaa mekaanista kokoonpanotyötä, jossa suunnittelijan on tiedettävä mahdollisuutensa. Tämä näkemys on ristiriidassa alustavaan kokemukseeni kansalaisopistojen vapaasta kurssisuunnittelusta, siksi kysymys kurssitarjonnan muodostamisesta on kiinnostava. (Huotari 2007, 253)

Tein uuden tutkimussuunnitelman ja määrittelin tutkimusongelmaa, jossa tutkimuskohteena on näiden kahden opiston kurssitarjonnan muodostuminen, mekanismit ja henkilöt. Informoin muuttuneesta tutkimussuunnitelmasta myös opistojen henkilökuntaa. Tutkimussuunnitelman muutos ei tässä vaiheessa ollut vaikea, päinvastoin aihe oli paljon mielenkiintoisempi ja hankkimani pohjatiedot opistoista tukivat myös tätä aihetta. Uudessa tutkimussuunnitelmassa oli myös

suunnitelma teemahaastattelusta. Tarkoitus oli haastatella kymmentä kurssitarjontaan vaikuttavaa henkilöä helmikuun 2016 aikana.

2.4.2 Teemahaastattelu

Tavoitteena oli haastatella rehtorit, toimistosihteeri, koulutussuunnittelijoita, opettaja, opiskelija, kaupungin edustaja, johtokunnan edustaja (Sastamala) ja opiskelijayhdistyksen edustaja (Tampere). Ennen haastattelupyyntöjä olin toimittanut tutkimuslupahakemukseni kumpaankin opistoon ja luvat olivat myönnetty. Tein myös tiedotteen (Liite 1) tutkimukseen osallistuville ja lomakkeen (Liite 2) haastatteluun suostumiseen. Lähetin haastateltaville sähköpostilla pyynnön osallistua tutkimukseen, liitin myös mukaan laatimani tiedotteen. Näin jokainen haastateltava sai mahdollisuuden harkita osallistumistaan tutkimukseen. Sain sovittua haastattelun 14 henkilön kanssa, joista kolme toimi rehtorina, seitsemän koulutussuunnittelija -opettajana, opiskelija, toimistosihteeri, johtokunnan edustaja ja opiskelijayhdistyksen edustaja. Haastateltujen henkilöiden ikäjakauma on 25- 65 vuotta, yksilöity elinikä aineistossa ei mielestäni tuo siihen merkittävää informaatiota, siksi jätin sen pois myös gradun aineistosta. Haastatelluista henkilöistä noin kolmasosa oli miehiä. Sukupuolella ei myöskään ole merkitystä, siksi kurssitarjonnan aihepiirejä ei käsitellä, koska hallinta ja mekanismit ovat sukupuolineutraaleja asioita. Kukaan ei kieltäytynyt haastattelusta, siksi sain haastatteluun useampia henkilöitä kuin oli alkuperäinen tavoite. Kävin keskustelemassa myös Sastamalassa kulttuurijohtajan kanssa, sekä Tampereella tilaajapäällikön luona, joista sain näkemyksiä kaupungin roolista opistojen rahoittajana ja opetuksen tilaajana. Näistä kahdesta haastattelusta tein vain muistiinpanot, tilaajapäälliköltä sain Tampereella myös kirjallista aineistoa sopimuksista Työväenopiston kanssa.

Pääosa haastatteluista toteutettiin kyseisten henkilöiden työpisteissä opistojen tiloissa, heidän toiveensa mukaan. Haastattelun aluksi kerroin haastateltavalle tutkimuksen tarkoituksen ja pyysin suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. (ks. Liitteet 1, 2 ja 3) Kerroin myös kaiken haastatteluaineiston hävittämisestä tutkimuksen valmistuttua, eikä niitä siten käytetä myöhemmin. Haastattelut toteutettiin teema- ja yksilöhaastatteluna, jotka koostuivat etukäteen päätetyistä aihealueista ja kysymyksistä. Koska opistojen kurssisuunnittelua ei ole aikaisemmin tutkittu, haastatteluilla pyrittiin saamaan selvitettyä osallistujien kokemuksia ja näkemyksiä, jotka muun aineiston kanssa kuvailevat ilmiötä perusteellisemmin. Mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä antaa haastattelijalle tilaisuuden täsmentää ja kysyä ilmiöön liittyviä muitakin asioita. Ennalta asetettuihin kysymyksiin voi tulla yllättäviäkin vastauksia, siksi haastattelu antaa mahdollisuuden eläytyä ja

muovautua tilanteen vaatimalla tavalla. Haastattelu on tutkijalle ja tutkittavalle reflektoinnin mahdollistava yhteisöllinen tapahtuma, jossa voi kriittisellä ajattelulla saavuttaa uudistavaa ajattelua. Tätä toimintatapaa toteutin haastattelujen yhteydessä.

Jack Mezirow (1995) kuvailee reflektointia omien olettamuksien kriittiseksi arvioinniksi, jossa tapahtuu omien ajatusten ja uskomusten oikeutusten kriittinen selvittely. Haastattelu voi pysäyttää arvioimaan tilannetta ja omia näkökulmia uudelleen ja saamaan prosessiin ja menettelytapoihin uusia toimintatapoja. (Mezirow 1995, 22-23)

Tutkimusongelma tarkentui tutkimuksen edetessä, kysymysten ja haastatteluteemojen laadinnassa sain tarkennettua kiinnostuksen kohteena olevaa ongelmaa. Haastattelun teemat ja tutkimusongelmat olivat kurssitarjonnan perusrungon muodostuminen, ideointi, rajoitteet, hallinta ja organisaatiot, roolit, kommunikointi ja kansainvälisyys. Teemahaastatteluun ei pitäisi laatia tarkkoja kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 2008, 86) Koska aikaisempaa tutkimusta aihepiiristä ei löytynyt oli teemat ja kysymysten asettelu vaikeaa. Silti suunnittelin listan kysymyksiä, jotta haastattelu sujuisi kaikkien haastattelujen osalta johdonmukaisesti, sekä auttaisi litteroinnissa jäsentämään asiakokonaisuuksia. Muotoilin kysymyksiä haastattelussa tilanteen vaatiessa ja annoin tarkentavia kommentteja, jotta kaikki ymmärtäisivät kysyttävät asiat samankaltaisesti. Esitin lisäkysymyksiä tarpeelliseksi kokemissani tilanteissa, jotta sain vastauksen tutkimusteemaan tai se oli mielestäni jäänyt selkeästi ymmärtämättä ja vaillinaiseksi. Haastattelut kestivät 25- 60 minuuttia, niissä keskusteltiin myös opistotoimintaan kuuluvia muita selventäviä aiheita, joita en ole tähän tutkimukseen ottanut mukaan.

Nauhoitin haastattelut ääninauhurilla, jonka jälkeen kirjoitin ne tekstimuotoon. Käytin litteraatiossa perustasoa, jossa puhe litteroidaan sanatarkasti, mutta jätetään pois täytesanat, toistot ja äännähdykset. Selvästi kontekstiin liittymättömät asiat ja keskustelut jätin myös pois tekstistä. Näitä keskusteluja oli suhteellisen paljon kokonaisajasta, koska halusin saada kokonaiskuvaa opistojen toiminnasta myös kysymysten ulkopuolelta.

<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>

2.5 Analyysi

Koska aikaisempia teorioita ja tutkimusta on tästä tutkimusongelmasta todella vähän, päätin käyttää Grounded Theory tutkimusmenetelmää (jatkossa GT) tämän laadullisen tutkimukseni osana. Tämän teorian ovat kehittäneet Barney Glaser ja Anselm Strauss. He julkaisivat yhdessä 1967 teoksen *The Discovery of Grounded Theory*.

Tuomi & Sarajärvi (2009) yleisesti jakavat sisältöanalyysin aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysiin. Vaikeuteni analysoida aineistoa teoriaohjaavana tai teorialähtöisesti juontuvat tutkittavan ilmiön tutkimattomuudesta yleisesti. Koska aikaisempaa tutkimusta ei löydy, eikä kansalaisopistojen toimintaa voida verrata formaaleihin opetusmuotoihin, sen omintakeisen toimintamekanismin vuoksi, siksi valitsin aineistolähtöisen analyysin. Pyrin analyysissä löytämään aineistolla perustellun teorian, joka sopii empiriaan, kerättyyn aineistoon ja pyrkii selittämään suurimman osan kyseistä ilmiöstä. Tutkimukseni tässä vaiheessa teoria on vielä muodostumatta, kuitenkin aineiston tulkinta tuo miniteorioita, joiden suhteista ehkä löytyy varsinainen teoria.

Tuomi & Sarajärvi (2009) toteavat, että aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla ja kokemuksilla tutkittavasta ilmiöstä ei saisi olla vaikutusta analyysin toteutuksessa, eikä lopputuloksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2014, 95) Tämä vaatimus toteutuu tässä tutkimuksessa kohtuullisen hyvin, koska yliopisto opintojeni aikana olen suorittanut yhden kurssin vapaasta sivistystyöstä ja kansalaisopistojen kursseilla en ole koskaan ollut. Tietysti tutkimuksen edetessä asiantuntemukseni on nopeasti lisääntynyt, silti uskon katsovani ilmiötä ulkopuolisin silmin. Esitän tässä kriittisen näkökulman osaltani Eskolan & Suorannan (1998) kommenttiin mahdottomuudesta lähteä teoriattomasti puhtaalta pöydältä. Tutkimukseni ilmiöön ei löydy aikaisempaa tutkimusta, saati teoriaa. (Eskolan & Suorannan 1998, 187)

Aineiston analysoinnissa käytettiin GT-menetelmää, jolle on ominaista, että teoria muodostuu analysoidun aineiston pohjalta. Aikaisemmat tutkimukset ja teoriat eivät vaikuta tutkimuksen tuloksiin (Metsämuuronen 2009, 229-230).

Martikainen & Haverinen (2004) mukaan GT- tutkimuksen täytyy toteuttaa seuraavat ehdot, jotta se voi saavuttaa grounded theory tutkimuksen statuksen. Tutkimuskohteen valinnassa korostuvat sosiaaliset ja yksilölliset kokemukset, sekä merkitysrakenteet. Tutkimuksen tarkoituksena on teorian luominen. Teoreettisen otannan periaatteet ohjaavat aineiston keräämistä. Analyysissä toteutetaan

jatkuvan vertailun menetelmää ja pyritään löytämään, sekä määrittelemään ydinkategoria. Tutkimuksessa pyritään kehittämään myös formaali teoria. (Martikainen & Haverinen 2004, 136-137)

2.5.1 Grounded Theory

Grounded theory kahden yhdysvaltalaisen tutkijan 1960-luvulla kehittämä tutkimusmetodologia. Sosiologit Barney Glaser ja Anselm Strauss kehittivät tutkimusmetodologian vastareaktiona perinteiselle teorialähtöiselle tutkimusperinteelle. GT on selkeästi aineistopohjainen analyysimenetelmä, jossa analysointitapa on intensiivinen ja erittäin systemaattinen. Aineistopohjaisena analyysitapana GT:ssä aineisto ohjaa, millainen teoria analyysin aikana syntyy. (Metsämuuronen 2009, 229)

Martikainen & Haverinen (2004) toteavat GT:n sopivan menetelmänä hyvin kasvatustieteelliseen tutkimukseen, koska se on soveltuva erityisesti sosiaalisten tilanteiden ja vuorovaikutuksen tutkimiseen. Menetelmä sopii myös vuorovaikutustilanteisiin ja yksilöllisten kokemusten, sekä merkitysten kuvaamiseen. (Martikainen & Haverinen 2004, 134.)

Glaserin ja Straussin näkemykset GT metodologian peruskysymyksissä erosivat vuosien varrella, siksi syntyi kaksi koulukuntaa, jossa Strauss korostaa induktiivisuutta ja deduktiivisuutta. Glaser taas korostaa induktiivisuutta, jonka tutkimussuuntauksen valitsin tämä tutkimuksen analyysimenetelmäksi.

2.5.2 Glaserilainen tutkimussuuntaus

Glaserin (1992) grounded theory- metodologia on selkeästi aineistolähtöinen ja tutkijan autonomiaa korostava asenne. Periaatteena on luoda induktiivista teoriaa. GT-tutkimus perustuu systemaattisesti kerättyyn aineistoon, kuitenkin intuitio ja luovuus ovat systemaattisuutta oleellisempia. Glaserin mukaan tutkimus on abstraktien ongelmien ja niiden prosessien tutkimista, ei kuitenkaan ilmiön osien kuvailevaa tutkimusta. Tutkijasta kehittyä alueen asiantuntija, joka analysoi tutkimuksen aineistoa niin kauan, että pystyy vähäisellä käsitteistöllä selittämään ilmiön. (Glaser 1992, 8- 24)

Tiedonkeruun pitää aluksi olla erittäin avointa, koska tutkijalla ei saisi olla ennakkokäsityksiä ja tietoja tutkittavasta alueesta, ainoastaan suuntaa antavat suunnitelmat. Tutkijan ongelmana on myös

kuinka paljon aineistoa pitäisi kerätä. Glaserin ohjeita ei ole helppo noudattaa, koska jos joutuu tutkimaan aihepiiriä tai ilmiötä, josta ei tiedä paljoakaan, joutuu hapuilemaan kerättävän tiedon määrän ja merkityksen, sekä ymmärryksen tutkimuksen kontekstin paikantamisessa. Tutkijana olen joutunut aloittamaan todella vähäisillä tiedoilla kansalaisopistojen toiminnasta, enkä usko sen aluksi olleen avuksi, muuta kuin tyhmien kysymysten suuressa määrässä. Ohjeena on myös hypoteesien jättäminen pois, koska ongelma kyllä paljastuu tiedonkeruun ja analyysin aikana. Periaatteessa ääritapauksessa voisi mennä mihin vain tutkimaan ja keräämään tietoa ymmärtämättä toimintaympäristöä. Tämän tutkimuksen alussa olin lähes tässä asetelmassa, jonka koin kyllä mielenkiintoiseksi uuden oppimiseksi, mutta varsinaisen tutkimuksen aloittamien koin vaikeaksi vähäisten tietojen vuoksi. Jos tiedot ovat tutkimusalueesta vähäiset, mikä saa tutkijan kiinnostumaan ja alittamaan tutkimuksen, toteutus on helpompaa, kun tiedossa on yleinen ongelma-alue ja jonkinlaisia aihepiiriin liittyviä kysymyksiä. (Glaser 1978, 34-45)

Glaserin mukaan tutkijan ei tarvitse huolehtia tutkimusongelmasta, koska se paljastuu analyysin edetessä. Etukäteen valittu tutkimusongelma johtaa aineiston pakottamiseen ja usein esioletuksiin rajoittuneen. Tutkija ihmettelee ja kyselee, sekä havainnoi tapahtumia, koska ydinprosessi ja ongelma ovat kietoutuneet toisiinsa. Tutkijan on oltava kriittinen ja pyrittävä pitämään ydinongelma neutraalina, kunnes se muodostuu pysyväksi. Glaser toteaa ongelman nousevan joskus liian helposti ja tutkijan on hillittävä itseään, kunnes analyysi varmistaa ilmiön ytimen ja variaatiot. (Glaser 1992, 21-22)

Teemahaastattelussa joutuu asettamaan teemat ja niistä johdetut kysymykset oman tutkimuksen kuluessa tulleen esiymmärryksen luomaan ongelmatodellisuuteen. Glaserin mukaan tutkittavan aiheen teorialat eivät saa johdatella tutkijan ajatuksia, eikä vaikuttaa omaan ideoimiseen, siksi hän toteaa teorioihin etukäteen tutustumisen johdattavan liikaa tutkijan ajatuksia. Hän suhtautumisensa on erittäin kriittistä, että analyysissä käytetään olemassa olevista teorioista johdettuja pakotuksia. Omassa tutkimuksessani yritin aluksi hakea teorioita, löytämättä kuitenkaan sopivia ja hylkäämään jo kirjoittamiani tekstejä. Totesin, ettei tähän tutkimusaiheeseen ole sopivia teorioita, eikä niitä siksi pysty muodostamaan ennakkoon. Olin luonut myös aihealueeseen liittyviä kysymyksiä, koska todella vähäisen esiymmärryksen vuoksi asiantuntijuuteni ei olisi päässyt kehittymään tutkimuksen tekemisen astelle. Tässä kohtaa en pysty noudattamaan täysin Glaserin ajatusta, mutta pyrin analyysissä silti ennakoasenteen minimoimiseen. (Glaser 1978 31-58)

Induktiivinen päättely lähtee liikkeelle yksittäisistä havaintojoukoista aineiston analyysissä. Grounded theory- metodologian analyysissä on kolme eri tasoa, joista ensimmäinen taso on aineisto. Toinen sisältää merkityssisällöt ja niiden ominaisuudet, kolmannella tasolla tapahtuu lajittelua ja ryhmittelyä, sekä integraatiota. Neljännellä tasolla havaintojen ja muiden tietojen perusteella muodostuu ilmiötä selittävä malli, sekä tieteellisesti perusteltu selitys, formaali teoria. Tämä analyysissä muodostettu teoria koskee vain sitä ilmiötä, jota on tutkittu. (Glaser 1998, 136)

Grounded theoryn koodaus Glaserin mukaan alkaa avoimella koodauksella ja etenee selektiivisellä koodauksella, sekä jatkuu vertailuja tehden. Aineiston esille nostavat havainnot ja ideat johdattavat käsitteitä, sekä kehittävät teoriaa ydinkäsitteen ympärillä. (Glaser 1992, 75-76) Glaser korostaa tutkijan luovuuden ja intuition merkitystä analyysissä ja välttää ennakkooletuksia, sekä seurauksia (Glaser 1992, 103).

Analyysi aloitetaan avoimella koodauksella, jossa aineisto käydään läpi riveittäin ja aihealueen kannalta merkittävät seikat koodataan koodeilla. Ne voivat olla suoraan aineistosta nousevia koodeja, aineiston ilmaus tai substantiivinen koodi, joka ilmaisee aineistossa samaa asiaa merkitseviä ilmaisuja. Kategorioita muodostetaan substantiivisista koodeista, josta muodostuu teoreettisia koodeja. Aina kun aineistosta löytyy uusia tapauksia, niitä verrataan jo muodostettuihin kategorioihin. Koodit ja kategoriat ovat yhteys aineiston ja teorian välillä, sekä niillä muodostetaan aineistoa käsitteellisemmälle tasolle. (Glaser 1978, 57-70)

GT- analyysissä seuraava vaihe on Straussin ja Corbinin mukaan aksiaalinen koodaus, tässä glaserilainen suuntaus haluaa tehdä selvän eron, koska Glaserin mielestä aksiaalinen koodaus pakottaa aineiston. (Glaser 1992, 83) Tutkimusongelma muodostuu analyysin aikana aineistosta. GT:ssä aineiston analyysiprosessi perustuu jatkuvaan vertailuun ja tutkimuksessa on useita vaiheita, jotka voivat tapahtua jaksottaisesti tai samanaikaisesti. Prosessissa yhdistyvät avoin koodaus, selektiivinen koodaus, lajittelu ja memot. Teoreettinen otanta ohjaa aineiston keräämistä ja otanta loppuu, kun kategoriat on saturoitu.

2.5.3 Aineiston kuvaus

Aineiston analysointi alkoi avoimella koodauksella, joka osoittautui erittäin haasteelliseksi pitkän ja monivaiheisen prosessin, sekä aluksi tutkimusmenetelmän asiantuntemattomuuden vuoksi. Analyysi aloitettiin teemahaastattelun litteroidusta tekstistä. Haastattelujen litteroinnin jälkeen

tekstit oli ryhmitelty seuraavasti. Jokaisen haastatteluteeman jälkeen oli haastateltujen vastaukset peräkkäin. Litteroinnissa jokaisessa kommentissa on tutkijalle näkyvillä vastaajan nimikirjaimet ja opisto. Tähän julkaistuun tutkimukseen jokaisen haastateltavan nimi on muutettu kolmikirjaimiseksi tunnuksiksi ja numeroksi, jossa ensimmäinen kirjain ”S” tarkoittaa Sastamalan opistoon kohdistuvaa haastateltavaa ja ”T” Tampereen seudun työväenopistoon. Toinen ja kolmas kirjain kuvaa haastateltavan tehtävää suhteessa opistoon. ”R” rehtori, ”K” koulutussuunnittelijaa ja opettajaa, ”S” palvelusihteeri, ”OJ” osastonjohtajaa, ”J” johtokunnan puheenjohtaja, ”OY” opiskelijayhdistys ja ”O” opiskelija.

Kysymykset ja teemat on luokiteltu ja jokaiselle annettu oma koodi, osa kysymyksistä on jaettu useammaksi koodiksi, jos siinä oli sisällä useampia kuvaavia elementtejä. Esimerkiksi kysymys: ”Miten valtiovalta (koodin nimi {Valtio1}) ja kuntapäätäjät {Kunta1} osallistuvat kurssivalikoiman muodostamiseen ja päätöksentekoon. Tarvitaanko ohjausta {ValKun1}? Aluksi erilaisia koodeja on kaikkiaan 31 kappaletta, jokaisella koodilla on oma kysymyksen tai osakysymyksen merkitys. Seuraavaksi aloitin tekstien lukemisen ja analysoinnin, hain teksteistä ilmauksia, jotka vastasivat kysymyksiini tai tulkitsin sopivan koodeihini. Merkitsin tekstin osan hakasulkeisiin ja siihen sopivan koodin aaltosulkeisiin, jotkut tekstin osat tulkitsin kuvaavan useampaakin koodia, silloin laitoin useammankin koodin aaltosulkeisiin. Haastateltava pystytään identifioimaan opiston ja roolin tasolle, vain tutkijalla on tarkempi tieto haastateltavan henkilöllisyydestä.

Glaser kuvailee substantiivista koodausta, joka voi olla suoraan tutkittavan puhetta tai koodit ovat jo eteenpäin muodostettuja, sekä perustuvat analyysin ideoihin (Glaser 1998, 137).

Seuraava esimerkki kertoo {KuMu2} koodilla, vaikuttaako ajan ilmiöt kurssitarjontaan, sekä {KuRo2} koodi kuvailee koulutussuunnittelijan roolia kurssitarjonnan muodostumisessa.

”{KuMu2}{KuRo2}[Sitten seurataan tätä aikaa, luetaan lehtiä, telkkaria, radioo, naisten lehtiä ja kaikkia Facebookia yritetään seurata, mikä olis sellasta, mistä olis ny tarvetta ihmisillä saada lisää tietoa.]”

Seuraavaan vaiheeseen tarvitsin oman poikani apua, koska tarvitsin ”skriptin”, joka hakee tekstiin merkityt koodit ja sitä vastaavan tekstipätkän hakasulkeissa. Skripti on ohjelmoitu pienoishjelma, joka eri komentokehoteilla hakee erikseen kaikki koodit ja niitä vastaavat ilmaukset. Esimerkiksi kaikki {KuRo2} koodilla merkityt, koulutussuunnittelijan roolia kurssitarjonnan muodostumisessa kuvailevat tekstit tulostuvat samaan Word- tiedostoon koodilla ja hakasulkeilla. Näin kaikki seikat

tekstistä, jotka tulkitsevat ja kuvailevat asiaa saadaan saman käsitteen piiriin. Kaikki nämä 31 koodia ovat johdettu teemoista, kysymyksistä ja litteroidusta tekstistä. Ne ovat kategorioita, jotka liittyvät opistojen kurssitarjonnan muodostumiseen vaikuttaviin tekijöihin. Tulostin ”skriptin” avulla kaikki 31 koodin löydetty aineisto-osiot tai sanat erillisiksi tiedostoiksi, joiden avulla jatkoin analysointia jatkuvan vertailun avulla.

Litteroidun tekstin analysointi tapahtui analyysin ensimmäisenä vaiheena, koska se oli jäsentymättömin ja isoin osa aineistoa. Tutkijana totesin, että en pysty yhdistämään litteroidun tekstin ja muun aineiston analyysiä kokonaisuudessaan ensimmäiseen vaiheeseen, koska avoimen koodauksen vaiheita on useita, päätin ottaa muun aineiston mukaan avoimen koodauksen toiseen vaiheeseen. Kategorioiden muodostumien tapahtuu avoimen koodauksen avulla analyysin eri vaiheissa. Tutkimuksen seuraavassa osiossa kuvailen lyhyesti kategorioiden muodostumisen ja ydinkategorian nousemisen esiin aineistosta.

3 TUTKIMUKSEN KATEGORIAMALLIN MUODOSTUMINEN

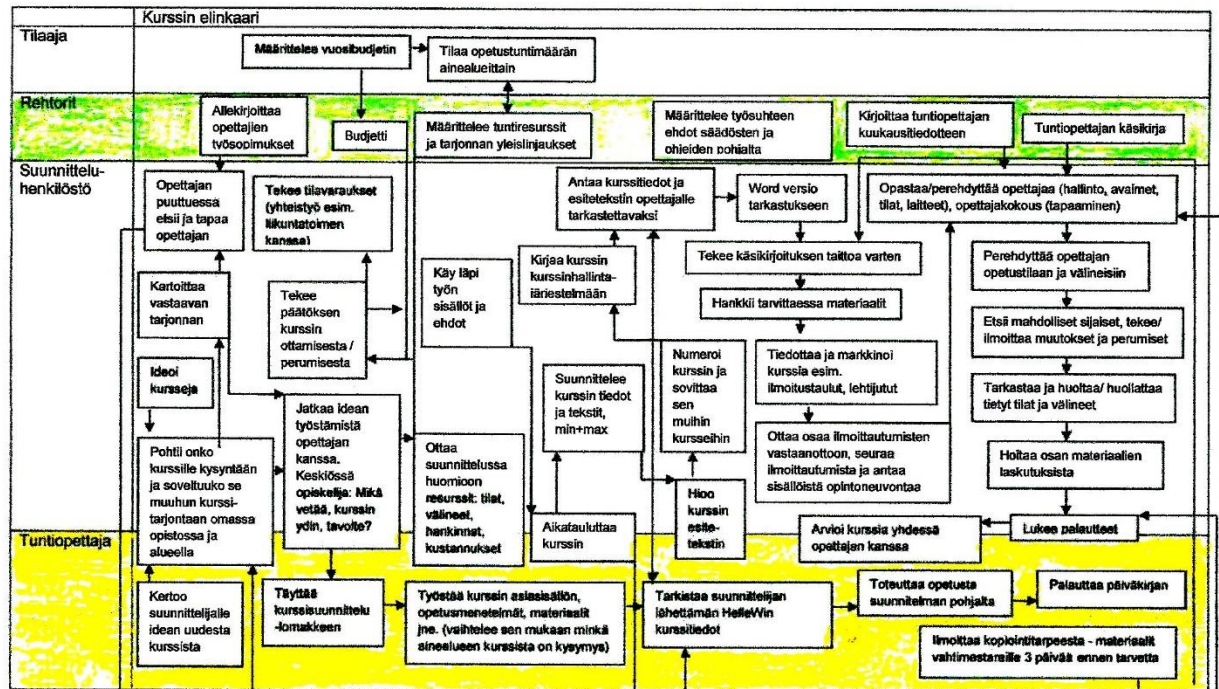
3.1 Kategoriamallin muodostuminen analyysissä

Tutkimusongelma on tarkentunut tutkimuksen edetessä, aineiston analyysi on tuottanut näkökulmia ilmiöön. Tutkimusongelma ohjautuu ja muodostuu aineiston analyysin edetessä, siksi ongelmaa ei voi tarkasti rajata, vaan aineisto tuottaa tukijalle uutta näkökulmaa ongelmaan. Glaserilaisen tutkimuksen lähestymistapa korostaa vapautta ja pakottomuutta, silti tutkijan on suunnattava analyysiansa kohti ajatusta, miksi olen valinnut tämän tutkimusongelma alueen ja mitä tietoa aineisto siitä antaa. Analyysin eri vaiheissa pyrin löytämään opistojen kurssisuunnittelun punaista lankaa ja siihen liittyvien ilmiöiden havainnointia. Analyysiä ja koodausta ohjasivat kiinnostukseni kurssitarjontaan ja siihen liittyvät ilmiöt, sekä hallinta ja mekanismit.

Koko koodauksen ajan pyrin myös lisäämään tietämystäni Grounded theory -metodologiasta. Analyysin ensimmäinen vaihe oli pääsääntöisesti litteroidun haastattelun analyysiä, toisessa vaiheessa tuli muu aineisto mukaan jatkuvaan vertailuun. Toisessa analyysikierroksessa kirjoitin kaikki 31 kategoriaa Word- tiedostoon otsikoiksi ja aloitin uudestaan analysoinnin litteroidusta tekstistä, jossa ei ollut mitään merkintöjä. Käytin myös Word- ohjelman ”etsi” ominaisuutta, jolla hain kategorioihin sopivilla sanoilla toistuvia sanoja tai niiden yhdistelmiä. Tavoitteena oli analysoida tekstiä uudestaan, hakemalla kaikkien 31 kategorian alle niitä tekstin osia ja ilmiöitä, jotka antoivat informaatiota ja samantapaisia, sekä erilaisia ilmaisuja kyseisestä ilmiöstä. Tarkoitus oli myös saada eri kategorioiden merkittävyyttä esille, sekä seuraavassa vaiheessa yhdistellä ja poistaa tutkimuksen kannalta epärelevantteja koodeja.

Analyysin toisessa vaiheessa keräämiäni erilaisten dokumenttien antama tieto tuli mukaan jatkuvaan vertailuun. Kurssiesitteet, sopimukset, vuosikertomukset, pöytäkirjat, prosessikaaviot ym. muut ilmiöön vaikuttavat dokumentit antoivat kategorioiden muodostamisessa lisää vaikuttavaa informaatiota. Havainnot ja muistiinpanot tukivat myös aineistoni analyysiä, jatkuvan vertailun

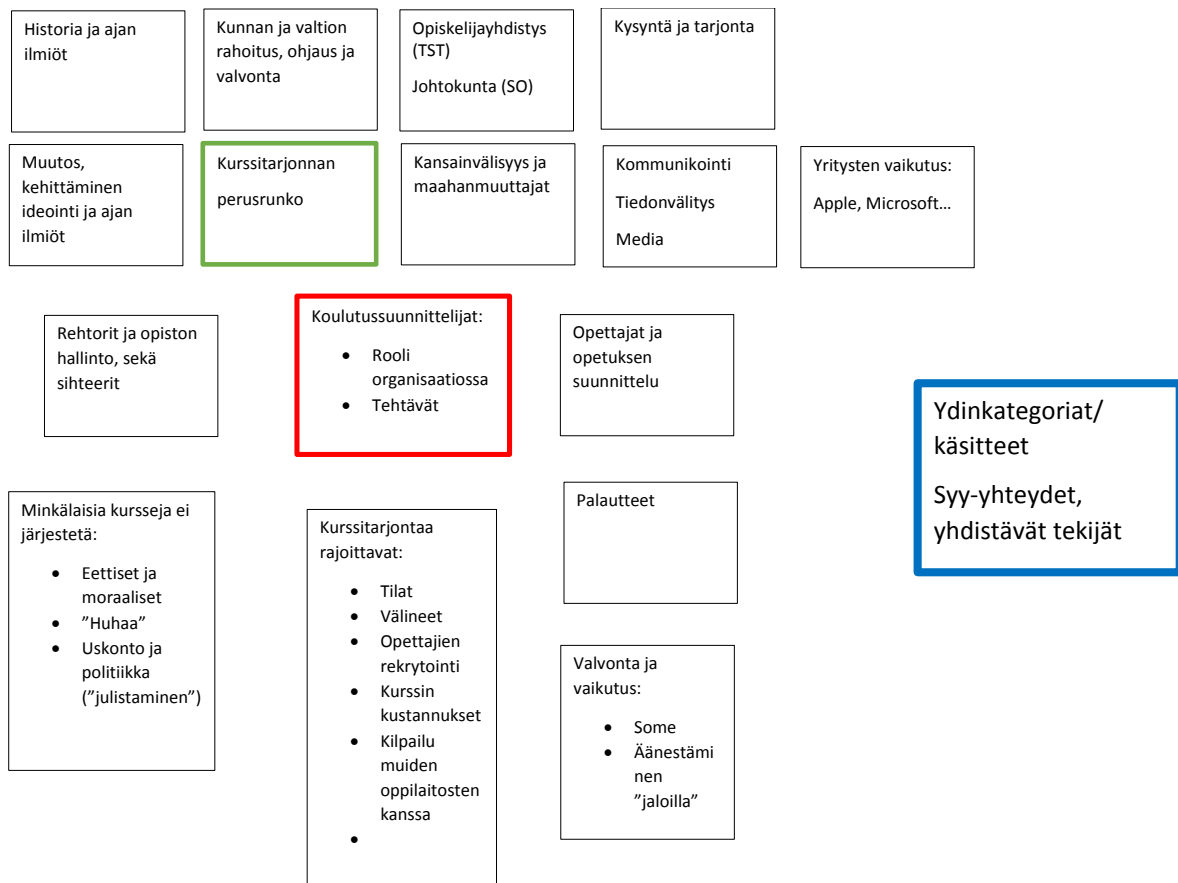
avulla erilaiset ilmiöt saivat kategorian muodostamisissa merkityksensä, joilla vahvistetaan kategoriamallin muodostumista. Kategoriamallin muodostamisessa esimerkkinä dokumenteista liite 9, Tampereen seudun työväenopiston ”Kurssin elinkaari” prosessikaavio, joka muodosti käsitystä kurssisuunnitteluun vaikuttavista tekijöistä ja mekanismeista.

Tiina Haapa-ahon laatima prosessikuvaus, josta lähdettiin liikkeelle kurssin elinkaaresta keskusteltaessa. Asiakaspalveluhenkilökunnan ja asiakkaan osuus oli koottu saman kaavion jatkeeksi erilliselle paperille.

Kuva 1. ”Kurssin elinkaari” prosessikaavio (liite 9)

Kolmannessa vaiheessa kävin läpi uudet muistiinpanot ja vertailin niitä aikaisemmin analyysissä saatuihin kategorioihin, sitten pyrin muokkaamaan, sekä yhdistämään kategorioita. Tein 16 uudesta kategoriasta A4 kokoisen kuvaajan jossa kategoriat ovat nimetty ja järjestys hahmoteltu ajatellun merkittävyyden mukaan. Pyrin myös rajaamaan aineistosta ja kategorioista niitä osa-alueita pois, jotka eivät selitä tutkimusalueeseen liittyvää ongelmaa, vaan ovat muuta informaatiota opistojen toiminnasta.

Kuva 2. Analyysin kolmannessa vaiheessa muodostui 16 kategoriaa

Neljännessä vaiheessa piirsin kuudentoista kategorian välille yhdistäviä nuolia, joilla pyrin kuvaamaan ilmiön vaikutuksen suuntaa, samankaltaisuuksia ja viivan paksuudella vaikuttavuuden määrää. Koska tämä analyysivaihe oli erityisen haasteellinen, jouduin tekemään ryhmittelyjä ja nuolipiirroksia useita eri versioita, jotta sain kategorioissa olevia samankaltaisuuksia edelleen siirtymään tai yhdistymään, jotta ydinkategoria hahmottuisi ja muiden pääkategorioiden määrä asettuisi aineiston analyysin antamaan tietoon. Kävin aineistoa läpi uudestaan jatkuvalla vertailulla näihin muodostamiini kategorioihin, lisäilin ja poistin, sekä muokkasinkin, jotta kategoriat vastaisivat aineistoni antamaa kuvaa ilmiöistä. Tässä vaiheessa jätin myös lisää tutkimuksen kannalta epäolennaisia osatekijöitä pois ja pyrin edelleen löytämään ydinkategorian, sekä muita pääkategorioita ja niiden optimaalista suhdetta analyysissä havaittujen ilmiöiden kanssa.

Neljännän analyysivaiheen jälkeen ydinkategoria erottui selkeästi omaksi ryhmäkseen, johon kuuluu kurssitarjontaa muodostavat koulutussuunnittelijat, joiden asema opistojen kurssitarjonnassa näyttää merkittävältä. Koska koulutussuunnittelijat kytkeytyvät roolissaan yhteiskuntaan, organisaatioihin, resursseihin, mediaan ja ajan ilmiöihin, analyysissä jäi vielä kuusi pääkategoriaa, joita tutkimuksen

seuraavassa vaiheessa täytyy käsitellä erikseen. Nämä kuusi pääkategoriaa vaikuttavat koulutussuunnittelijan työhön ja kurssisuunnitteluun suoraan ja välillisesti. Niiden merkitys ja vaikuttavuus kurssitarjontaan esitellään seuraavaksi yhdessä ydinkategorian kanssa.

3.2 Valtion ja kuntien rahoitus, sekä ohjaus ja sopimukset

Kansalaisopistot toimivat vapaassa sivistystyössä, jossa korostetaan vapautta järjestää lähes minkälaista opetusta ja kursseja tahansa. Pyrin tässä kappaleessa tuomaan näkökulmia kansalaisopiston hallintaan ja ohjaukseen, sekä niiden vaikutukseen kurssitarjonnan muodostumiseen. Kansalaisopistojen toiminta on pääosin kuntien ja valtion järjestämää koulutustoimintaa, vain pieni osa on yksityisessä omistuksessa. Kansalaisopistot järjestävät opetusta ja toimintaa kattavasti koko Suomen alueella. Valtiolla ja kunnilla on merkittävin rooli kansalaisopistojen ylläpitäjänä ja rahoittajana, kun tarkastellaan niiden vaikuttavuutta. Kansalaisopistojen rahoitus koostuu pääosin valtion- ja kuntien rahoituksesta, myös kurssi- ja opiskelijamaksuja kerätään.

Temmes (2002) kuvailee ohjausta hallinnollisena ilmiönä ja käsitteenä, sekä monimerkityksellisenä terminä. Ohjaus käsittää jonkin virallisen auktoriteetin omaavan tahon pyrkimyksen vaikuttaa päättämällään tavalla kohteisiin, joihin sillä on lupa vaikuttaa. (Temmes ym. 2002, 11.)

Kansalaisopistojen historiassa on paljon ajanjaksoja, jolloin opistot ovat saaneet kehittää toimintaansa hyvinkin itsenäisesti. Lang (2012) toteaa opistojen rehtorien johtavan opistoja entistä enemmän markkinatalouden oppien mukaisesti, sivistysideologiset arvot saavat väistyä kurssien suunnittelussa määrällisten arvojen sijaan. (Lang 2012, 180)

Emilia Valkonen (2015, 214) kuvaa väitöskirjassaan määrällisten ja suorituskeskeisten vaatimusten ilmentävän laajempaa arvojen muutosta ja ristiriitoja opistotoiminnassa. Tehokkuus yleensä heikentää oikeudenmukaisuutta ja yhtäläisiä osallistumismahdollisuuksia. Manninen (2015) kuvaa pamfletissaan kansalaisopistojen vapauden olevan olemassaolon vapautta ja opiskelijan vapautta osallistua (Manninen 2015, 32). Tämän tutkimuksen alkuvaiheessa syntyi hyvin ristiriitainen tunne vapaudesta, jota korostettiin opistoissa kurssitarjontaan ja ohjaukseen nähden, jota Manninen taas kuvaa olemassaolon vapaudeksi?

Markkinaperusteisen suunnittelun vaikutukset näkyvät vapaassa sivistystyössä, kun vuonna 1993 opistoissa siirryttiin menoperusteisesta suoriteperusteiseen valtionosuusjärjestelmään, jossa

kansalaisopistoille myönnetty valtionosuus määräytyy suoritteena olevien oppituntien ja niille maksetun tuntihinnan perusteella. Suoriteperusteisessa mallissa valtio kykenee paremmin sääntelemään opistoille myönnettävää rahoitusta rajoittamalla oppituntien määrää. Viime vuosina valtiovallan ohjelmallisilla kehittämistoimilla on yhteiskuntapoliittisesti ohjattu opistojen toimintaa. Kurssisuunnittelussa kurssien suosio ja opiskelijoiden määrät ohjaavat tarjontaa. Asetetut osallistujien minimimäärät kurssilla aiheuttavat vähemmän suosittujen aihealueiden poisjäämisen ja runsaasti opiskelijoita keräävät alueet saavat lisää tarjontaa. Opistojen rahoitusmekanismi pakottaa myös tarjoamaan toteutuvia ja menestyviä kursseja.

Miettinen (2010) kuvailee artikkelissaan kansalaisopistot ja valta laatu- ja arviointijärjestelmien tuoneen kansalaisopistoihin kilpailua, byrokratiaa, näyttämisen halua ja toisien kырäilyä, näitä ei ole Miettisen mukaan aikaisemmin esiintynyt, systeemit ovat tulleet kansalaisopistojen riesaksi. (Miettinen 2010, 89-90)

Vapaan sivistystyön lain (1998/632; 29.12.2009/1765) 1 §:ssä on alkuperäiseen vuoden 1998 lakiin verrattuna korostettu enemmän hyvinvoinnin, monikulttuurisuuden, kansainvälisyyden ja kestävän kehityksen edistämiseen liittyviä koulutustavoitteita. Nämä tavoitteet velvoittavat opistoja huomioimaan opetuksessa ja tarjoamaan kursseja kyseisiltä alueilta. Yhteiskunta pyrkii ohjaamaan kansalaisopistojen kurssitarjontaa haluamaansa suuntaan. Koulutuksen arviointineuvosto (2012) pyrkinyt arvioimaan lain toteutumista. Raportissaan he toteavat hyvinvoinnin ja kestävän kehityksen toteutuneen kansalaisopistoissa tasapuolisesti, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys ovat toteutuneet vaihtelevammin eri opistoissa. Kansalaisopisto toimintaa ohjataan valtion taholta laki (21.8.1998/632) vapaasta sivistystyöstä perustuvaan hallintaan. Vapaan sivistystyön lait ovat olleet perinteisesti valtionapulakeja, joissa toiminnan sisältöä oli säädelty suhteellisen vähän.

Blomqvistin (2007) mukaan ohjaus voidaan jakaa kolmeen eri merkitykseen. Ensinnäkin on virallinen, voimassaolevan oikeusjärjestykseen perustuva ohjaus. Tämä on poliittishallinnollisen järjestyksen sisäistä ohjausta, joka perustuu pääasiassa oikeudellisiin normeihin tai näihin perustuviin ohjeisiin ja määräyksiin. Toinen ohjauksen merkitys on epävirallinen ohjaus. Siinä on kaikkea sitä ohjausta, jota toteutetaan virallisen ohjauksen lisänä tai ohella. Tosiasiallinen ohjaus on ohjauksen kolmas merkitys, ja se pitää sisällään virallisen ja epävirallisen ohjauksen. (Blomqvist 2007, 84)

Kansalaisopistot saavat erilaisia Laatu- ja kehittämisrahoja joilla yhteiskunta ohjaa opistoja tekemään esimerkiksi laatujärjestelmiä, myös erilaisia kurssitarjontaan korvamerkittyjä rahoja tarjotaan, niillä ohjataan kurssitarjontaa määrätyille alueille.

Opetushallitukselta tulevaa laaturahaa, joka on ylimääräistä tietyn tyyppiseen toimintaan, siellä on sitten toiveita kursseista. TK1

Toiveita esitetään joka vuosi, projektityyppisiä, ylimääräistä rahaa kohderyhmille. TK1

Valtio myös valvoo rahoittamiaan kehittämisprojekteja ja kurssitarjontaan kohdentamiaan rahoituksia. Rakenteelliset muutokset, yhdistymiset ja palvelujen laatua kohottavat kehittämisprojektit valvotaan, jotta vapaan sivistystyön lakiin sisältyvät ja lisätyt koulutustavoitteet toteutuvat. Lakiin perustuva arviointivelvoite kuuluu myös valvottaviin toimenpiteisiin. Kurssitarjontaan kohdistuvat ja lakiin perustuvat lisätyt koulutustavoitteet, sekä yhteistyövelvoite ovat olleet Koulutuksen arviointineuvoston arvioinnin ja seurannan alaisuudessa (Markkanen, ym. 2012). Manninen (2015) toteaa laatu- ja kehittämisavustusten murentavan opistojen vapautta rahoitusjärjestelmänä, joka on luonut myös kontrollointijärjestelmän, jolla seurataan ja kontrolloidaan opistojen toimintaa (Manninen 2015, 32).

Ohjauksella tarkoitetaan välitöntä ja/tai välillistä vaikuttamista kohteena olevan organisaation toiminnan suuntaamiseen laadullisista tai määrällisistä lähtökohdista halutun toiminnan aikaansaamiseksi. Tutkimuksen kohteena olevien kansalaisopistojen kohdalla kaupungin vaikuttaminen kohdistuu Sastamalan opistolla kurssitarjonnan määrään, Tampereen seudun työväenopiston sopimuksessa tunnit ovat jaettu vielä tuoteryhmittäin. Ohjausta voidaan tarkastella myös systeemiajattelun näkökulmasta. Tämän mukaisesti ohjausjärjestelmä koostuu niistä osista ja niiden välisistä vuorovaikutussuhteista, joiden katsotaan vaikuttavan toiminnan suuntaamisessa. Yleisesti katsottuna ohjausjärjestelmä koostuu kolmentyyppisistä osista: ohjaavat yksiköt, ohjattavat yksiköt sekä ohjausimpulssit. Systeemiajattelun mukaisesti ohjaavat yksiköt lähettävät ohjattaville yksiköille ohjausimpulsseja halutun toiminnan aikaansaamiseksi. Ohjausimpulssin vastaanottavat yksiköt ovat puolestaan ohjattavia yksiköitä. Ohjausimpulsseja ovat heräte tai informaatio, jotka lähetetään ohjattavalle toivotun tuloksen aikaansaamiseksi. Vaikutusta seurataan eri tavoin, jonka tulokset vaikuttavat taas ohjaavan yksikön toimintaan. (Oulasvirta, Ohtonen & Stenvall 2002, 30)

Tampereen seudun työväenopiston ”Kurssin elinkaari” (Liite 9) prosessikaaviossa tilaaja, eli Tampereen kaupunki ”Määrittelee vuosibudjetin ja tilaa opetustuntimäärän ainealueittain”. Kaupungin ohjaus kohdistuu siis vuosibudjettiin ja opetustuntimäärään ainealueittain, raamit ovat jo

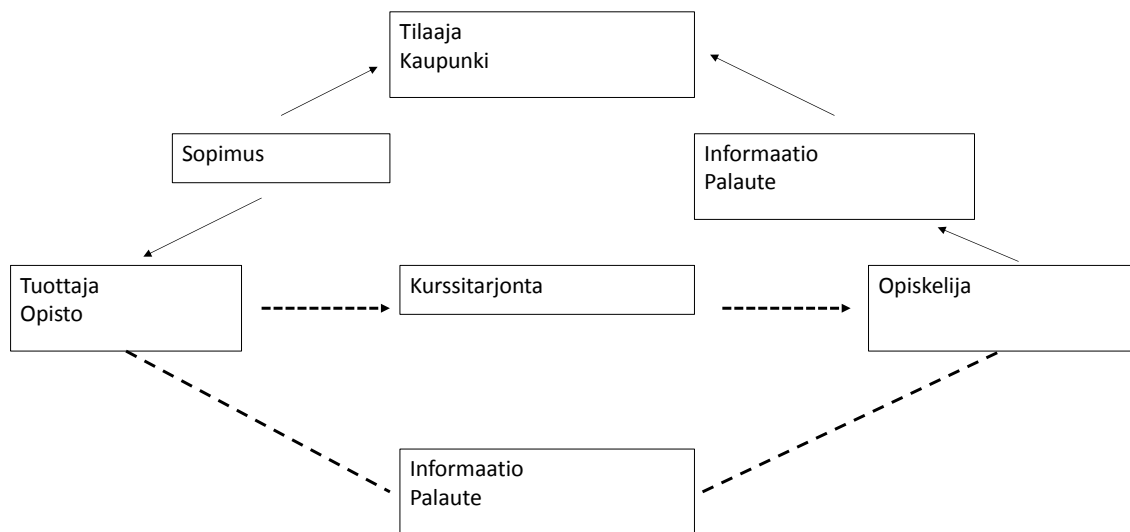
tässä kohtaa ohjattu ja määritelty kurssisuunnittelun osalta. Opiston vapaus ja liikkumavara määritellään neuvottelussa jo ennen kurssisuunnittelun aloittamista.

Markkinasuuntautuneessa toiminnassa on ominaista, että kunnan roolit jakautuvat eri toimijoille. Tilaajien ja tuottajien roolit ovat erillisiä, joissa ohjaus kohdistuu tarvittavaan tuotteeseen ja siitä tehtävään sopimukseen. Merkittävää ovat selkeät roolit ja tavoiteltavat hyödyt. Kaupunki tilaa kuntalaisille palveluja, kansalaisopiston rooli on tuottaa kursseja ja opetusta, josta sovitaan sopimuksessa. Oleellinen kysymys syntyy siitä, miten tieto kuntalaisten koulutustarpeesta siirtyy päättäjille? Poliittisten päättäjien pitäisi tietää, mitä kuntalaiset haluavat ja tarvitsevat. Heiltä tiedon pitäisi välittyä kaupungin päättäjille, jotta he voivat ohjata sopimuksin ja valvonnan avulla toimintaa. Tämä informaatioketju ei toimi kunnissa, ainakaan kansalaisopistojen kohdalla. Kansalaisopistotoiminnassa informaatio välittyy pääsääntöisesti opiskelijalta suoraan palvelun tarjoajalle. (Meklin & Rajala & Sinervo & Vakkuri 2009, 256.)

Tampere on toiminut vuodesta 2007 tilaaja- tuottaja mallissa, vuonna 2017 toimintamalli on muuttumassa. Tampereen seudun työväenopiston toiminta kuuluu ”Sivistyksen ja elämänlaadun edistämisen ydinprosessiin”. Tampereen kaupunki tilaajana tilaa Tampereen seudun työväenopistolta opetus- ja kurssitarjontaa, joka tuottaa sovitut palvelut. ”Harrastus ja omaehtoisen hyvinvoinnin edistämisen palvelut palvelusopimus” sisältää kaupungin tilaamat palvelut opistolta. Periaatteessa tilaaminen ja palvelujen tarpeen määrittely kuuluisivat poliitikoille, kuitenkin Tampereella tilaajapäällikkö ja muut virkamiehet neuvottelevat sopimuksen opiston rehtorin kanssa. Sopimuksessa tilattavat vapaan sivistystyön palvelut on jaettu tuoteryhmiin, joissa on lyhyt kuvaus opetuksen tavoitteista oppilaalle ja opistolle. Tuoteryhmissä on myös mainittu tilattavien opetustuntien määrät jaettuna Tampereen ja Ylöjärven kesken.

Jos ajattelee palvelusopimusta, ei siinä ny kauheesti käydä läpi, enemmän se on resurssien puntarointia. Me ollaan niin pieni tekijä siinä tuottajapuolen, poliittisen keskustelun foorumilla, intressit on enemmän liikunnassa, joka vie paljon rahaa, me ei olla se kaikkein keskustelluin aihe. Aika lailla saadaan toimia omien mieltymysten mukaan. TR2.

Noudatamme Tampereella tilaaja-tuottajamallia, tuotamme sitä, mitä kaupunki meiltä tilaa. Marssijärjestys on se, että apulaispormestari ja tilaajapäällikkö sanovat linjaukset. Meillä on ollut loistava yhteistyö. TR1.

Kuva 3. Tilaaja- tuottajamalli

Kuvassa tilaajana on Tampereen kaupunki ja tuottajana Tampereen seudun työväenopisto. Sopimuksessa sovitaan kurssitarjonnan määrästä ja tuotealueista. Opiskelija voi antaa palautetta tarjonnasta suoraan opistolle tai kaupungille, joka saa palautteet opiston nettisivujen palauteosion kautta hallintopalvelukeskukseen. Tarvittaessa kaupunki reagoi palautteeseen ja ottaa yhteyttä opistoon. Sopimus sisältää myös kehittämiskohteet vuosittain ja palvelujen laatu- ja vaikuttavuustavoitteet, sen lisäksi on sovittu seurattavista kehittämishankkeista, jotka ovat määriteltä erillisessä liitteessä. Sopimukseen kuuluu myös seuranta ja raportointikohteet. Erillinen sopimuseurantaryhmä kokoontuu sovitun aikataulun mukaisesti ja seuraa sopimuksen toteutumista. Kehittämiskohteena ovat olleet esimerkiksi kurssitarjonnan kehittäminen ja uusien kurssien muodossa.

*Meillä on kaupungin kanssa sopimus, että meillä on joka vuosi tietty määrä uusia kursseja.*TR1

Sastamalan kaupungin konsernihallinnossa on ”Kasvu ja kulttuuri ydinprosessi” jossa Sastamalan Opisto kuuluu ”Elämänlaatu osaprosessiin”. Kaupungin talousarviossa on elämänlaatu osaproessille talousarvio, jossa toiminnan painopisteet, muutokset ja toimenpiteet kerrotaan suunnitelmakaudelle. Talousarviossa Sastamalan Opistolle osoitetaan opetustuntien määrä ja tunnusluvuissa seurataan opiskelijamääriä ja asiakaskäyntejä, sekä toteutuneita opetustunteja.

Talousarviossa voidaan antaa myös yksilöityjä tavoitteita opistolle. Haastatteluaineistossa löytyy kuitenkin opiston vapautta korostavia kommentointeja, joissa näen ristiriitaa kaupungin hallinnon asiakirjojen ja opiston henkilökunnan kokemuksen suhteen.

Valtio määrittää valtionosuustuntien määrän ja hinnan, mutta toistaiseksi olemme saaneet järjestää opetusta reippaasti yli vos-tuntien. Kaupunki ei määrää mitä tai miten paljon opetamme. Kurssien määrä ja sisältö ovat omissa käsissämme. Raamien sisällä elämme Ellunkanojen tapaan. SR2

Sastamalan kaupungin elämänlaatu osaprosessin toimitelmin on kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta ja vastuhenkilö on kulttuurijohtaja. Sastamalan Opiston toimintaa seurataan ja ohjataan kaupungin taholta, kuitenkin opiston rehtorin haastattelussa tuodaan esille suuri vapaus ja luottamus opiston toimintaan. Elämänlaatu osaprosessin osavuositarkastuksissa kuitenkin näkyy seuranta ja ohjaavia toimenpiteitä. Opetustuntien määriä seurataan ja sanallisissa arvioissa arvioidaan toteutumista, sekä ennakoita ja ohjeistetaan mahdollisia poikkeamia. Seuraavat lainaukset ovat Sastamalan kaupungin osavuositarkastuksesta, joka on osoitus opiston kurssitarjontaa ohjaavasta toiminnasta. (Osavuositarkastus 8/2016) Liite 4.

Sastamalan Opisto. Toiminta on toteutunut suunnitelman ja tavoitteiden mukaisesti. Kurssimaksukertymä 8/2016 on odotusten mukainen. Tuottavuustoimenpiteistä lukuvuoden uudelleenjärjestelyn ja setelikurssien euromääräinen tulos on nähtävissä lukuvuoden päättyttyä. Osavuositarkastus 8/2016

8/2016 ryhdytään tuntiopettajien kohdalla noudattamaan poikkeusta OVTES:n mukaista omavastuuosuuden vähennystä matkakorvausten osalta. Euromääräinen vaikutus raportoidaan lukuvuoden lopussa.

Syyslukukaudesta -16 lähtien kursseille on ilmoitauduttava ennakoon ja kurssit alkavat vain, jos ennakkoilmoittautuneiden määrä täyttyy. Heikosti opiskelijoita vetävät kurssit voidaan näin peruuttaa ennen kurssin alkua, jolloin tuntiopettajan työsuhte kyseisten kurssien kohdalta ei ala, eikä palkanmaksuvelvoitetta synny. Euromääräinen tuottavuus arvioidaan syyskauden päättyttyä. Osavuositarkastus 8/2016

Moneen muuhun opistoon verrattuna Sastamalan Opisto on melko vapaa ja autonominen toimija suhteessa kaupunkiin. Talous on osa elämänlaatu prosessin ja sitä kautta koko kaupungin taloutta, kuitenkin opisto saa hyvin itsenäisesti ja vapaasti päättää rahojen käytöstä, rehtori laatii budjetin. Rahoitus tulee pääosin valtiolta ja kaupungilta, vähin osin opiskelijamaksuista ja opiston kansainvälisistä hanketoiminnasta ynnä muista lisärahoituksista, sekä avustuksista.

Virta (2011) kuvailee kuntatalouden vaikutuksia kansalaisopistoihin, jossa kehitys on johtanut opistojen tiukempaan valvontaan ja päätösvaltaan sidotuiksi. Kuntatalouden vaikutukset voivat olla suuret opistojen toimintaan, taloudellisesti huonosti pärjäävät kunnat pystyvät rahoittamaan opistotoimintaa heikosti ja se heijastuu suoraan opiston resursseihin. Virran mukaan kansalaisopistojen harkintavalta on vähentynyt ja johdettu tehokkuusajattelu on lisääntynyt, kaikkea toimintaa säädellään enemmän. Tehokkuusajattelu vaatii opiskelijamääriä, kurssimaksuja ja pienempiä kustannuksia. (Virta 2011, 173-174)

Työväenopiston kesän kurssitauosta johtuen tilaajan rahaa ei kerry kesältä. Kurssimaksuja maksettu verkkomaksuna ilmoittautumisen yhteydessä elokuussa 75 000 euroa enemmän kuin viime vuonna eli kehitystä tapahtunut digitaaliseen suuntaan kaupungin tavoitteiden mukaisesti. Henkilöstömenoissa on säästetty 42 000 euroa mm. vuorotteluvapaiden sekä täyttämättömien vakanssien vuoksi. Opetushallitus myönsi työväenopistolle 42 000 euroa digitaalinen toimintaympäristö -hankkeelle. Hankerahasta saadaan myös kompensatiota henkilöstömenoihin oman työn osalta. Tampere. Toiminnan ja talouden seurantaraportti 1.1.-31.08.2016

Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen *Toiminnan ja talouden seurantaraportti 1.1.-31.08.2016* kuvailee sanallisesti kaupungin tavoitteita. Kaupungin tavoite digitaalisista verkkomaksuista on kehittynyt tavoitteen suuntaan. Työväenopiston henkilöstömenoja on säästetty vuorotteluvapailla ja täyttämättömillä vakansseilla. Opetushallituksen digitaalinen toimintaympäristö -hankkeestakin saadaan kompensatiota henkilöstömenoihin. Kaupungin ohjaus henkilöstömenoihin on vahvasti näkyvillä, sen vaikutus välillisesti kurssitarjontaan on selkeä. Vähemmällä henkilöstöresursseilla on vaikutusta kurssisuunnitteluun ja opetustarjonnan laadusta joudutaan tinkimään, joka näkyy yleensä myös innovaatioiden puutteena ja uudistamishaluttomuutena, pitäydytään vanhassa toimivassa tarjonnassa, eikä kokeilla uusia epävarmoja kursseja. Tekstissä mainitaan myös kesän kurssitauko, jossa tilaajalle ei kerry rahaa, mikä mahtaa olla tulevaisuuden tavoite?

Vuonna 2015 jatkettiin kaupunkistrategian jalkauttamista. CAF-arvioinnin jälkeisessä askeleessa työn alle otettiin opiston arvopohja. Työväenopisto kuuluu Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluihin (Kuvapa). Siksi oli luontevaa lähteä liikkeelle arvoista, jotka oli laadittu tuotantoalueelle Kuvapan strategiatyössä

<http://www.tampere.fi/tyovaenopisto/material/5yAT2Nnzz/toimintakertomus2015.pdf>

Tampereen seudun työväenopisto aloitti vuonna 2014 opetushallituksen rahoittaman laatu- ja kehittämishankkeen. CAF on julkishallinnon organisaatioille suunnattu laadunarviointityökalu. Itsearviointia suoritetaan johtajuudessa, strategioissa ja toiminnan suunnittelussa, henkilöstössä,

kumppanuuksissa, resursseissa, sekä prosesseissa. Tämä kuuluu valtion ohjaavaan toimintaan, jossa laatu järjestelmät saadaan myös kansalaisopistojen organisaatioiden toimintatapoihin. Tällä pyritään tehokkuuteen ja laatuun, joka on osa valtionhallinnon ohjausta.

Tampereen kaupungin 2013 hyväksymä strategia on myös sisällytettävä Työväenopiston organisaation toimintaan. Tuotantoalueille on laadittu arvot johon liittyvät: hyvä elämä, luovuus ja elinvoima, saavutettavuus ja avoimuus, yhdessä tekeminen, sekä vastuullisuus. Tämä kaupungin arvojen jalkauttaminen, on osa kaupungin ohjaukseen ja valvontaan liittyvä kehitystoimi, jonka opisto joutuu rakentamaan omaan toimintakulttuuriinsa. Minulle tutkijana on jo tässä vaiheessa herännyt mielenkiinto ja epäusko kansalaisopistojen tosiasiallisesta vapaudesta toimia yhteiskunnassa. Näiden erilaisten rahoitus järjestelmien, strategioiden ja erilaisten hankkeiden, sekä henkilöstön työtaakan lisäämisessä, ei kuulu vapauden ilosanoma. Miten nämä kaikki vaikuttavat kurssitarjonnan määrään, kehittämiseen ja ideointiin?

<http://www.tampere.fi/tyovaenopisto/material/5yAT2Nnzz/toimintakertomus2015.pdf>

Opistojen kurssitarjonnan valvonta vaihtelee kunnittain, esimerkiksi Tampereen seudun työväenopiston kotisivujen kautta annettu palaute menee kaupungin hallintopalvelukeskukseen ja tuotantojohtajalle tuotantoyksikköön. Sieltä palaute menee vararehtorille, joka tarvittaessa reagoi palautteeseen. Opiston vapaus on kuitenkin valvottua, vaikka yhteydenotot kaupungin taholta ovat harvakseltaan tapahtuneita. Kaikki opiston haastatellut työntekijät muistavat mainita kaupungin yhteydenotot erilaisten ”huuhaa” kurssien osalta, myös kurssiesitteessä olevien kurssien esittelytekstit ovat olleet tarkastelun kohteena. Tampereella kaupungin kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelujen johtokunnalla on myös valvova rooli opistojen toiminnassa. Sastamalassa opiston henkilökunta mainitsi kaupungin henkilökunnan olevan ahkeria opiston opiskelijoita, jolloin laadun valvontaa tapahtuu myös tässä roolissa.

Kyllä ne on osoittaneet, että ne muutenkin seuraa meidän toimintaa, kun sellasia vanhoja paiseita leikattu pois, tuli aika selkeitä linjauksia, jotain sen tyyppistä kuin astrologiaa tai laajemmin tälläsenä uskomus kursseina, että sellasia ei tarvita. TK3

Valtion ja kaupunkien rooli rahoittajana ja erilaisten hankkeiden kautta tulevien rahavirtojen säätelijänä antaa opistojen budjettiin raamit, joka ohjaa opiston taloudellisia resursseja tarjota kursseja. Lait ja hankkeiden mukana tulevat ohjeet muokkaavat toimintaa, samoin kaupunkien organisaatiot virkamiehineen ja poliitikot eri toimielimissä ohjaavat opistojen toimintaa pöytäkirjoissa, sekä dokumenteissa. Valvonta ja ohjeistuksen määrä on vaikea mitata ja vaikutusta

määrittää opistojen toimintaan, kuitenkin niitä löytyy yllättävän paljon eri lähteistä, joilla on varmasti vaikutusta opiston kurssitarjontaan.

3.3 Opistojen organisaatio ja hallinto

Sastamalan opiston prosessi jakaantuu kahteen alaprosessiin: hallinnolliseen ja pedagogiseen prosessiin. Hallintoprosessi käsittää toimiston ja osastot sekä muualta hankittavat tukipalvelut. Toimistoon kuuluu rehtori, kaksi palvelusihteeriä ja kolme osa-aikaista osaston johtajaa. Prosessin omistajana on rehtori, jonka tarkoituksena on mahdollistaa opiston opetus- ja hanketoiminta sekä valvoa opetuksen toteutumista.

Pedagoginen prosessi koostuu rehtorista, suunnittelijaopettajista, päätoimisista opettajista ja tuntiopettajista. Suunnittelijaopettajia on kolme ja päätoimisia opettajia kaksi. Opisto on jaettu kolmeen alueelliseen osastoon, omistajina osa-aikaiset osastonjohtajat, osallistuvat omalta osaltaan pedagogisiin prosesseihin, joiden tehtävänä on toteuttaa opiston perustehtävää: kurssien ja piirien pitämistä ja opetuksen tason valvontaa.

Tampereen seudun työväenopistossa Sapolassa on rehtori ja vararehtori, sekä opistosihiteereitä. Koulutuskeskus Valossa Ylöjärvellä on vararehtori. Vakinaisia suunnittelijoita ja opettajia on noin kymmenen. Molemmissa opistoissa on eri yhdistymisien vuoksi varsin laaja toiminta-alue, siksi kummassakin on pyritty hallinnollisesti jakamaan vastuuta alueille. Työväenopistolla on Ylöjärven laajaa aluetta varten toimipiste ja Sastamalassa on osa-aikaiset osastonjohtajat eri alueilla. Seuraavat kaksi osastonjohtajien kommenttia kuvaavat heidän rooliaan alueiden ihmisten tarpeiden tulkkina.

Meitä on enää kolme jäljellä, alueet on erilaisia ja erilaiset kokonaisuudet. Joskus oli tutkimus opistoista tästä ”Hyvää helvetin halvalla”, musta tää kuvastaa osastonjohtajan työtä. SOJ2

Erittäin tärkeä, kun se tuntee oman alueen tarpeet, kehittää hyvin alueellisia juttuja, esimerkiksi toi Äetsän kansanmusiikki tapahtuma, korkea taso, huippukouluttaja Sibelius akatemiasta, Virola yksi tunnetuimmista kansan laulajista. On paljon sellaisia alueellisia tarpeita, kyllä ne merkittävän tuntikertymän keräävät sitten. Se olisi aika vaikea sieltä käsin, näin laajaa aluetta. SK1

Opistojen hallinnon merkitys ja vaikuttavuus kurssitarjontaan vaihtelee opistoittain. Rehtorin merkitys ja osallistuminen kurssitarjonnan muodostamiseen tapahtuu Sastamalan opistossa toimiston avointen ovien ja pienten etäisyyksien vuorovaikutuksessa, jossa henkilökunta voi poiketa keskustelemaan, myös kahvitauot ovat henkilökunnan yhteisiä hetkiä. Silti suunnittelijat saavat

tehdä työnsä itsenäisesti, omissa tiloissaan. Työväenopiston tiloissa Sampolassa rehtorit ja toimistosihteerit ovat omassa toimistossaan ja suunnittelijat taas etäämmällä erillisissä tiloissa. Tämä järjestely pitää suunnittelijat etäämmällä jatkuvasta vuorovaikutuksesta hallinnon kanssa, silti vuorovaikutus toimii hyvin.

Täällä on aika avoin kulttuuri opistossa, jos rehtorin kanssa haluaa keskustella, ei tarte paljon koputella. Voi pysäyttää tossa käytävällä, vie asiaa eteenpäin ja kyselee mitä muut on mieltä. TOY

Rehtorin haastattelussa tulee selkeästi esille hallinnon ja koulutussuunnittelijoiden suhde kurssitarjonnan muodostumiseen. Koulutussuunnittelijat suunnittelevat ja muodostavat kurssitarjonnan, rehtorien tehtäväksi jää hallinto, sekä tarkastaa valmis kurssiesite, joskus keskustellaan ja vaihdetaan mielipiteitä.

Joskus joku saattaa kysyä minun mielipidettä, käytännössä mä luen meidän valmiin opetussuunnitelman. En sensuroi mitään etukäteen, en puutu ollenkaan. Pikemmin ohjaavia keskusteluja, jutellaan sen suunnittelijan kanssa. Heitetään ajatus mitä mieltä oot tämmösestä, olisko näin tai noin. TRI

Koulutussuunnittelijan rooli on muodostunut hyvin itsenäiseksi toimijaksi opiston organisaatiossa. Kurssitarjontaan nähden opiston hallinto on enemmän keskustelevala tuki ja mielipiteiden peili.

3.4 Muut kurssitarjontaan vaikuttavat organisaatiot

Tampereen työväenopiston opiskelijat ry:n tarkoitus on valvoa työväenopistossa opiskelevien opiskelijoiden yleisiä ja yhteisiä sosiaalisia, sekä opiskeluun liittyviä etuja. Tarkoituksena on myös osallistua opetuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Opiskelijayhdistys on työväenopiston pitkäaikainen kumppani, joka pyrkii vaikuttamaan osaltaan myös kurssitarjontaan opiskelijoiden edustajana.

Tampereen työväenopiston opiskelijat ry edustajan haastattelussa tuli esille heidän roolinsa palautteenantajana opistolle erilaisista opiskeluun vaikuttavista asioista, myös kurssisuunnitteluun heillä on ideoita ja toiveita. Yhdistyksen edustajat käyvät keskusteluja opiston organisaation henkilöstön kanssa tuoden esille opiskelijoiden näkemyksiä opiston toiminnasta. Haastattelussa tuli myös esille heidän ”tukihenkilönsä” opiston asioissa, jotka ovat paikallisia ja valtakunnan politiikassa mukana olevia henkilöitä. Aika yllättävä kytkentä poliitikkoihin opiskelijayhdistyksellä. Teoriassa poliitikkojen pitäisi tietää kansalaisten paikalliset tarpeet ja toiveet, koska he edustavat kansaa kaupungin ja valtion hallinnossa. Kaupungin rooli opetuksen tilaajana edellyttää taas heidän

tietämystään kansalaisten tarpeista opetuksen suhteen. Toteutuuko edustuksellinen demokratia kansalaisopistojen kohdalla, vaikuttavatko poliitikot toimintaan, vai ovatko kaupungin virkamiehet ottaneet vallan opistojen kohdalla? Opiskelijayhdistys toimii osaltaan opiskelijoiden edustajana, mutta kuka toimii niiden asukkaiden edustajana, jotka eivät ole aktiivisia opiston asiakkaita?

Meillä opiskelijayhdistyksellä on opisto kummeja tuolla päättävissä elimissä, meillä on M. S ja P. V. ovat meidän opiston kummeja. Me pystytään ottaen sitten yhteyttä heihin ja heidän kauttaan, esimerkiksi me ollaan oltu aktiivisia noissa kurssimaksuissa, nousuissa, tehdään kirjelmiä, esityksiä opistokummin kautta aktivoitutaan hieman, joka kärsii meidän mielestä vääryyttä. TOY

Opiskelijayhdistys osallistuu myös opistolla järjestettäviin tilaisuuksiin, jossa voidaan välittää ideoita ja keskustella myös kurssitarjonnasta. Yhteydenpito suuntautuu rehtoreihin ja kurssisuunnittelijoihin, joiden kautta voidaan vaikuttaa opiskelijoiden yleisiin asioihin ja kurssitarjontaan. Sastamalan opistolla ei ole vastaavaa yhdistystä.

Sastamalan opistolla on ollut johtokunta jo vuosikymmenten ajan, kun taas Tampereen työväenopistolla sitä ei enää ole, myös Sastamalassa se on lakkautusuhan alla. Johtokunnalla on ollut historiassa merkittävä rooli opistojen toiminnassa, mutta organisaatiomuutokset kuntien osalta ovat muuttaneet sen merkitystä viime vuosikymmenien aikana.

Sehän ei oo päätösvaltanen lainkaan, niin kauan ku mää oon ollu, siis ennen vanhaan se oli päätösvaltanen, et meni johtokunnan kautta ne päätökset, mut on valinnu johtokunta. Nykyään sillä ei oo enää, valta hävis 90- luvun taittees. SSI

Meillä on kokoukset niihin aikoihin, kun se ilmestyy, ohjelma, se on ihan tuore, niistä keskustellaan, tehdään niitä muutoksia. SJI

Johtokunnan rooli muuttui päättävästä elimestä keskustelevaksi opiston alueen ihmisten edustajaksi 1990-luvulla. Rehtori käy kokouksessa esittelemässä kurssitarjonnan, siitä kokous keskustelee ja esittää omia ehdotuksiaan. Haastatteluissa johtokunnan edustaja korosti heidän rooliaan ideoijana, kun taas Sastamalan opiston henkilökunta ei nähnyt johtokunnalla enää roolia kurssitarjonnan muodostumisessa.

Kansalaisopistot sijoittuvat suomalaisessa koulutusjärjestelmissä vapaaseen sivistystyöhön. Vapaaseen sivistystyöhön kuuluvat kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot, opintokeskukset, kesäyliopisto ja liikunnan koulutuskeskukset. Vapaa sivistystyö tarjoaa opetusta eri oppilaitosmuodoissa, joissa tarjonta on hyvin monipuolista. Kansalaisopistot ovat osa tätä opetustarjontaa, jotka ovat hakeneet paikkansa yhteiskunnassa. Jos ajatellaan kansalaisopistojen

kurssitarjontaa, se on joutunut sopeutumaan ja löytämään kurssitarjonnalleen oman mahdollisuuden tarjota opetusta tässä vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen kirjossa. Tämä rajoittaa ja ohjaa suunnittelemaan kurseja, jotka ovat toteuttamiskelpoisia ja kilpailukykyisiä. Kansalaisopistot joutuvat myös kilpailemaan osittain keskenään kurssitarjonnallaan, esimerkiksi Tampereen ympäristössä on edelleen useita kansalaisopistoja yhdistymisistä huolimatta. Haja-asutusalueilla tilanne kilpailun ja tarjonnan suhteen on paljon vähäisempää.

Sitten me hiukan katotaan tätä lähialuetta, jos joku Ahjola tai Pirkanopisto on vahvasti jonkun kurssin ja tarjoo sitä, me ei lähdetä kilpaileen jotta ei kummassakaan toteudu. TK3

Sitten tietysti on se kuka sen kurssin tarjoo, onko se Ahjola tai yksityinen. TOY

Formaaliin koulutusjärjestelmään sijoittuvat oppilaitosten kasvatustavoitteet ja tarjonta on määritelty virallisesti ja kirjattu opetussuunnitelmiin. Aikuislukiot, avoin yliopisto opetus ja avoin AMK opetus tarjoavat formaalin koulutusjärjestelmän opintoja, joita voi myös opiskella ilman pääsykokeita tai koulutusvaatimuksia, vaikka kurssi kerrallaan, siten ne kilpailevat osittain myös vapaan sivistystyön tarjoaminen opintojen kanssa. Esimerkkinä tästä voisi olla kielenopiskelu, jota voi harrastaa lähes kaikissa oppilaitosmuodoissa avoimilla kursseilla. Valitseeko harrastuspainotteisen kansalaisopiston kurssin vai opiskeleeko tehokkaammin aikuislukion kursseilla?

Nonformaali vapaa sivistystyö on ottanut paikkansa formaalin järjestelmän sisään ja ulkopuolelle jäävien opetus ja oppimistarpeiden täydentäjänä, sekä lisääjänä. Kurssitarjonta joutuu siis sopeutumaan ja ottamaan tilansa muiden jättämien opetuksellisten aukkojen paikkaajana, sekä tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja kurssitarjontaan. Kansalaisopistojen kurssitarjonta joutuu sopeutumaan ja kilpailemaan todella monien oppilaitosten opetustarjonnan kanssa, siksi sen kurssisuunnittelu ei ole täysin vapaata, vaan on löydettävä kurssi-ideoita, jotka sopivat tämän runsaan tarjonnan lisääjiksi ja täydentäjiksi.

Yhdistyksistä tulee näitä ehdotuksia, kun jossain kylillä on vielä tiloja, ne on vähentynyt aika lailla. Kyläseurat on tosi aktiivisia. Sitten on näitä yleishyödyllisiä yhdistyksiä, jotka haluaa opiston kanssa toteuttaa kurseja. SOJ2

Yhdistykset näkyy enemmän yleisluentopuolella, jotain yhteistyötä saatetaan tehdä, jostain yhdistyksestä otetaan yhteyttä, että me toivottais semmosta ja semmosta koulutusta. TK3

Niitä voi tulla yhdistyksiltä (ideoita), sitten voi itse yhdistys kertoa, että me ollaan kehitelty tämmönen juttu, vaikka mielenterveyden ABC, mielenterveysseura oli kehittänyt sen. Totta kai me halusimme lähteä mukaan. TK1

Suomessa on yli 100000 yhdistystä, kansalaisopistot tekevät yhteistyötä myös heidän kanssaan. Kansalaisopistojen kurssitarjontaan tulee ideoita erilaisilta yhdistyksiltä ja erilaisia koulutuskokonaisuuksia voidaan suunnitella yhdistysten kanssa yhdessä. Tampereen työväenopistossa yleisöluennot ovat muodostuneet osaksi toimintaa ja erityisesti yhdistysten kanssa yhteistyössä suunnitellut luentokokonaisuudet.

Opistot joutuvat tasapainoilemaan yrityksistä tulevien aihepiirien kurssitarjonnassa. Tietokone ohjelmistojen opettaminen on ollut opistoille arkipäivää jo vuosikymmenten ajan, vaikka siinä palvelee opiskelijoita käyttäjinä, siinä palvelee myös monikansallista suuryritystä ilmaiseksi. Myös monet suositut jumppakurssit ovat kansainvälisten yritysten omistamia tavaramerkkejä.

3.5 Opistojen tiedonvälitys ja kansalaisten osallistuminen

Kursseja valvovat myös osaltaan opiskelijat. Haastatellut henkilöt puhuvat ”jaloilla” äänestämisestä, joka tarkoittaa kurssin loppumista eri syistä, opiskelijoiden lopettamisen vuoksi. Palautekanavia opistoilla on erilaisia, kaikki opistossa työskentelevät haastatellut kertoivat saavansa ajoittain palautetta eri muodoissa. Sosiaalisessa mediassa käydään myös keskusteluja opistojen toiminnasta ja kurssitarjonnasta, nämä palautteet voivat usein jäädä opiston henkilökunnan ulottumattomiin, mutta vaikuttavat osaltaan opiskelijoiden osallistumiseen ja mielikuviin toiminnasta.

Siitä nousi sellanen älämölö, joku kommentoi Facebookissa. TRI

Kansanvalistusseuran Souli verkkojulkaisussa (Julkaistu: 15.1.2015) ”Kuka maksaa hömpän” Apulaispormestari Olli-Poika Parviainen korostaa kuluttajansuojaa kansalaisopistojen kurssitarjonnassa. Hän toteaa, että jos kurssi perustuu uskomukseen, se on tuotava esiin kurssikuvauksessa ja markkinoinnissa, opiston tulee myös noudattaa säädöksiä ja lakeja. (<http://www.souli.fi/kolme-kulmaa/kuka-maksaa-hompan/>)

Kummallakin opistolla on paperinen vihko kurssitarjonnasta, joka jaetaan alueen talouksiin puolivuositain, sekä nettisivustot, jossa kurssitarjonta on selattavissa ja mahdollisuus ilmoittautua kurssille. Facebook sivut löytyvät myös kummaltakin opistolta, sosiaalisen median käyttö on kuitenkin vielä vähäistä.

Loikkaa ei voida tehdä kauheen nopeasti, koska meillä on täällä ihmisiä, jotka ovat olleet töissä todella kauan, henkilökunta täytyy saada siihen ensin mukaan. Seuraava vastaus on tuolla somemaailmassa. TR2

Palautetta voi lähettää opistoille eri kanavia myöden, opiskelijoilta kerätään palautetta myös kurssien aikana, tosin se ei ole systemaattista, vaan kurssisuunnittelijasta ja opettajan aktiivisuudesta johtuvaa. Kommunikointi suhteessa paikalliseen väestöön merkitsee kurssitarjonnan markkinointia ja opiston palvelujen esittelyä. Palautteista saadaan ideoita kurssitarjonnan kehittämiseen, sekä opetuksen laatuun liittyviä asioita. Haastattelujen perusteella palautteita tulee järjestettävään toimintaan nähden erittäin vähän, eikä niillä siten ole paljoakaan merkitystä kokonaisuuteen nähden. Tuottaisiko systemaattisempi ja näkyvämpi palautteiden kerääminen eri kanavia myöden enemmän informaatiota, josta kurssisuunnittelu saisi työkaluja uudistamisen kehittämiseksi.

Kansalaisopistojen opetussuunnitelmat perustuvat usein kurssin opettajan itse laatimaan opetussuunnitelmaan, jonka opiston henkilökuntaan kuuluva hyväksyy tai yhteistyössä laativat kurssiin opetussuunnitelman. Yleisellä tasolla olevia opetussuunnitelmia kansalaisopistoilla on todella vähän ja teoriaa, joka kohdistuisi vapaan sivistystyön kurssisuunnitteluun ei oikeastaan löydy. Siksi olen yrittänyt soveltaa tässä tutkimuksessa formaaliin opetukseen kohdistuvaa opetussuunnitelmateoriaa kansalaisopistojen opetussuunnitteluun soveltuvien osien.

Kansalaisopistot viestivät kurssitarjonnastaan pääsääntöisesti kotitalouksiin jaettavalla painetulla kurssiesitteellä ja internetissä olevalla sähköisellä versiolla. Näissä esitteissä kurseista on lyhyt kurssiseloste, jossa kerrotaan opetussuunnitelma, sekä mahdolliset tasovaatimukset. Opetussuunnitelmaviestintä merkitsee kurssisuunnitelman näkyväksi tekemistä, sillä tiedotetaan asiakkaille kurssin tarkoitus. Kansalaisopistoilla ei yleisesti ole laajempaa opetussuunnitelmaa, vaan suunnitelma on nähtävissä tuotealueiden alussa ja lyhyesti kurssin esittelyssä. Opetussuunnitelmatyötä tehdään viestinnän vuoksi, se antaa kurssille merkityksen ja ohjaa asiakkaita valitsemaan itselle sopivan kokonaisuuden. Kurssiesite ja suunnitelmat ovat kollektiivinen viesti asiakkaiden suuntaan. Onko esitteen lyhyt kuvaus riittävä, vai tarvittaisiinko laajempaa ja monipuolisempaa tuoteselostetta? Jos kurssitarjonnan esitteen viestinnässä epäonnistutaan, asiakkaat eivät saa kurseista tarvittavaa informaatiota, silloin kurssin merkitys ja osallistuvuus vähenevät ja hyväkin kurssikokonaisuus ei toteudu.

65249 KEEP UP YOUR ENGLISH

Sampola, 228

ke 11.45-13.15 • 9.9.–2.12.

Katriina Toivonen-Salo • 26 t • 41 e

Ilmoittautuminen A, ohje s. 4. Englannin ylläpitokurssi kieltä useamman vuoden harrastaneille. Vaihtelevia ja monipuolisia teemoja sisältävä englantilainen oppikirjamme antaa aiheet puheen ja sanaston harjoitteluun - kielioopin jätämme vähemmälle. Oppikirja kuten kurssilla 65248. Taso B1-B2.

Kuva 4. Tampereen seudun työväenopisto 2015 syksy kurssiesitteessä oleva kurssikuvaus

Kuvan esimerkki kuvailee lyhyesti kurssin sisällön. Onko kyseisessä viestinnässä onnistuttu, vai tuntee asiakas epävarmuutta kurssin valinnasta? Kansalaisopisto jättää varsinaisen opetussuunnitelman tekemisen kurssin opettajalle, vain lyhyt seloste tulee esitteeseen. Koulutussuunnittelijat rakentavat esitteeseen lyhyen kuvauksen siitä yhdessä kurssin opettajan kanssa. Todennäköisesti resurssit eivät riitä laajempaan tuoteselosteeseen, joka on aina kirjallinen, muita ilmenemismuotoja ei ole edes kokeiltu? Opetussuunnitelmaviestinnässä kohderyhmäviestintä näkyy kansalaisopiston esitteissä vain osassa kursseja, tämä johtuu toiminnan tasapuolisista periaatteista. <http://www.oulu.fi/w5w/tyokalut/opsviestinta.html> (2012)

Opetussuunnitelma kansalaisopistossa on opettajan suunnitelma toteuttaa kyseinen kurssi, josta muodostetaan lyhyt kuvaus esitteeseen. Asiakkaan täytyy pystyä muodostamaan käsitys kurssin tarkoituksesta ja kiinnostavuudesta muutamasta virkkeestä tai kysyä lisää henkilökunnalta. Onko tämä kirjallinen minimalistinen opetussuunnitelmaviestintä enää ajantasainen, kun on mahdollisuus käyttää useita eri medioita ja visuaalisia tapoja tuottaa rikasta informaatiota kurssitarjonnasta.

3.6 Kansalais- ja työväenopiston opetussuunnittelu

Kansalaisopistojen opetussuunnitelmaprosessi on kokenut historian aikana monenlaisia muutoksia. Vuoteen 1992 asti kurssitarjonta täytyi vahvistaa lääninhallituksella. Kurssitarjonta opetussuunnitelmien lähettiin ennen lukukauden alkua lääninhallitukselle. Kaikki kurssien tiedot

oli vahvistettava hakemuksessa, sisältöön kuului opettajat ammatteineen, kurssin nimi, sisältö ja tavoitteet. Koulutoimentarkastaja vahvisti sen allekirjoituksellaan tai vaati tarkempaa selitystä ja korjauksia, jotka oli korjattava ennen lopullista hyväksyntää. Lukuvuoden aikana tulleet muutokset vaativat myös erikseen hyväksynnän. Vuoden 1992 jälkeen päätösvalta kurssitarjonnasta siirtyi opistoille ja kuntien toimivaltaan.

Kansalais- ja työväenopiston kurssitarjontaa ja opetussuunnittelua ohjaa laki vapaasta sivistystyöstä. Säännösten joustavuus antaa varsin laajan suunnitteluvapauden. Kurssitarjonta voidaan rakentaa paikallisten sivistys- ja koulutustarpeiden pohjalle. Perusedellytys opetuksen onnistumiselle on kuitenkin hyvän suunnittelun merkitys. Kansalaisopistojen koulutus ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä. Koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ylläpitäjät.

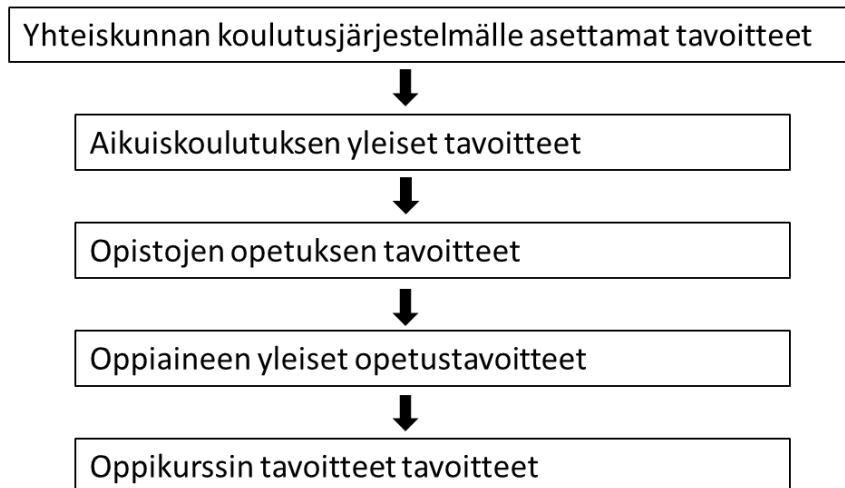
Virtanen (1980) toteaa opetussuunnittelun tutkimuksen ja kirjallisuuden, joka kohdistuu kansalais- ja työväenopiston tarjontaan, olevan varsin vähäistä (Virtanen 1980, 4). Edelleen vuonna 2016 tilanne on samankaltainen, opetussuunnitelmia laaditaan formaalin koulutuksen oppilaitoksissa, kansalaisopistoissa kirjallisia opetussuunnitelmia on edelleen todella vähän. Opistojen kurssitarjonnan suuren lukumäärän ja laajan valikoiman vuoksi, onkin vaikeaa luoda tarkkoja kurssikohtaisia opetussuunnitelmia, vaan ne usein jäävät opettajan suunnitelmien pohjalle.

Goodson kuvailee opetussuunnitelmaa osana vakiintunutta valtiollista koulutusjärjestelmää, joka tuottaa pelisäännöt ja luo standardit kasvattajille (Goodson 2001, 11). Formaaleissa koulutusjärjestelmissä opetussuunnitelmat ovat itseisarvoja, joilla koulutusta ohjataan eri oppilaitosmuodoissa. Vapaalla sivistystyöllä ei ole valtiovallalta saatavia ohjaavia opetussuunnitelmia, vaan lakiin perustuva löyhä ohjeistus tarkoituksesta, periaatteista ja tavoitteista. Jokainen vapaan sivistystyön oppilaitos tulkitsee ja toteuttaa opetusta lakiin perustuviin ohjeisiin, sekä paikallisten opetustarpeisiin pohjautuviin koulutussuunnitelmiin.

Kansalaisopistot ovat luonteeltaan paikallisia oppilaitoksia, opetussuunnittelun ja tarjonnan tuleekin pohjautua asukkaiden koulutustarpeisiin. Kansalaisopistoilla on vain harvoin (2016) yleinen opetussuunnitelma. Tutkimuksen kohteena olevilla Sastamalan opistolla ja Tampereen seudun työväenopistolla ei ole yleistä opetussuunnitelmaa, vain taiteen perusopetuksen osalta, muilta osin opetussuunnittelua ohjaa laki vapaasta sivistystyöstä. Kurssiesitteessä olevat tuotealueet ja kurssin esittelyteksti sisältävät opistojen henkilökunnan mukaan opetussuunnitelman kaltaisen kuvauksen.

Helsingin työväenopistolla on laadittu yleinen opetussuunnitelma, johon viitataan myöhemmin tässä tutkimuksessa.

Opistojen kurssisuunnittelun tavoitehierarkia

Kaavio: Tavoitehierarkia

Kuva 5. Virtasen (1980) mukaan kurssisuunnittelun tavoitehierarkia

Virtanen (1980) kuvailee opistojen kurssisuunnittelun tavoitehierarkiaa kaaviossaan (Virtanen 1980, 38). Yhteiskunta ohjaa edelleen väljästi opiston tarjontaa, rooli on muuttunut enemmän kurssitarjonnan määrän, laadun ja erityisryhmien tukemisen suuntaan. Aikuiskoulutuksen yleiset tavoitteet ovat hämärtyneet ja muuttuneet markkinaehtoiseen suuntaan. Opistoilla on edelleen omat paikallisiin tarpeisiin perustuvat tarjonnan tavoitteet. Oppiaineen yleiset ja kurssin tavoitteet muodostuvat kurssisuunnittelijan, sekä opettajan yhdessä muodostaman kokonaisuuden rakenteeksi. Opistojen kurssisuunnittelun tavoitehierarkia on muuttunut vuosikymmenten saatossa enemmän markkinaehtoiseksi ja ihmisten tavoitteiden, sekä tarpeiden suuntaan, jossa aikuiskoulutuksen yleiset tavoitteet ovat jääneet taka-alalle.

Huotari (2007) kuvaa kansalaisopistojen tarjontaa kysyntälähtöiseksi, eikä pohjana ole markkinamekanismi, vaan valtion ja kuntien tarjoama tuettu valinta. Huotarin mukaan tuki on

osoitettu kansalaisopistoille järjestäjän roolissa (Huotari 2007, 257). Kritiikkiä Huotarin näkemykseen löytyy useistakin tutkimuksista, joissa markkinaorientaatio nostetaan nykyään tarjonnan peruseriaatteenksi. Esimerkiksi Valkonen (2015) toteaa väitöskirjassaan valtiosuusjärjestelmän ohjaavan ja kannustavan opistoja markkinaorientaatioon, jossa kasvatetaan toteutuvia tunteja ja oppilasmääriä. (Valkonen 2015, 202)

Kansalaisopistojen suunnitellessa kurssitarjontaa ja niihin opetussuunnitelmaa, vaihtelevat käytännöt paljonkin eri oppilaitoksissa. Pääosa kurssitarjonnasta suunnitellaan lukukausiksi ja ne julkaistaan painettuna vihkona ja opiston www-sivuilla. Kurssin kuvauksessa kerrotaan opettajien nimet, oppimistavoitteet, sekä mahdollinen taso, opetuksen sisältö ja kuvaus, oppimateriaalit, aikataulu, maksut ja muut perustiedot. Kurssikuvauksen sisältö on hyvin suppea, eikä siinä yleensä kuvailla tarkasti varsinaiseen opetukseen liittyviä menetelmiä.

Tampereen seudun työväenopiston kurssi-esitteessä on tuotealueet, jossa ensin kuvataan yleiset tavoitteet, sitten jokaisen kurssin kohdalla lyhyt kurssikuvaus. Sastamalan opistolla on pelkästään kurssikuvaus.

Meillä ei ole yleistä opetussuunnitelmaa, vain tuotealueiden tavoitteet, jotka on kerrottu mm. Esitteessä jokaisen tuotealueen ensimmäisellä sivulla. TR2

Sihvonen (2006) kuvaa kurssisuunnitelmaa ”tuoteselosteeksi”, joka antaa opiskelijalle lupauksen kurssin laadusta. Suunnitelman on huomioitava opiskelijoiden tarpeet ja oltava joustava. Kurssisuunnitelma antaa perustan toteutukselle, sekä mahdollistaa opettajan ja opiskelijan arvioinnin, miten kurssi toteutui ja tavoitteet saavutettiin. Tuoteseloste auttaa opiskelijaa valitsemaan ja antaa mahdollisuuden arvioida omien tavoitteiden toteutumista, sekä mitä osaamista opiskelijalta edellytetään etukäteen. (Sihvonen 2006, 194)

3.7 Kurssitarjonnan perusrungon muodostuminen

Kansalaisopistojen historia alkaa 1800-luvun lopulta, jolloin sivistystarpeet olivat teollistumisen ja maaltamuuton vuoksi hyvin erilaiset verrattuna tähän päivään. Kuitenkin paikallisten ihmisten alueelliset tarpeet ovat vaikuttaneet koko kansalaisopistohistorian ajan kurssitarjonnan perusrunkoon. Tarjottu on sivistystä ja harrastusmahdollisuuksia alueen ihmisten tarpeiden täyttämiseksi, sekä saatu kokoontumaan ne saman organisaation ja katon alle. Tavalliset ihmiset ovat saaneet sivistystä omaan arkeen ja päässeet harrastamaan saman henkisten ihmisten kanssa, sekä

tydyttäneet omia sosiaalisia tarpeitaan. Kurssitarjontaa ovat muokanneet ihmisten tarpeet, toiveet ja alueen erityistarpeet, sekä harrastusperinteet.

Ajatus tällaisesta virtaavasta veden muovaavasta vaikutuksesta, tekee sitä omaa uraansa johonkin kallioon. Ehkä tää sama kuin tää on tehty työväestölle jolla ei ollut mitään koulutusta ja se kurssitarjonta vastas niitä tarpeita, sit se on yleisen koulutustason nousun myötä ja maailman muuttumisen myötä, evoluutiomaisesti muovautunut ja muovautuu koko ajan, niin kuin tuottaa sitä mitä ihmiset haluaa. TR1

Tampereen seudun työväenopiston kurssitarjonnan perusrungon rakenne lähti maaseudulta kaupunkiin muuttaneen teollisuuteen ja palveluihin suuntautuneen väestön tarpeista, joka evoluutiomaisesti muokkautui vuosikymmenten saatossa, siten jatkuu edelleen.

Kun mä mietin tota ohjelmaa, mä ajattelen se on meidän historia joka meillä on ollut, noi aihealueet, me toistetaan sitä samaa, tää on ollut ennenkin, en tiedä mistä ne on tullut, kun ihmiset oon tullut maakunnasta kaupunkiin tehtaisiin töihin, niille on järjestetty sivistystä ja harrastusmahdollisuuksia, ettei ne pääse pahoille teille. Ne ei oo saanu koulutusta on haluttu tarjota, on ne tietysti janonnu sitä. Sieltä se kaikki on tullu, on sitten muodostunut nää aihe alueet, on käsityöt, kielet, yhteiskunnalliset aiheet, liikunta. Ne on meillä itsestään selvyyskiä, ei me sitä kyseenalaisteta. TK1

Sastamalan opiston historia on lyhyempi ja sijainti maaseudulla on tuonut tarjontaan erilaiset lähtökohdat. Enemmän paikallisiin olosuhteisiin ja harrastusperinteisiin pohjautuvaa kurssitarjontaa. Muutos opiston toiminnassa ollut voimakasta erilaisten alueellisten yhdistymisten vuoksi, koska opiston laajaan alueeseen kuuluu paljon harvaanasuttua maaseutua ja pienen kaupungin alue. Sastamalan opisto on muodostanut nykyään paljon laajemman tarjonnan perinteisen kansalaisopisto toiminnan lisäksi. Yhteistyö Turun yliopiston kanssa on tuonut avoimen yliopiston kurssitarjontaa, opiston on myös aktiivinen erilaisissa kansainvälissä projekteissa. Tampereen työväenopisto on pitäytynyt perinteisessä roolissaan.

Sastamala on sellanen perinteinen käsityöopisto, siitä se on varmasti lähtenyt liikkeelle. Tää on sellasta käsityöperinne aluetta. Yhteiskunnan muuttuessa on tietysti muutakin tarjontaa tullut, kieliä, atk ja muut on tullut siitä tarpeesta. SR1

Uudistuuko kurssitarjonta ja perusrunko vai toistetaanko samaa vuosittain? Tutkimuksen aineistosta ei saada tähän suoraa vastausta. Informanttien haastatteluissa tulee esille ajatuksia, jossa kuvaillaan muutoksen olevan liian vähäistä, vaikka kurssien ideointi on vapaata ja kuka tahansa voi ehdottaa opistolle erilaisia kursseja.

Joskus tuntuu siltä, että haluasi heittää romukoppaan ton vanhan ohjelman, kuitenkin me ollaan, tehdään tällä samalla, päästään helpommalla, vähä uutta. SOJ1

Vuosikymmenten myötä opistojen kurssitarjontaan on kerääntynyt hyväksi havaitut ja suosituiksi tulleet kurssit, myös opettajat ja opetusohjelmat ovat valmiina. Miksi mennä rikkomaan hyväksi havaittua tarjontaa? Manninen (2015) kuvailee pamfletissaan kurssitarjontaa perinteiseksi, joka varmistaa opiston vakaan olemassaolon, uusiutuminen ja riskinotto ei kannata, vaan vakaa perinteinen opiskelijavirta suosituille kursseille (Manninen 2015, 36).

Omaa työskentelyä oon lähtenyt aina rakentaan edellisten suunnittelijoiden pohjille, kyllä tää aina siihen vanhaan rakentuu. TK3

Vesa Huotari (2004) kuvailee vanhaan suunnitelmaan perustuvaa koulutussuunnittelua jälkijättöiseksi, jossa saavutetusta tulee tavoite ja tapahtunut ajatellaan tulevaisuuden odotukseksi. Näin yritetään toistaa saavutettu menestys. Huotari toteaa asiantuntijuuden ja hallinnan illuusion muodostuvan määrittämällä saavutettu siksi, mihin alun perin pyrittiin. (Huotari 2004, 429)

Käsitöissä kun jotain on aikansa tehty, ne häipyvät, tietysti kuitenkin vuodesta toiseen. Vaikuttaa myös jos on hyvä ryhmä, tullaan seurustelemaan vuodesta toiseen. SK2

Sastamalan opistossa koettiin ongelmaksi eräiden kurssien jatkuminen vuodesta toiseen, jossa itse kurssin merkitys on hävinnyt ja vakiintuneen ryhmän yhdessäolo on muodostunut kurssin tarkoitukseksi. Kurssitarjonnan perusrungon uusiutuminen hidastuu myös opettajien haluun opettaa kurssia vuodesta toiseen, jos asiakkaita on riittävästi. Mieluimmin pidetään vanhasta toimivasta kurssista kiinni, kuin lähdetään uudistamaan radikaalisti.

3.8 Kurssitarjontaa rajoittavia tekijöitä ja ”Minkälaisia kursseja ei järjestetä?”

Haastattelujeni perusteella kurssitarjontaa rajoittavaksi tekijäksi koetaan opetustilojen puute ja niistä aiheutuvat kustannukset. Varsinkin tilaa vievien liikunnallisten- ja käsityötilojen puute, sekä kustannukset aiheuttavat kurssitarjontaan rajoitteita, kursseilla olisi siis kysyntää mutta niitä ei pystytä toteuttamaan. Välineiden hankintaan ei myöskään ole rahaa riittävästi, vaan esimerkiksi liikuntaan tarvittavia laitteita ei pystytä hankkimaan, siksi järjestetään vain niitä kursseja jotka ovat siten mahdollisia. Miesten käsitöihin tarvitaan usein kalliita koneita ja tiloja, eikä niitä pystytä hankkimaan. Miesten osallistuminen opistojen opetukseen on muutenkin hyvin alhaisella tasolla. Opistoilla sijainti ja laaja toiminta-alue, sekä muut seikat tuottavat erilaisia ongelmia.

Kyl mä joudun useinkin kun tunti ja tilaresurssit ei ole mahdollisia, etenkin tilat liikuntapuolella, salivuoroista taistellaan täällä Tampereella. Sit mä oon tehny päätöksen, että isoja liikuntavälineitä ei hankita, sellasia kausi juttuja, esimerkiksi sellasia jumppapalloja, ne vie tilaa ja maksaa. TK2.

Niillä on autotallissa paremmat laitteet, kun mitä opisto pystyy tarjoon. Me käytetään perus- ja alakoulujen käsityöluokkia, sitten se koneistus saattaa olla melko vaatimatonta. Oikein priimoja tiloja ei oo, mä oon luokitellu ne yhdestä viiteen, parhaimmillaan ne on kolmen ja puolen luokkaa. Jos oikein pääsis kunnolla, niin siellä vois polttoleikata, että sula rauta roiskuu, takoo jopa konevasaralla. Tällänen mitä tässä tavotellaan, olis moottoripyörien entisöintikurssi, semmosta sitten kovasti rakennellaan, saadaanko onnistumaan, ei opettajista, eikä opistosta kiinni vaan saadaanko tila. SK1

Resurssien puute ja kustannukset ohjaavat kurssitarjonnan muodostumista, sekä ohjaavat tarjontaa alueille, joissa välineistöä ei tarvita. Opistot joutuvat käyttämään omien tilojen lisäksi hyvinkin erilaisia tiloja ja niissä olevaa välineistöä, jotka ovat alueellisestikin hyvin kaukana toisistaan. Välineistön uusimiseen ei ole resursseja ja monet koulujen käsityöluokat ovat heikosti varustettuja, joka johtuu taas kuntien taloudellisesta tilanteesta.

Ehkä tekniset työt täytyy heti, tilojen puute on syynä, liikunta saleja ei riitä tarpeeksi, raha rajoittaa jonkun verran. TR1

Kurssitarjontaan vaikuttaa myös opettajien rekrytointi, aina ei löydy opettajaa, vaikka kurssi toteutuisi osanottajien määrän ja kiinnostuksen mukaan. Opettajien palkka ja palkkiokustannukset, sekä matkakustannukset voivat rajoittaa mahdollisuuksia suunnitella ja toteuttaa kurssi. Kurssin hinta voi myös nousta liian korkeaksi, joka estää sen toteutumisen.

Tää ihmisten ajankäyttö, mihin aikaan he toivoisi kursseja on, kun tilat ovat rajallisia, sit täytyy tarjota myös huonompia aikoja, ei aina oo niin mukavia. Sit täytyy miettiä, mikä kellonaika on millekin sopiva. TK2

Kansalaisopistojen kurssit painottuvat usein ilta-aikaan, kun ihmiset pääsevät töistä tai kouluista. Ihmisten ajan käyttö harrastuksiin ja opiskeluun on entistä hektisempää, sekä rajoitetumpaa. Koulutussuunnittelija joutuu tasapainoilemaan asiakkaiden mahdollisuuksien osallistua ja opiston resurssien kohtaamisen kanssa, joka voi aiheuttaa kurssien aikataulutuksessa monenlaisia ongelmia.

Syrjäseutujen ja harvaanasuttujen alueiden ongelmana ovat kurssien osanottajamäärän vaatimus ja kustannukset. Yleisesti suositut kurssit eivät toteudu, koska väestöpohja on pieni ja etäisyydet ovat pitkiä. Sopivien tilojen saaminen on vaikeutunut, kun kunnat ovat lakkauttaneet kouluja, sekä luopuneet muista tiloistaan kustannuksista johtuen.

Sivukulmilla ongelmana on että kaivataan kaikenlaisia kursseja, mutta ihmisiä ei saada tarpeeksi mukaan, hyvätkin ei toteudu. SK2

Ihmisten ajankäyttö ja kurssitarjonnan sovittaminen olemassa oleviin resursseihin tuottaa usein tarjontaan huonompia vaihtoehtoja, koska opistojen täytyy pyrkiä palvelemaan opiskelijoita heidän vapaa-aikanaan, se tuottaa aikataulujen sovittamiseen suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin nähden usein vaikeuksia.

Haastatteluissa sivuttiin myös kurssitarjonnassa pitkään olleita kursseja, joiden asema on muodostunut liian vahvaksi ja resursseja paljon kuluttaviksi suhteessa osanottajamääriin tai vaihtuvuuteen. Kurssitarjonnan uusiutuminen ja resurssien järkevä kohdentaminen, voi kohdata yllättävää vastustamista opistoissa.

Sit on nää kudontapiirit, josta on puhuttu, ne vie näistä tila resursseista suhteettoman tilan, se kuitenkin palvelee pientä porukkaa, tästä voi nousta äläkkä, rajaa tarvittis vetää. SJ1

Taloudelliset resurssit rajoittavat tarjontaa, valtiolta, kunnilta ja asiakasmaksuista saatavat rahat ohjaavat opistoja tarjoamaan menestyviä kursseja. Kurssitarjontaa ohjaa Sastamalan opistolla myös taloudellisuuslaskuri, jolla voidaan laskea kurssin kustannukset, kannattavuus, oppilasmaksu, sekä auttaa harkitsemaan kurssin toteutumisen mahdollisuudet. Rahoitus rajoittaa kurssitarjontaa, kursseja lakkautetaan ja uusia kursseja toteutetaan raamin sisällä.

Kaikilla on tietysti taloudellinen kehys, toisin sanoen, mitä vaan ei voida järjestää, koska on määrärahat, turhia kursseja ei kannata järjestää, eikä turhaa työtä kannata tehdä koskaan, aina kannattais miettiä onko tästä yksilöille etua, onko mitään etua tälle kaupungille ja yhteiskunnalle. SO1

Kaupallisuus on pyritty rajaamaan pois kurssitarjonnasta. Kuitenkin on vaikea rajata aihepiirejä tai kursseja, jotka opettavat suoraan käyttämään jonkun valmistajan tuotteita tai palveluja. Opettajat eivät saa markkinoida tuotteita tai palveluja kursseilla. Sastamalan opistolla on todettu, että osa yrityksistä ja organisaatioista pyrkii käyttämään opistoa hyväksi, pyytämällä kursseja, jotka ovat henkilöstölle tarkoitettuja koulutuksia, jonka opisto maksaisi yrityksen sijasta. Jonkun verran on myös tapauksia, jossa esiintyjät pyrkivät keräävät pääsymaksua itselleen, vaikka opisto maksaa koulutuskulut.

Ifolor on ottanut yhteyttä, että he kouluttais kuvakirjojen tekoon. Nää on eettisesti mielenkiintoisia, miten me voidaan lähtee jotain kaupallista yritystä palvelemaan. Joskin tämä ongelma tulee myös Microsoftin ja Applen kanssa, kun ne ottaa uuden käyttöjärjestelmän käyttöön, niin me tehdään ilmasta työtä maailman varakkaimmille. SK1

Opistot joutuvat tasapainoilemaan yrityksistä tulevien aihepiirien kurssitarjonnassa. Tietokone ohjelmistojen opettaminen on ollut opistoille arkipäivää jo vuosikymmenten ajan, vaikka siinä palvellaan opiskelijoita käyttäjinä, siinä palvellaan myös monikansallista suuryritystä ilmaiseksi. Myös monet suositut jumppakurssit ovat kansainvälisten yritysten omistamia tavaramerkkejä, joiden käytöstä opistot joutuvat maksamaan näille yrityksille. Opistoille tarjotaan jatkuvasti kaupallisuuteen liittyviä kurssiehdotuksia. Kurssit, jotka antavat opettajalle tai oppilaalle heti jonkun taloudellisen hyödyn eivät sovellu kansalaisopistojen kurssitarjontaan, silti joudutaan suunnittelussa veteen piirretyille rajoille. Ajankohdan yhteiskunnalliset normit ja arvot antavat suuntaviivoja opistojen kurssisuunnittelijoille.

Tietysti meillä voi olla kurssi ensi syksynä katupartioista, että mistä on kyse ilmiönä, tutustaan itse ilmiöön, joku on perehtynyt siihen ja tehnyt tutkimuksen ja haluaa pitää siitä meille yhden illan kurssin. Pohditaan mistä se tulee, ideologiaan. Kyllä meillä voi tutustua erilaisiin asioihin, ei se tarkoita sitä, että me kannatetaan sitä. TK1

Monista vaikeista yhteiskunnallisista ilmiöistä voi opisto pyrkiä suunnittelemaan kurssin, jotta yhteiskunta ja siihen kuuluvat ihmiset saavat tietoa ilmiöstä, sekä sen eri ulottuvuuksista. Tässä opiston kurssisuunnittelija joutuu tarkasti miettimään kurssin periaatteen ja toteutustavan, jotta ihmiset saavat tietoa, mutta mielipiteisiin ei suoranaisesti saa vaikuttaa.

Haastattelukysymykseeni ”Minkälaisia kursseja ei järjestetä?” tuli jokaiselta haastateltavalta vastauksia, mitkä kurssit tai opetusaiheet eivät olisi soveliaita tai soveltuvia opistojen kurssitarjontaan. Monet haastateltavat muistivat tilanteita, jossa negatiivista palautetta oli tullut eri tahoilta kurssin järjestämisestä, ”huuhaa kursseja”, uskomuskursseja tai muuten sopimattomia. Kaikilla haastateltavilla oli käsityksiä opistolle sopimattomista kursseista, ne kuitenkin vaihtelivat, eikä selkeää yhteistä linjaa ollut muodostunut. Kuitenkin koettiin, että opiston järjestämiä kursseja seurattiin myös moraalisten ja eettisten periaatteiden toteutumisen kannalta. Kritiikkiä tuli myös toiseen suuntaan, kyseenalaistettiin kieltoa, että esimerkiksi homeopaattisten hoitojen kursseja ei saa järjestää opistolla.

Tuomisto (2006) toteaa keskustelun opintojen viihteellisyydestä tai pinnallisuudesta nousevan esiin säännöllisesti. Vapaan sivistystyön parissa toimivat eivät kuitenkaan Tuomiston mukaan provosoidu tällaisesta kyseenalaisesta julkisuudesta, vaan ajattelevat, että ihmisten on parempi päästä kokeilemaan erilaisia kursseja ja tehdä niistä itse omat johtopäätöksensä. Tällä tavoin ihmiset saadaan keskustelemaan ja etsimään totuutta, sekä erottamaan itse asioiden moraalisia ja eettisiä näkökulmia.

Tämä kertoo selkeästi, että opintojen suunnittelussa eettisestä ohjauksesta on siirrytty markkinoiden ohjaamaan kurssisuunnitteluun. (Tuomisto 2006, 218-219)

Opistojen henkilökunta korostaa kurssien vapaata suunnittelua ja ideointia, kun kysytään yleisesti minkälaisia, kursseja voidaan järjestää. Kun puhutaan valvonnasta ja rajoitteista, tulee kysymyksiin jo vastauksia, jotka kuvaavat kurssisuunnittelussa olevia rajoitteita. Kysymykseeni ” *”Minkälaisia kursseja ei järjestetä?”* tuli paljon erilaisia ajatuksia, mitkä asiat rajoittaisivat kurssin järjestämistä tai minkä aihepiirin kursseja ei voida järjestää. Kokoan seuraavaksi erilaisia haastateltavien näkemyksiä, jotka kuvaavat niitä aihealueita, joista ei järjestettäisi kursseja. Eettiset ja moraaliset seikat korostuvat, samoin uskonnolliset ja poliittiset aihepiirit nousevat aineistosta esiin, myös uskomuksiin perustuvat, ei tieteelliseen maailmankuvaan kuuluvat kurssit eivät soveltuisi opistojen kurssivalikoimaan. Yleensä niitä aineistossa kuvattiin ”huuhaa” kursseiksi ja yleisin esimerkki oli astrologiaan perustuva kurssi.

Ei me silti järjestetä saatananpalvonta kursseja tai Odinin joukkojen kokoontumisia, määritellään että se on hyvää tarkoittava. TK1

Ääriliikkeet ja yhteiskunnassa, sekä yhteisöissä vaikuttavat negatiiviset ilmiöt pyrittiin rajaamaan pois tarjonnasta. Yhteiskunta on muuttunut sallivammaksi viime vuosikymmeninä ja monet aihepiirit ovat nykyään tarjolla, ennen saattoi esimerkiksi napatanssi olla opistoissa kyseenalainen kurssi.

Se on tietysti, että on pyritty oleen poliittisesti ja uskonnollisista aihepiireistä tosi neutraaleja, tietysti extreme urheilu, eikä aseita ja ammuksia ruveta tekeen, sentään jousipyssykurssia pidetään. SK1

Kurssien kirjo vaihtelee opistoittain ja alueittain, silti opistoissa on yhteneväisiä käsityksiä minkälaiset kurssit eivät olisi sopivia kurssitarjonnassa, näitä asioita ei ole millään lailla ohjeistettu kirjallisesti, vaan keskustelut opistoissa, organisaatiokulttuuri ja yleiset ajan normit ohjaavat kurssisuunnittelua toimimaan harkinnan mukaan.

Kansanvalistusseuran Souli verkkojulkaisussa (Julkaistu: 15.1.2015) ”Kuka maksaa hömpän” Valtiosihteeri Esa Suominen toteaa ”humpuukikoulutuksen” leimaavan koko vapaata sivistystyötä ja kysyy, miten paljon verovaroista tuetaan tämän harmaan alueen toimintaa. Hän suosittelee mahdollisimman laajaa kurssitarjontaa ja kannattaa opetuksen pohjautumista tieteelliseen tietoon. Artikkelissa Tampereen seudun työväenopiston rehtori Matti Saari kannattaa vapautta, koska se on yhteiskuntamme perusarvo, oppimisen tulisi saada olla myös viihdyttävää. Hän kysyy myös mihin raja rahoituksessa vedettäisiin. (<http://www.souli.fi/kolme-kulmaa/kuka-maksaa-hompan/>)

Erilaiset rajoitteet, joiden vaikuttavuuden arviointi on erittäin hankalaa, ovat kuitenkin opistojen organisaatioiden toiminnan arkipäivää. Taloudelliset resurssit, tilat, välineet, opettajat, aikataulut ja monet muut seikat vaikuttavat tarjonnan suunnitteluun. Minkälaisia kursseja ei saisi järjestää, aiheuttaa runsaan mielipiteiden kirjon, jossa korostuvat eettiset ja moraaliset ajatukset, sekä arvot, myös vapausaate nousee esiin.

3.9 Koulutussuunnittelijat hallitsevat ja ideoivat kurssitarjontaa

Opistojen kurssitarjonnan perussuunnittelu perustuu vakinaiseen henkilöstöön, johon kuuluu usein eri nimikkeillä kutsuttuja suunnittelijoita, esimerkiksi; suunnitteliapettaja, opetushenkilöstö, suunnitteluhenkilöstö ja koulutussuunnittelija. Rehtorit ja muu henkilöstö osallistuvat suunnitteluun vaihtelevasti, kutsun tässä tutkimuksessa kurssitarjonnan suunnittelijaa yleisnimityksellä ”koulutussuunnittelija”

Havaintojeni ja haastattelujen perusteella koulutussuunnittelijan rooli on erittäin merkittävä kurssitarjonnan suunnittelussa, heillä on paljon valtaa kurssien ideoimisessa ja toteuttamisessa. Tämän tutkimuksen liite 9 on Tampereen seudun työväenopiston ”Kurssin elinkaari” prosessikaavio, se kuvaa suunnitteluhenkilöstön roolia ja tehtäviä kurssisuunnittelussa. Käytin aineistoon kuuluvaa dokumenttia kuvaamaan sen koulutussuunnittelijoille antamaa roolia ja tehtäviä, sekä esittelemään tämän henkilöstön merkittävyyttä tarjonnan muodostumiseen. Seuraavat koulutussuunnittelijoiden haastattelussa antamat kommentit kuvaavat heidän laajaa osaamistaan ja vastuuta kurssisuunnittelussa, sekä yleisesti opiston toiminnassa.

Meillä on hirveä valta meillä koulutussuunnittelijoilla. Me valikoidaan ja päätetään minkälaisia kursseja, me valitaan opettajat, me kysytään aina opiskelijoilta palautetta, kurssi-ideoita, mitä lisää, mitä toiveita. SOI

Koulutussuunnittelijat ovat haastattelujen perusteella yleensä pitkän linjan opistolaisia, monen ura on alkanut opiskelijana opistojen kursseilla ja myöhemmin opettajana, siksi heillä on myös kokemuksen tuomaa hiljaista tietoa ja organisaatiokulttuurin tuomat edut sekä rajoitteet, jotka vaikuttavat heidän toimintaansa kurssisuunnittelijana. Haastatellut koulutussuunnittelijat tiedostivat ja tunnistivat oman vastuunsa, sekä valtansa muodostaa opiston kurssitarjontaa. Suunnittelu ja toteutusprosessi ovat heidän hallinnassaan, vain harvoin keskustelua tarvittiin kurssisuunnittelun osalta rehtorien tai muun vakinaisen henkilökunnan kanssa, myös rehtorien taholta viesti oli sama.

Koulutussuunnittelija vastaa oman alueensa kurssisuunnitelmasta, heidän tehtävänä on löytää ne kurssit ja tehdä ne sellasiksi, että ne voidaan laittaa tarjolle. He tekee sen ison raan työn, tekee sen koko koosteen, mistä meidän tarjontamme muodostuu, hyvin itsenäisesti tehtävää työtä. Johdon kanssa harvemmin käydään keskustelua, rahoituksesta joskus, jos tarvitaan normaalia enemmän tai joku uuden tyyppinen juttu, miten tämä luonnistuu meidän tarjontaan. TR2

Kurssitarjonnan ja opetussuunnittelun historiallinen näkökulma antaa oppiaineille syvempää merkitystä ja ilmentävät opetuksellista perintöä. Ne ovat historiallista perintöä, joiden kanssa myös nykyiset toimijat työskentelevät. Oppiaineiden valinta on riippuvainen aikaisemmista valinnoista. (Goodson 2001, 121) Kansalais- ja työväenopistoista vanhimmat ovat toimineet Suomessa jo yli sadan vuoden ajan. Goodsonin mainitsemaa opetuksellista perintöä ja siitä muodostunutta kurssitarjontaa on rakennettu palvelemaan yhteiskuntaa ja opiskelijoita vapaan sivistystyön piirissä.

Kyllä ne kurssit suunnittelijoiden käsien kautta menee...kyllä hyvin pitkälti saadaan päättää, ei tarte kenellekään perustella hirveesti, hyvin itsenäisiä meidän taholta. SK3

Koulutussuunnittelija tuntee opiston resurssit ja yleislinjaukset, mitkä tulevat valtion ja kuntien taholta. Työväenopistossa kaupungin tilaus opetustuntimääristä rakentuu aine-alueittain, Sastamalassa on määritelty vain kokonaistuntimäärä. Kurssitarjonnan perusrunko on muodostunut vuosikymmenien aikana, uuden kurssin suunnittelu lähtee ideasta, josta koulutussuunnittelija pohtii, onko kurssille kysyntää ja soveltuuko se muuhun kurssitarjontaan omassa opistossa, sekä opiston toiminta-alueella, myös muiden oppilaitosten tarjonta on otettava huomioon. Kurssien ideointi on vapaata ja uusi idea voi tulla keneltä tahansa ihmiseltä, eri väyliä pitkin. Koulutussuunnittelijan toimenkuvaan kuuluu päätöksenteko kurssin järjestämisestä tai perumisesta.

Haastateltujen rehtorien mukaan heidän ei tarvitse yleensä puuttua kurssisuunnitteluun, siksi harvoin tapahtuu yhteydenotto koulutussuunnittelijan ja rehtorin välillä jostain kurssista, sekä siihen liittyvistä asioista. Havaintojeni mukaan koulutussuunnittelijat ovat opistoissa kurssisuunnittelun keskiössä, josta omien koulutusalueitten kautta hallitaan kurssitarjontaa.

Kurssi tarvitsee opetustilat, välineet ja opettajan. Tilojen osalta tutkimuksessa olevien opistojen toiminta-alueet ovat laajat, siksi tilavaraukset ovat vaativia ja usein eri sopijapuolien kanssa tehtäviä sopimuksia, paikallistuntemus ja verkostot auttavat löytämään tarvittavat resurssit. Kurssilla tarvittavat välineet ovat myös usein vaikeuttaneet kurssin toteutumista, niiden puutteen vuoksi, eikä niitä ole usein varaa hankkia. Koulutussuunnittelija suunnittelee myös kurssin aikataulut, sovittaa ne tarjontaan sopiviksi, sopii opettajan kanssa, sekä sovittaa ne tilojen saatavuuden mukaan.

Huotari (2007) kuvailee koulutussuunnittelijan työtä kokoonpanoksi ja koulutuksen muotoilijaksi, jonka tarjoama informaatio kuvailee kurssia yleisön suuntaan, sekä rahoittajille, myös hallinto saa toiminnasta kuvan kurssisuunnitelmien kautta. Tässä mielessä kansalaisopistojen kurssiesitteet ovat suunnittelijoiden kokoonpanon tulos, jossa kurssien esittelytekstit muotoillaan kansalaisille houkutteleviksi kokonaisuuksiksi, myös valtio ja kunnat rahoittajina voivat seurata tarjontaa ja toteutumista, sekä laatua. (Huotari 2007, 269)

Jotta suunniteltu kurssi toteutuisi, koulutussuunnittelija etsii opettajan kurssille, usein myös opettajat tarjoavat valmiita kursseja, joista he neuvottelevat koulutusalueen suunnittelijan kanssa. Opettajan löytäminen on joskus hyvin vaikeaa, siksi koulutussuunnittelijalla täytyy olla hyvät verkostot, joiden avulla opettaja löytyy. Yleensä suunnittelijat ovat pitkän linjan opistolaisia, toiminta ja verkostot ovat tuttuja vuosien varrelta.

Kurssin opettaja yleensä tekee kurssin opetussuunnitelman ja esittelee, sekä sopii sisällön, opetusmenetelmät ja tarvittavat materiaalit suunnittelijan kanssa. Kurssin sisältö, tavoite ja opiskelijan odotukset ovat suunnittelun perusta, josta käydään keskustelua. Koulutussuunnittelija tarkastelee opettajan kanssa työn sisällöt ja ehdot, myös perehdyttää opettajan opetustilaan ja välineisiin. Opastaa opettajan opiston hallintoon, kulkemiseen ja avainten käyttöön, sekä muiden opettajien kanssa käytävään yhteistyöhön.

Kansalaisopistojen opetussuunnitelmat perustuvat usein kurssin opettajan itse laatimaan opetussuunnitelmaan, jonka opiston henkilökuntaan kuuluva hyväksyy tai yhteistyössä laativat kurssiin opetussuunnitelman. Yleisellä tasolla olevia opetussuunnitelmia opistoilla on todella vähän ja teoriaa, joka kohdistuisi vapaan sivistystyön kurssisuunnitteluun ei oikeastaan löydy.

Vitikka (2009) kuvailee opetussuunnitelmaa, joka määritellään karkeasti kahden eri näkökulman kautta. Se liittyy historialliseen aikaan ja yhteiskuntarakenteisiin, sekä sosiaalisiin paikkoihin ja instituutioihin koulutusta ohjaavana ohjeena. Toinen näkökulma tukee toiminnallisuutta ja opettajan työvälineenä olevana dokumenttina. (Vitikka 2009,49)

Koulutussuunnittelija suunnittelee ja hioo kurssin esitetekstin, se toimii karkeana opetussuunnitelmana ja kurssin tuoteselosteena opiskelijalle. Tiedotus ja kurssin markkinointi kuuluu myös toimintaan, sekä kurssille ilmoittautuneiden seuranta. Kurssi ja koulutusalueen opintoneuvonta kuuluvat koulutussuunnittelijan toimenkuvaan. Koulutussuunnittelijan tehtäviin

kuuluu hallinnolliset asiat, kurssin tietojen syöttäminen tietojärjestelmiin, materiaalien hankinta, laskutus ja laitteiden sekä tilojen huolto.

Erityisesti nää suunnittelijaopettajat, heillä on sellanen rakenteen tunteminen, heillä on tuntemus minkämoisella taksalla ja mistä opettaja, tilat ja ihmisten tavoitettavuus. SJI

Koulutussuunnittelijan on ymmärrettävä taloudelliset seikat, kurssimaksut, palkkiot ym. talouteen ja kannattavuuteen liittyvät asiat. Kurssin toteutumiseen taloudellisten seikkojen osalta on erilaisia ohjeita ja kustannusten laskukaavoja, joiden avulla suunnittelijalla on mahdollisuus arvioida ja suunnitella kurssin taloudellinen perusta. Tilojen hankinta, vuokrat, ajoitukset kuuluvat myös osaamisalueeseen. Palautteen kerääminen opettajilta ja oppilailta on tärkeä osa suunnittelua, koska tieto onnistumisista ohjaa toimintaa.

Onko kansalaisopistoihin muodostunut vaikuttavampi piilo-opetussuunnitelma kuin formaaleihin oppilaitoksiin, jota koulutussuunnittelijat noudattavat ja hallitsevat? Organisaatiokulttuuri muodostuu pitkän ajan myötä ja välittyy eri tavoin koko henkilökunnalle yhteisöllisellä vuorovaikutuksella. Vitikan (2009) mukaan piilo-opetussuunnitelma sisältää oppilaitoksen toimintakulttuurin, opetuksen järjestelyt ja oppilaiden sekä opettajien suhteet. Virallinen opetussuunnitelma ja piilo-opetussuunnitelma tapahtuvat opetuksessa samanaikaisesti ja vaikuttavat yhdessä opetuksen toteutumiseen. (Vitikka 2009, 51) Piilo-opetussuunnitelman merkitys kansalaisopistojen kurssitarjonnassa on merkittävämpi kuin formaaleissa koulutusjärjestelmissä. Arvot ja toimintakulttuuri, sekä opetuksen järjestämiseen kuuluvat mekanismit luovat kurssitarjontaan kohdistuvat opetukselliset tavoitteet, joita koulutussuunnittelijat hallitsevat kansalaisopistoissa.

Kansalaisopistojen koulutussuunnittelijoiden ja opettajien rooli korostuu, koska virallinen opetussuunnitelma puuttuu opistoilta. Bottom-up suunnittelu, johtaa opetustavoitteiden lähtökohdan olevan opiskelijoiden itsensä kehittämisen tarpeet ja siitä johdettavan kurssitarjonnan. Varsinainen yleisen opetussuunnitelman puuttuminen saa aikaan muiden merkitysten korostumisen, siksi piilo-opetussuunnitelma voi muodostua merkitykselliseksi ohjaavaksi tekijäksi.

Opistojen kurssitarjonta on vuosikymmenten aikana muodostunut toiminta-alueen ihmisten tarpeista ja opiston mahdollisuuksista muodostaa erilaisia kursseja. Uusien kurssien ideointi on osa koulutussuunnittelijan roolia, jossa aktiivisesti pyritään kartoittamaan ja muokkaamaan tarjontaa

kysyntää vastaavaksi. Kurssitarjonnan perusrunko on muovautunut ajan myötä kokonaisuudeksi, joka on palvellut alueen asiakkaita.

Historia ja traditiot ovat muovanneet kurssitarjontaa ja ideointia, myös käytännöt ja toteutumat opetusohjelmassa juontuvat menneisyydestä. Opetussuunnitelman ongelmat tulevat usein menneisyydestä ja uudet ratkaisut sisältävät osia historiallisista suunnitelmista, olivatpa ne kuinka radikaaleja suunnitelmia tahansa. (Goodson 2001, 67)

Tampereen seudun työväenopiston pitkä historia kattaa Suomen lähihistorian vaikuttavimmat aikakaudet. Yhteiskuntarakenteet ovat saaneet perusmuotonsa ja koulutusinstituutiot muodostuneet, sekä lunastaneet paikkansa. Vaikka työväenopistolla ei ole varsinaista opetussuunnitelmaa, vaan kurssitarjonnassa suppeasti esitelty laaja tarjonta, kuitenkin toimintaa ohjaavat arvot ja muodostuneet toimintamallit, jotka ovat vuosien varrella hioutuneet opetussuunnitelman kaltaiseksi mekanismiksi. Koulutussuunnittelijat ovat eläneet nämä aikakaudet oman subjektiivisen elämäkokemuksensa kautta ja jokainen kurssi-idea on saanut vaikutteita ajan ilmiöistä.

Vitikan (2009) mukaan opetussuunnitelmaa määritellään karkeasti kahden eri näkökulman kautta. Se liittyy historialliseen aikaan ja yhteiskuntarakenteisiin, sekä sosiaalisiin paikkoihin ja instituutioihin koulutusta ohjaavana ohjeena. Toinen näkökulma tukee toiminnallisuutta ja opettajan työvälineenä olevana dokumenttina. (Vitikka 2009,49)

Perusrunkona on ne vanhat toimivat kurssit, johon on tarvetta, johon tulee porukkaa. Tietysti osa aina loppuu, kun maailma muuttuu, ihmisten toiveet ja tarpeet muuttuu. SOJ2

Tutkimuksen haastattelujen perusteella koulutussuunnittelijat ovat usein aloittaneet opistojen opiskelijoina, omien opintojen myötä hakeutuneet opistoihin opettajiksi ja myöhemmin saaneet työpaikan koulutussuunnittelijana. Tämä pitkä kokemus vapaasta sivistystyöstä on antanut näkökulmaa ja mekanismeja, miten opisto parhaiten pystyy rakentamaan toimivan kurssitarjonnan. Heille on siirtynyt hiljaista tietoa työskennellessään opiston eri vaiheissa ja kohdatessaan henkilökuntaa. Jokainen kansalaisopisto on erilaisista lähtökohdistaan muodostunut omanlaiseksi persoonalliseksi kokonaisuudeksi, jossa organisaatiokulttuuri on myös rakentunut henkilöstön adaptoituessa siihen vuosien saatossa. Tähän organisaatiokulttuuriin koulutussuunnittelija asettuu ja omaksuu opiston toimintatavat.

Lukioaikana suoritin ensimmäisiä opiston kursseja, kansanopistoon tutoriksi ja monissa muissakin opistoissa, sekä opiston opettajana vuosia. Tampereen työväenopistossa tuntiopettajana, sitten päätoimiseksi kurssisuunnittelijaksi TK1

Miten koulutussuunnittelija suunnittelee ja ideoi kursseja, jotta kurssitarjonta palvelisi alueen asiakkaita parhaalla mahdollisella tavalla? Kummassakin opistossa arvostetaan tuntiopettajia ja heidän kokemustaan tarjota erilaisia kursseja. Koulutussuunnittelijan ja tuntiopettajan yhteistyö on opiston kannalta erittäin tärkeää, he ovat voimavarana myös uusien kurssien ideoimisessa ja suunnittelussa. Opettajat toimivat myös verkostona, kun uusille kursseille haetaan opettajaa.

Täällä suurin merkitys on tuntiopettajalla, niitä on suuri joukko, ne tarjoavat kursseja, se on helppo tapa ottaa kurssi, kun se on mietitty valmiiksi, tulee opettamaan. TR2

Ongelmaksi muodostuu kurssitarjonnan perusrungon muuttumattomuus. Kun opettajat tarjoavat jo tutuksi tulleita kursseja, koulutussuunnittelijan on helppo ottaa kyseinen kurssi uudestaan ohjelmaan, koska se on jo suunniteltu ja hyväksi todettu. Pystyvätkö opettajat uudistamaan omaa tarjontaansa vai lähteekö pysyvyyden tavoittelu myös heidän taholtaan. Haastatellut kertoivat, että jonkun verran tulee opettajilta opistojen ulkopuolelta ehdotuksia kursseista, joita he voisivat pitää. Opettajat välittävät myös opiskelijoilta saamiaan ehdotuksia ja kurssi-ideoita koulutussuunnittelijoille.

Sitten seurataan tätä aikaa, luetaan lehtiä, telkkaria, radioo, naisten lehtiä....yritetään seurata mikä olis sellasta, mistä olis ny tarvetta ihmisillä saada lisää tietoa. TK1

Haastattelujen mukaan moni yrittää seurata aikaa ja maailmassa tapahtuvia asioita, jotta voitaisiin reagoida ja uudistaa kurssitarjontaa, silti muutokset kurssitarjonnassa ovat vuosittain aika vähäisiä. Jokainen koulutussuunnittelija on oman alansa asiantuntija, joka on yleensä pitkän kokemuksen omaava opistolainen. He ovat myös kasvatustieteilijöitä, jonka perusteella he arvioivat kurssien merkittävyyttä ihmisten kasvun ja tarpeiden kautta. Jokainen omaa oman elämäkokemuksensa ja erilaisten aktiviteettien kautta persoonallisen otteen uudistaa myös omaa osaamistaan ja kiinnostusten kohteitaan. Tämä kokemusmaailma vaikuttaa myös työssä tehtäviin valintoihin, joka näkyy esimerkiksi opistojen kurssitarjonnan uudistamisessa.

Kansalaisopistojen asema yhteiskunnassa on erilainen, kuin formaalin järjestelmän oppilaitosten, jossa opetussuunnitelmat ohjaavat tarkasti opetustoimintaa. Kansalaisopistot ovat vapaan sivistystyön oppilaitoksia, jossa kurssitarjonta perustuu ihmisten tarpeisiin ja vapaaseen ideointiin. Siksi useimmilla kansalaisopistoilla ei ole varsinaista opetussuunnitelmaa vaan kurssitarjonta

tuodaan esille lyhyine esittelyteksteineen, voidaan ajatella, että kansalaisopistojen toimintastrategia vaatii jonkinlaisen toimintafilosofian ja arvot. Niiden merkitys korostuu kansalaisopistoissa alueen koulutusorganisaationa.

Vitikka toteaa oppilaitosten toteuttavat opetussuunnitelmassaan jonkinlaista filosofiaa, sen merkitys ja sitoutuminen eivät aina ole selvää henkilökunnallekaan (Vitikka 2009, 77).

Joskus tuntuu siltä, että haluasi heittää romukoppaan ton vanhan ohjelman, kuitenkin me ollaan, tehdään tällä samalla, päästään helpommalla, vähä uutta. SOJ1

Opistot pyrkivät omalla toiminnallaan edistämään kurssitarjonnan uudistumista, järjestämällä erilaisia henkilöstön tilaisuuksia, jossa pyritään kehittämään uutta toimintaa. Työväenopistolla on kurssisuunnittelijoilla ollut ”ideariihä”, joissa on pyritty kehittämään yhdessä uusia ideoita.

Pidetään semmosta omaa ideointi riittä sillon tällön omalla porukalla, viime aikoina lähinnä omalla tiimiporukalla, koko opisto ei kauheesti oo ollu. Me on ite ideoitu, mille kurssille sää haluaisit tulla, mennään toistemme alueelle, ristiin toisten kanssa. Sit meillä oli tänä vuonna missä meillä oli suunnittelijat, että otetaanko me joku teema vuodelle, koitetaanko me painottaa, ku meillä on aina perusrunko, jotain semmosta vaihtelua. TK1

Koulutussuunnittelijoiden välinen yhteistyö on tärkeää, jotta saadaan aikaan menestyviä kursseja. Tärkeää on yhteisöllinen reflektointi, jossa ideoita voi ”koeponnistaa” työkaverin kanssa ja saada erilaisia näkemyksiä, onko esitetty idea toteuttamiskelpoinen.

Sitten joku saattaa saada kivan idean, riippumatta mikä on oma suunnittelualue, kyllä tässä ollaan koko ajan sen äärellä. Sitten on niin että, jos itselle on tullut joku ehdotus, sitä saattaa testata tässä sitten kollegoilla mitä aattelette. Kyllä me niistä aika paljon puhutaan, ei tehdä säkkipäässä yksin. TK3

Vitikan mukaan opetussuunnitelma perustuu usein opetuksen vaikutukseen, mitä taitoja ja tietoja opiskelijan toivotaan oppivan, myös sisältöjen ja faktojen listaaminen kuuluu suunnitelmaan (Vitikka 2009, 65).

Kansalaisopistojen toiminta perustuu alueellisiin vapaan sivistystyön tarpeisiin ja ideoihin, jotka perustuvat yksilön ja yhteisön ilmaiseviin koulutustarpeisiin. Ilmaistut tietojen ja taitojen oppimistarpeet pyritään ideoimaan opistoissa kursseiksi. Opettaja ja koulutussuunnittelija pyrkivät muodostamaan opetussuunnitelman toiveiden, faktojen ja sisältöjen pohjalta. Opettaja pyrkii yhdistämään oman osaamisensa ja kurssiin kohdistuvan toiveen, sekä tavoitteen kokonaiseksi opetussuunnitelmaksi, joka johtaisi toivottuun oppimistavoitteeseen.

”Usein se idea tulee ulkoapäin, joku opettaja tarjoaa kurssia, tulee valikoimaan ja sitten jalostetaan kurssia ja suunnitellaan yhdessä”. SR1

Saylor & Alexander & Lewis (1981) mukaan opetussuunnitelman ja tarjonnan muodostumista voidaan tarkastella myös kolmen keskeisin determinantin kannalta, eli määräävien tekijöiden kannalta. Opetussuunnitelma voi painottua kolmeen määräävään tekijään, ovat oppiaine (tiedonala), oppija ja yhteiskunta (Saylor & Alexander & Lewis 1981, 18-19). Uusikylä & Atjonen toteaa, ettei mikään opetussuunnitelma edusta puhtaasti vain yhtä determinanttia, vaan koostuu eri alueiden painotuksista (Uusikylä & Atjonen 2005, 53).

Laki vapaasta sivistystyöstä ohjaa opistoja järjestämään opetusta elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta ja tukemaan yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä, näin oppijapainotteinen determinantti soveltuu kurssitarjonnan ideoimiseen ja suunnitteluun. Kansalaisopistoissa korostuu oppijan determinantti jossa yksilön omat tarpeet ja kiinnostusten kohteet ohjaavat koulutussuunnittelijaa rakentamaan kurssitarjontaa, joka saa oppijat ja harrastajat liikkeelle. Tiedon merkitys on vähäisempi ja korostuu vain yksittäisillä kursseilla, yhteiskunnan merkitys on lähinnä rahoittajana, sekä eräänlaisena ohjaavana taustakontrolloijana. Vapaassa sivistystyössä korostetaan myös yksilön kykyä toimia yhteisöissä ja yhteiskunnassa, mutta painotus opetuksessa on aktiivisen ja yhteisöllisen kansalaisen kehittämisessä.

Formaali oppiminen ja kasvatus tapahtuvat yhteiskunnassa, jossa hallinto säätelee tavoitteet ja sisällön, sekä maksaa kustannukset. Formaalien oppilaitosten opetussuunnitelma, joka painottaa yhteiskunnan merkitystä ja opiskelijoiden liittämistä yhteiskunnan jäseniksi, voi äärimmillään olla hyvinkin yksilön etuja rajoittava ja kohteeksi asettava (Lahdes 1982, 23) Kansalaisvelvollisuudet ja työorientaatio korostuvat yhteiskuntapainotteisessa formaalissa opetussuunnitelmassa, sekä eettiset arvot ja demokratia (Vitikka 2009, 79-80).

Kansalaisopistojen oppijapainotteinen suunnittelu taas asettaa opiskelijan yksilöllisyyden ja arvon etusijalle. Yksilö voi ratkaista ja muodostaa oman opintopolkunsu omien tavoitteiden mukaan. Kurssitarjonta pohjautuu opiskelijan tarpeisiin ja henkilökohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin. Oppimisen kuuluu olla mielekäästä ja joustaa opiskelijan tarpeiden mukaan, kansalaisopistot pyrkivät suunnittelemaan tarjontansa näiden periaatteiden mukaan. Tämä näkemys on ollut myös vallitseva viime vuosikymmenien aikana suomalaisissa oppilaitoksissa ja opetussuunnitelmissa. (Uusikylä & Atjonen 2005, 53)

Kansalaisopistojen koulutussuunnittelijoiden ja opettajien kurssisuunnittelu perustuu kurssi-ideaan, joka jalostetaan kurssiksi ja opettaja muodostaa siihen opetussuunnitelman, joka hyväksytään opistossa. Vitikka kuvailee opetuksessa tapahtuvaa opiskelijan kokemusta, josta muodostuu kokemuksellinen opetussuunnitelma, näkemys muodostuu opiskelijoiden kokemuksen kautta. (Vitikka 2009,52)

Kansalaisopiston toiminta on kaikissa suhteissa asukas- ja asiakaslähtöistä. Opetussuunnitelman lähtökohtana ovat edellisten vuosien kokemukset. Aukkaille tärkeiksi koetut opintopiirit ja kurssit jatkavat, mutta ohjelmaa uudistetaan ajankohtaisten ja paikallisten tarpeiden mukaan. Suunnittelussa otetaan huomioon opettajilta, opiskelijoilta, asukkailta ja eri yhteisöiltä tulleet palautteet ja toivomukset. Toisaalta ohjelman laadinnassa otetaan huomioon erilaiset ajankohtaiset ilmiöt ja virtaukset.

Kuva 6. Ote Sastamalan opiston johtokunnan pöytäkirjasta

Sastamalan opiston johtokunta ohjeistaa pöytäkirjassaan (Liite 6) kansalaisopistoa opetussuunnittelun periaatteista yleisellä tasolla. Koulutussuunnittelijan on otettava huomioon edellisten vuosien kokemukset, huomioon olisi otettava myös suositut kurssit ja asiakkaille tärkeät opintopiirit. Suunnittelijoiden olisi otettava huomioon palautteet, ideat ja toivomukset. Ajankohtaiset aiheet ja ilmiöt, sekä paikallisten tarpeiden tulisi ohjata kurssisuunnittelua.

Tämä pöytäkirja korostaa opetuksen suunnittelun keskeisenä lähtökohtana olevan Sastamalan kaupungin taloussuunnitelmassa määritellyt tehtävät, tavoitteet ja määrärahat. Vaikka koulutussuunnittelijoille annetaan vapaus suunnitella ja ideoija, korostetaan kustannustehokkuutta ja annetaan erilaisia laskentataulukkoita, jossa arvioidaan ja lasketaan kurssin kustannuksia.

Kurssin järjestämiskustannukset vaihtelevat suuresti riippuen opettajasta, opettajan matkakuluista, tilakustannuksista ja tarvittavasta välineistöstä. Seurauksena on, että eri piirien oppijakohtainen yhteiskunnan tuki vaihtelee 0 eurosta [REDACTED] euroon vuodessa. Kurssikohtaisella kustannuslaskelmalla voidaan saada tietoa opintopiirien todellisista kustannuksista. Suunnittelijaopettajilla on käytössä laskentataulukko, jossa otetaan kurssin hintaan vaikuttavat tekijät huomioon.

Kuva 7. Ote Sastamalan kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ohjeesta

Liite 5. sisältää Sastamalan kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ohjeen maksuista ja taksoista vuosille 2015- 2016. Pöytäkirjassa todetaan, että hallintosäännön mukaan lautakunta ratkaisee maksujen ja taksojen määräämisen. Koulutussuunnittelijan on otettava huomioon edellä oleva yleisohje ja jäljempänä liitteessä näkyvät tarkempaan analysointiin liittyvät ohjeet. Suunnittelijoilla on vielä erikseen laskentataulukko, jossa kurssin kustannukset lasketaan.

Koulutussuunnittelijan on ohjeiden mukaan tiukasti arvioitava kurssista aiheutuvat kustannukset, huomioitava eri osatekijöiden vaikutukset kurssin toteutumiseen. Taloudelliset seikat ovat merkittäviä ja niiden raamit, koska opiston määrärahat tulevat kunnalta ja valtiolta, myös maksuja kerätään. Onko koulutussuunnittelijan rooli muuttunut kansalaisopistoissa kustannustehokkuuden asiantuntijaksi? Vaikka osassa ohjeita korostetaan edelleen yleviä vapaan sivistystyön periaatteita koulutussuunnittelusta ja uusien kurssien ideoinnista, onko talous ja suoritteet ajaneet niiden ohi. Noudattaako koulutussuunnittelija ohjattuna periaatetta, jossa ovat seuraavat päätekijät: maksimimäärä toteutuneita kursseja ja asiakasmäärän maksimointi mahdollisimman pienillä kustannuksilla.

Kurssitarjonnan uusiutuminen vaatii uusia ideoita, jotka koulutussuunnittelijat voivat suunnitella ja toteuttaa uusiksi kursseiksi. Miten ideat tulevat suunnittelijoille?

Ennen vanhaan tuli paperilla ja nykyään se tulee niin, että he lähettää sähköisesti tuolta netin kautta, tulee kirjeinä, suullisena tai ihan melkein miten vaan. Sähköisesti tulee eniten. SS1

Tuntiopettajilta tulee omalla kohdalla kaikkein eniten. Suullisesti tulee paljon, jossakin kun tavataan. On tuolta Facebookin kautta tullut kurssi-ideoita. SK1

Ideat kanavoituvat koulutussuunnittelijoille hyvin erilaisin tavoin, edelleen idea tulee usein esiin ihmisten kohtaamisissa, sähköiset viestintätavat ovat lisäämässä mahdollisuuksia tuottaa ideoita opiston henkilökunnalle.

Jonkun verran ollaan messutapahtumissa ja tällaisissa yleisötilaisuuksissa, missä kysytään kävijöiltä, mitä hän toivoisi. TK2

Koulutussuunnittelijan rooliin kuuluu myös opiston edustaminen eri tilaisuuksissa, jossa on helppoa kohdata ihmisiä ja kuunnella heidän toiveitaan kurssitarjontaan kohdistuen. Nämä erilaiset tilaisuudet ovat henkilökunnalle erinomainen paikka kohdata myös henkilöitä, jotka eivät ole opiston opiskelijoita, heiltä on mahdollisuus saada erilaisia näkökulmia ja ideoita suunnittelun pohjaksi.

Rehtori kutsuu vakinaista henkilökuntaa luovaksi organisaatioksi. Opiston henkilökunnan luovuus ja yhteinen osaamispääoma, henkilökunnan omien vahvuuksien hyödyntäminen ohjaa ideoita ja kurssitarjontaa. Rehtori kuvaili toimintaa myös stokastiseksi prosessiksi, jossa ajassa sattumanvaraisesti etenevät todellisuuden prosessit ohjaavat myös toimintaa. Opistolla on myös kätkeytyä piiloista osaamista ja uteliaisuutta, sekä joustavuutta. SR2

Rehtori kuvailee henkilökuntaa luovaksi, joilla on yhteistä osaamispääomaa, näitä vahvuuksia käytetään ideointiin ja kurssitarjonnan kehittämiseen. Näitä ominaisuuksia tukee myös kokemuksesta nouseva hiljainen tieto, uteliaisuus ja joustava toimintakulttuuri. Rehtorin kuva henkilökunnasta on erittäin ideaali ja sopii vapaan sivistystyön periaatteisiin erinomaisesti. Jos ideaali toteutuisi kurssien suunnittelussa, olisiko kurssien uusiutumistahti ja määrä selvästi nopeampaa kuin nyt näyttää olevan. Uskon henkilökunnan todella tekevän parhaansa niissä raameissa ja rooleissa mihin heidät on opiston organisaatioissa asetettu. Aineistoni perusteella tämä ideaali kehittäminen hautautuu taloudellisten ja määrällisten tavoitteiden alla. Koulutussuunnittelijoilla olisi kykyä, taitoa ja halua uudistaa, sekä kehittää, mutta paineet tuottaa menestyviä kursseja ja oppilasmääriä on merkittävämpi kuin ylevät tavoitteet. Rehtori viittaa myös toiminnassa stokastiseen prosessiin, tarkoittaako ajatus sattumanvaraisuudesta kurssisuunnittelussa todella innovatiivisia ja uusia tajunnanvirrasta löytyviä kurssi-ideoita, vai onko kyseessä vai satunnainen uuden kurssin ilmestyminen kurssiesitteeseen?

3.10 Kohtaako kurssien kysyntä ja tarjonta

Haastattelussa kysyin kysymyksen kohtaako opistojen kurssien kysyntä ja tarjonta. Siihen tuli aika vähän selkeitä vastauksia. Keskimäärin oltiin kohtuullisen tyytyväisiä, mutta kysymys aiheutti selkeästi ajatuksia kehittämisestä ja epäilyksiä ajan hermolla olemisesta. Suurin osa vastaajista ei

oikein osannut vastata kysymykseen, erittäin paljon muuta pohdintaa. Olen kerännyt alla olevan koosteen vastauksista kysymykseen ja karsinut pois muut pohdinnat.

Tekis mieli vastata, että ihan hyvin. Kyllä niitä kehittämis alueitakin löytyy. SK1

En kylä osaa vastata. Sivukulmilla ongelmana on että kaivataan kaikenlaisia kursseja, mutta ihmisiä ei saada tarpeeksi mukaan, hyvätkin ei toteudu, hyvin on asiat kuitenkin kokonaisuudessa. SK2

Semmosta pohdintaa mikä se opisto on ja mihin pitäis vastata. Tällästä keskustelua pitäis välillä olla. Kyllähän meillä tarjontaa on, meillä on 60 minuuttia opetusta per asukas, jossain on vai kolmannes, se kertoo että joko meillä on liikaa tarjontaa tai meillä on väärä suhde. Kyllä me pyritään vastaamaan, kiva jos saadaan johonkin reunakyläänkin joku kurssi. Jotkut asiakas ryhmät on haastavampia, kuten nuoret. Niille on tarjottu, mut onko opiston imago sitten, sinne ei helposti lähetä. SSK3

Kummankin opiston toiminta-alue on laaja ja ongelmaksi on muodostunut haja-asutusalueiden kurssitarjonta. Kiinnostusta kursseja kohtaan olisi ja ideoita, mutta osallistujamäärät jäävät usein kohtuuttoman pieneksi, joka estää kurssien toteutumisen. Nuorten osallistuminen kansalaisopiston kursseille on edelleen vähäistä, tältä osin tarjonta ei vastaa kysyntää, vai onko kysyntää nuorten ikäryhmässä ollenkaan? Tunnistaako nuoriso koko kansalaisopistojärjestelmää ja sen tarjontaa?

Ehkä osittain ei kohtaa. SOJ1

Kyllä se on, opiskelija määrä pysynyt hyvänä, tulee myös uusia ihmisiä, jotka ei aikaisemmin oo ollu. SJ1

Kyllä kysyntä ja tarjonta mun nähdäkseni kohtaa aika hyvin. Pääsääntöisesti kyllä, sitten on joitain kursseja, jotka ovat meidän mielestä nerokkaita, ja on hyvä opettaja, ihmetellään, että saadaan juuri ja juuri pysymään hengissä ryhmä. Ei ne kuitenkaan löydä yleisöä. SR1

Kurssisuunnittelussa pyritään luomaan menestyviä kursseja, usein kuitenkin käy, että hyvin suunniteltu, ideoitu ja toteutettu kurssi ei saavuta asiakkaita. Ongelmaan saattaisi olla ratkaisu, joka on monen haastatellun mukaan aiheutuu markkinoinnin puutteesta tai nykyaikaan sopimattomien markkinointikanavien käyttämättömyys, sekä kurssiesittelyn moni-ilmeisyyden puute.

Mun mielestä ihan hyvin kohtaa, mitä mää on käynyt, hyviä opettajia ja kurssin tarjonta. SO1

Itse voin olla sitä mieltä että toimii, kuitenkaan ei aina tule porukkaa. Pääsääntöisesti ei tää ny kauheesti heitä. TK1

Keskimäärin ollaan tyytyväisiä kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta. Silti herää kriittinen ajatus, keiden kysyntään tarjonta vastaa, onko kyseessä asiakaskunta, joka käyttää säännöllisesti opiston

palveluja. Minkälaista kysyntää voisi olla suuremmalla joukolla kansalaisia, jotka eivät jostain syystä ole opiston asiakkaita?

Kysyntää kyllä on, sitä täytyis osata lukee, joskus edes ideoija itse ei tuu edes sille kurssille, se on kurja juttu. Se on jännä välillä, miten se toteutuu, jossakin joku toteutuu, toisaalla ei. Tilat tietysti vaikuttaa ja rajoittaa. SOJ2

Kyl se varmaan mun suunnittelualueella kohtaa aika hyvin, aina tietysti on kehitettävää. TK2

Vois tietysti ajankohtaista ja ennakoivaa olla enemmän. Toisaalta ei valla olla ajanhermolla vaan meillä on se pitkä historia. TK3

Kurssitarjonnan perusrunko on rakentunut ajassa kulkevien ilmiöiden, tarpeiden ja tavoitteiden myötä. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin osoitettu, että mielellään pitäydytään vanhoissa toimivissa kursseissa ja uusiutuminen on hidasta myös taloudellisten mekanismien vaikutuksesta, suositaan vain varmoja ja paljon asiakkaita kerääviä kursseja.

Vaherva (2006) näkee myös kurssitarjonnassa ongelmaksi muodostuvan aktiivisten kansalaisten suosiminen ja jo mukana olevien asiakkaiden tarpeisiin liittyvät toiveet. Kurssitarjonta muodostuu hetkellisten trendien ja toiveiden suuntaan ilman kokonaisvaltaisempaa suunnitelmallisuutta. Tämä ei toteuta vapaan sivistystyön perustehtävää. Paikallisesti olisi saatava uusia ihmisryhmiä toimintaan mukaan. (Vaherva 2006, 66) Valkonen (2015) toteaa myös kurssitarjonnan rakentuvan aktiivisten opiskelijoiden ja ryhmien toiveille. (Valkonen 2015, 222)

Varmaan about kyllä TR1

16000 opiskelijaa, se kertoo aika paljon. Opiskelijamäärä on noussut. Mä luulen, että opiston kurssitarjonta on kohdallaan, raha tietysti ratkaisee nykyään, turhia ei järjestetä. TOY

Asenne vaikuttaa, meidän visiossa sanotaan että me ollaan perinteisen vapaan sivistystyön johtava.. ja niin edespäin. Kuinka me huomataan, että se perinteinen tulee tänne 2000-luvulle se vaatii tietyn tyyppisiä uusia toimenpiteitä, meidän ikäluokka on erilainen kun tämä uusi juuri kouluista päässyt ikäluokka, jonka me haluttaisiin meidän tulevaisuuden opiskelijoiksi. TR2

Kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen vaatii koulutussuunnittelijoilta aktiivista otetta, ideoita ja innovointia. Opistojen koko organisaation täytyisi pysyä myös digitaalisen kehityksen mukana ja uudistaa toimintaansa sen mukana. Kouluttautumisen vaatimus koskee myös opiston henkilökuntaa, yhteiskunnan muutoksessa pysyminen vaatii aktiivista kouluttautumista nykyisiin järjestelmiin. Avoimet oppimisympäristöt mahdollistavat uuden tavan opiskella ja harrastaa, kansalaisopistojen olisi syytä ottaa nämäkin järjestelmät keinovalokoimaansa.

3.11 Kurssisuunnittelun kehittäminen

”Miten kehittäisit kurssien ideointia ja suunnittelua”? Tämän kysymyksen tarkoitus oli saada haastatelluilta henkilöiltä näkökulmia kurssisuunnittelun kehittämiseen. Toimintatutkimukseen kuuluu usein kehittämisnäkökulma, tällä kysymyksellä pyrin kuitenkin ajatusten herättämiseen ja myös kritiikin nostamiseen kokemaani pysähtyneisyyden tilaa kohtaan. Kurssitarjonta muuttuu hitaasti ja tavat, sekä menetelmät toteuttaa opetusta. Kansalaisopistoilla on tunnistettu muutoksen tarve digitaalisten palvelujen osalta. Jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä on seurattava kehityksessä erityisesti nuorison käyttämiä digitaalisia toimintaympäristöjä, koska kansalaisopiston nykyiset ja varsinkin tulevat asiakkaat ovat niiden aktiivisia käyttäjiä. Opistoissa on tunnistettu myös muutos nopeampaan rytmiin ja intensiivisiin lyhytkursseihin, koska asiakkaiden aikakäsitys ja sitoutuminen on muuttunut entistä hektisemmäksi.

Meidän on pakko tehdä digiloikka, jos halutaan päästä siihen maailmaan mitä tämä nuoriso nyt elää. Toisaalta mitä me enemmän tarvitaan, on lyhyt kurssit, tää hektinen maailma on vaan mennyt siihen, että enemmän tulee kiitosta lyhyt kursseista ja siihen ihmisillä vielä riittää panosta. Ne tulee yhden viikonlopun aikana ja on siinä hyvin intensiivisesti, pitää pyrkiä rakentamaan niin kuin palikoista. TR2

Jotkut asiakas ryhmät on haastavampia, kuten nuoret. Niille on tarjottu, mut onko opiston imago sitten, sinne ei helposti lähetä. SK3

Täytyis olla joku markkinointimies opistolla. Kevätnäyttelyt on se meidän näytön paikka. Miten pystyttäis enemmän markkinoimaan. SOJ1

Nuorten osallistuminen on opistoissa koettu ongelmaksi, johon vastauksia voisi löytyä kansalaisopistojen imagosta ja tunnettavuudesta. Iso osa tapaamistani nuorista ei oikein tunnista tai tiedä kansalaisopistotoiminnasta mitään, käsite on heille vieras. Paperinen kurssiesite ei tavoita nuoria, eikä myöskään opistojen nettisivut. Markkinointiin pitäisi haastateltujen mukaan panostaa, kuitenkin uusia kanavia käyttäen ja imagoa kehittäen, sekä digitaalisia mahdollisuuksia hyödyntämällä.

Se kysymys ollaanko ajan virrassa, on aina ollu. Henkilökunnan kouluttamista harkittava eri tavoin, digitalisaatio näkyy luontevasti noilla alan kursseilla, mietitään minkälaisia kansalaistaitoja ihmiset nykyään tarvitsee, pyritään niitä tarjoon kursseina. TK3

Kehittää? Nyt ne on tuolla netissä, mihin se sitten menee tulevaisuudessa, siinä on hyvä kysymys, noi 16- 20 vuotiaat. SS1

Tutkimus, tutkimus, täytyis ehkä lähestyä ihmisiä ja kysyä mitä ne haluais. Joskus lyötys varmaan ihan yllättävältä taholta asioita, tohon tutkimukseen, kevyeen kyselemiseen, tarkoittaa ihan jalkautumista tuolla toreilla ja turuilla, kevyesti kysellä, ei nää lähetettävät

esitteet sillai tavota, jos ihminen sillai nopeesti lyhyellä kontaktilla pystys vastaan, se olis se. SK1

Kansalaisopistojen toimintaa on tutkittu suhteellisen vähän, suhteessa niiden koko toimintaan valtakunnassa. Haastateltu koulutussuunnittelija pureutuu ajankohtaiseen aiheeseen ja haluan kartoittaa asiakkaiden tarpeet tutkimuksen avulla, se vaatisi tutkijan jalkautumista ihmisten pariin, joilta saataisiin tutkimuksessa tietoa koulutustarpeista opistojen käyttöön. Onko ajantasaisen tutkimuksen puute eri osa-alueilta vaikuttanut kehityksen hitauteen? Miten voitaisiin tavoittaa se suuri joukko kansalaisia, jotka eivät ole opistojen asiakkaita?

Nyt on sellanen linnunrata.fi, kaikkien opistojen tarjonta on yhden klikkauksen päässä. Ei oo kuitenkaan helppo valita sieltä, siihen täytyis vaikuttaa, että kurssiesittely tehtäis paremmaks, kertois sisällöstä mahdollisimman hyvin. Liian yleinen, pari riviä ei auta. SK2

Kurssiesittely esitteessä on todella vaatimaton, vain muutama rivi tietoa. Uusilla digitaalisilla median mahdollisuuksilla niistä olisi mahdollisuus luoda erittäin visuaalisia ja houkuttelevia. Opetussuunnitelma olisi myös helpompi esitellä laajemmin, silloin asiakkaalla olisi tosiasiallinen mahdollisuus tehdä tietoihin ja visuaaliseen informaatioon perustuvia valintoja.

Mun mielestä ilmaisu aineet vois olla vahvempuna. Kun meillä on ollut viime viikolla strategia päivä ja ensi viikolla. suunnittelupäivä, oon miettinyt mitä tossa strategiassa ja visiossa puhutaan mitä, miksi, kelle ja miten? Mihin opiston pitäisi vastata. Mä oon tuonukki sellasta, että me järjestettäisiin tossa maaliskuun puolivälissä kuukauden luennon ja luento olis se, miten ideoidaan opiston syksyä, ihmiset ei välttämättä tiedä mistä se kurssitarjonta muodostuu, aika paljon tulee opettajilta samankaltaisia, se helposti toistaa itseään, sit tulee, et hei voisko järjestää meidän kylälle tällästä, ne on kivoja ja ne erottuu. Sillai, voisko järjestää nuorille tapahtuman järjestämisen kurssin. Jotain paikallisia on, enemmänkin vois olla. Sit mä puhuin tästä asukasillasta, kuukauden luennosta. SK3

Mä halusin nuorille enemmän, mä menin yläasteelle, pidin välitunnilla luennon, et mä oon Sastamalan opistosta Miikka moi, tos on mun puhelinnumero, miettikää mitä haluaisitte, joku kurssi. Mä sain joku 70 teksiviestiä, osa asiaa osa asiattomia, et ihan näin mennään kentälle, jalkaudutaan, ehkä nuoret ei oo helpoin kohderyhmä, mut tälläistä vois olla. SK3

Haastatellun koulutussuunnittelijan esimerkki yläasteelle tehdyn vierailun vaikutuksesta kertoo nuorten aktiivisuudesta, miten nuoria saadaan aktivoitua, sekä kiinnostumaan opiston toiminnasta. Nuorten pitäisi olla jo nyt ja erityisesti tulevaisuudessa kansalaisopiston asiakkaina. Nuoria pitäisi lähestyä keinoilla, joita he seuraavat ja kuluttavat muuttuvassa maailmassa.

Mä ehdotinki, et keskitytään ensi syksynä kaikkiin logoihin ja ulkoasuun, samalla kerrtäis palautetta kurssilta, tehtäs sitten muutoksia palvelumalliin. Se vois olla eläväisempi kurssisuunnittelu, Facebookiin tarttis saada jäseniä, sitä kautta tieto leviäis, printtimedia on

hidas ja kallis. Ehkä joku opiston Whatsupp ryhmä, kokeilu. Mä käytän paljon tekstaria meidän porukoille, se on sitte mun hallussa. SK3

Joskus tuntuu siltä, että haluaisi heittää romukoppaan ton vanhan ohjelman, kuitenkin me ollaan, tehdään tällä samalla, päästään helpommalla, vähä uutta. Seurojen sivuille vois laittaa ilmoituksia. Nuoret on ongelma.. Ulkoinen kommunikointi, siinä vois olla jotain, vois olla enemmän, on kyllä ne netti sivut, lehti, Facebook.... Markkinointia tarvitaan, ehkä opiston pitäisi tuoda itseään enemmän tykö. SOJ1

Ajatus kaiken vanhan poisheittämiseen on kriittinen, kuitenkin se sisältää vapaan sivistystyön perusajatuksen vapaasta tarjonnan suunnittelusta. Minkälaista tarjontaa muodostuisi, jos kansalaisopistojärjestelmä perustettaisiin nyt? Nuorten osallistuminen suunnitteluun ja ideointiin olisi saatava toteutettua, jotta tarjontaan saataisiin heille sopivaa toimintaa, siksi yhteistyötä täytyisi kehittää perusasteen oppilaitosten kanssa.

Mietin sitä ideointia kun kaikki ei käytä Facebookia. Ajattelen, että se palaute ja ideointi olisi vielä matalampi. Ideoita tosiaan voi vapaasti heittää, lehteen vois laittaa ilmoituksen, kauppareissulla pudota vaikka johonkin laatikkoon. Nettiä kannattaa pyörittää, kaupungin sivut olis kans. Maailma muuttuu. SJ1

Markkinoinnissa on varmaa kehittämistä, siihen tullaan panostamaan ..tutkimukseen, se on työn alla, hyvin tavoitetaan ne jotka on meidän opiskelijoita, joka kotiin toi opinto-opas ovat olleet tyytyväisiä ja tarttuneet siihen suurella mielenkiinnolla ja etsineet siitä ideoita, mutta ne jotka ei o meidän kursseilla olleet, ne ei kiinnitä välttämättä siihen huomiota, niitä pitäis lähteä tavoitamaan muilla keinoilla, niinku netin kautta. SR1

Kansalaisopisto koetaan ulkoiselta olemukseltaan vanhahtavaksi, ulospäin suuntautuva kommunikaatio on edelleen paperisen esitteen ja printtimedian aikakaudella. Tosin nettisivut ja Facebook ovat jo tuoneet uusia kanavia, silti markkinointiin ja ulkoiseen kuvaan toivotaan irtiottoja. Tekstarit, Whatsupp, Twitter, YouTube ja monet muut sovellukset ovat tässä hetkessä vaikuttavia kanavia, jossa aikaansa seuraavan organisaation olisi oltava mukana. Median käyttäjäkunta on pirstoutunut erilaisiin käyttäjäkuntiin. Informaation ja markkinoinnin täytyy olla yhä useammassa sovelluksessa näkyvillä, jotta se tavoittaa koko asiakaskunnan.

Se olis hienoo, kun pystyis tavoitamaan ne ihmiset jotka ei oo meidän opiskelijoita ja sais tietoo sieltä, vakoiltua mitä he kaipaavat sais opisto kaikki tulemaan, eihän se aina ole sisällöstä kiinni. Kyllä mä nään että tää on hyvä systeemi, se vahva vuorovaikutus talon sisällä ja talon ulkopuolisen maailman välillä, eli mä toivon että tulisivat kertomaan niitä toiveita ja kyllä uskon että ne uskaltaa tulla kertoon, ehkä vois korostaa vielä enemmän. Me ollaan täällä tätä yhteisöä varten, ei me omaks iloks täällä kursseja tehdä vaan ihmisiä varten. SR1

Oon yrittänyt joskus vaikuttaa, haluaisin, että opiskelijaa kuunneltais kehittämisessä, joskus kun yritin niin en päässyt vaikuttamaan. Kaikilla on tietysti taloudellinen kehys, toisin sanoen, mitä vaan ei voida järjestää, koska on määrärahat, turhia kursseja ei kannata järjestää, eikä

turhaa työtä kannata tehdä koskaan, aina kannattais miettiä onko tästä yksilöille etua, onko mitään etua tälle kaupungille ja yhteiskunnalle, sitten vaikka työllistämisen mielessä yhteiskunnassa, kyllä niitä hyvien ideoiden rinnalla kannattas viedä. SO1

Joskus on vaan uskallettava yrittää jotain mitä ei oo kokeiltu. SOJ2

Mulla on sellanen toive, että opistona yhdessä, sillai että oltais koolla rajojen yli ja toiminnallisesti, mitä mää esim. haluaisin kielten opiskelulta, siis yhdessä mietittäis, mukana olis kaikki. Joku tilaisuus, jossa me oltais vapautettu kaikista muista, joku johtais sen ja pistäis miettiin mitä esim naapurisi tarvitsee, eri rooliin, saatais näkökulmia. Mä en tiedä kuinka paljon tarvitaan uudistusta, lähinnä kaipaisin, että yhdistellään ja mennään rajojen yli. Puu työt ja kielenopiskelu, historia ja käsityöt. Meiltä on kielletty semmoset kaks opettajaiset. Helposti uusia ei tuu ku niitä ei saa pitää. Aivorihi on mitä mä ajan takaa. Olisko vanhaa vain jotain uutta. TK1

Kehittäminen on haasteellista, koska yleensä pitkään samassa organisaatiossa työskennelleet ovat adaptoituneet organisaation työskentelytapoihin ja organisaatiokulttuuriin. Edellä olevan informantin ajatus olisi vapaus mennä yli rajojen, muodostaa eri rooleja ja aivorihi, jotka ravistelisivat luotuneita ajatuksia ja toimintamalleja. Ihmisten kohtaaminen ja yhteisöllinen reflektio mahdollistavat uusien ajatusten virtaamisen, sekä uusien toimintatapojen muodostamisen.

Organisaatioon ja henkilökuntaan on muodostunut kokemusta ja hiljaista tietoa, sen hyödyntäminen tulisi olla yksi yhteisöllinen päämäärä. Virtainlahden (2009) mukaan hiljaista tietoa pitäisi jakaa, koska organisaation toimintakyky, tulevaisuus ja laatu ovat merkityksellisiä. Yhteinen osaaminen ja tieto on saatava näkyväksi, sekä hyvät työtavat ja kokemukset kaikkien yhteiseksi osaamiseksi. Työyhteisön hyvinvointi ja arvostava ilmapiiri luovat kehitykselle myönteisen ilmapiirin. (Virtainlahti 2009, 108)

Mietin miten mä tätä kehittäisin, mulla on ollut erilaisia tapoja tehdä sitä. Välillä mä kokoon tietyn alueen opettajat koolle, jutellaan yhdessä ja mietitään, mutta välillä sieltä tulee hyviä ideoita ja ehdotuksia, kaikki ei aina pääse paikalle, se on aika vaivalloistakin, useimmiten suora kontakti opettajan kanssa on toimiva. Tietynlainen tuntiopettajien henkilökohtainen tapaaminen on hirvittävän tärkeä ja vierailu ryhmissä, tietää mitä siellä tapahtuu. TK2

Ei ehkä noita väyliä, tehtäis joku uusi alusta. Mä nään, jos on sähköposti, kotisivut ja kuka tahansa voi kävellä ovesta sisään, ollaan helposti lähestyttäviä. sitten tietysti maailma muuttuu näin nopeesti spontaanisti. Oltais ehkä mukana joidenkin ulkopuolisten kurssitoteutuksessa mukana ja suunnittelua olis vähän koko ajan. Tietysti resurssit on yleensä käytetty kun on suunniteltu kevät tai syksyn ohjelma, ei voida hatusta tempoo kaikkee uutta ja polkasta spontaanisti jotain uutta, tietysti tiloja voidaan tarjota nopeellakin aikataululla kun siihen ei mee rahaa, jos joku maksaa esiintyjän. Joustavia resursseja voisi tietysti olla jolla voitais vastata kysyntään nopeamminkin. TR1

Spontaanius ja nopeat reagoinnit ovat tämän hetken trendejä hektisessä maailmassa. Kansalaisopistojen tulisi pystyä reagoimaan nopeammin ja tarjoamaan nopealla aikataululla

kurssija, enää ei riitä syksy- kevät suunnittelu. Aktiivinen jatkuvasti osiltaan muuttuva tarjonta ja sen tarjoaminen uusilla avoimilla oppimisympäristösovelluksilla, jotka tavoittavat asiakkaat välittömästi. Tämä edellyttää myös uusien tiedotuskanavien käyttöönoton, jossa tavoitetaan asiakkaita tässä ja nyt.

Olisko se sitten avoin ideointi, kuka niitä sitten perkaa jos me pyydetään niitä nettiin, että ehdota kurssia, jos 16000 ehdottaa jotain kurssia, tottakai, pitäis kehittää että jokaisella oli mahdollisuus kehittää. Aktiivisempi ote, olisko tunneilla aikaa keskustella tai kaavake, nettiosoite, avoin foorumi, jossa saisi ideoida mitä haluaa. Kysyä opiskelijalta, miten se oppiaine pitäisi opettaa hänelle. Opiskelijan aktivointi olis tärkeä. TOY

On hyvin pienesti lähdetty, meidän opettajilla on blogeja, läksy tai linkki blogeja. Me on haettu rahaa, jotta päästäisiin digitaaliseen toimintaympäristöön. Tulevan lukukauden aikana tehdään, meidän on pakko lähteä siihen, se vaan on yksi elinehto. Sanotaan että me ei hylätä vanhaa, meidän täytyy saada uutta siihen rinnalle. Ollaan me Facebookissa, että tulis ideoita, me ei tällä hetkellä olla kauheen aktiivisesti oltu somessa, vain perinteiset keinot käytössä. Loikkaa ei voida tehdä kauheen nopeasti, koska meillä on täällä ihmisiä, jotka ovat olleet töissä todella kauan, henkilökunta täytyy saada siihen ensin mukaan. seuraava vastaus on tuolla somemaailmassa. TR2

Kurssisuunnittelun kehittämiseen löytyy haastatteluissa paljon ajatuksia ja ehdotuksia. Molemmat opistot pitävät palaveria, joissa näitä käsitellään, silti syntyi kokemus, että viime vuosina opistot ovat kehittäneet prosesseja ja laatujärjestelmiä, joissa organisaation toimintaa on hiottu ja hallittu. Varsinainen kurssitarjonnan kehittäminen on jäänyt näiden muiden projektien jalkoihin. Kaikilla haastatelluilla on paljon erilaisia kehitysehdotuksia ja ideoita, jotka täytyisi saada esille yhteiseen yhteisölliseen pohdintaan. Erilaiset aktiiviset ja johdetut kehitystilaisuudet, joihin jokainen osallistuja saisi tuoda omat ehdotuksensa, saisivat aikaan uutta näkökulmaa, sekä johdettua organisaation kehitystä. Kokeneen henkilökunnan kehitysvoimavarat olisi otettava esille ja organisaation olisi huolehdittava uusien digitaalisten järjestelmien kouluttamisesta henkilökunnalle.

3.12 Kansainvälisyyden merkitys kurssitarjonnassa

Sastamalan opiston kurssitarjonta liittyy osittain myös EU-hankkeisiin, jotka monipuolistavat ja kansainvälistävät opiston toimintaa. Vuodesta 2004 lähtien Sastamalan opisto on osallistunut useisiin Grundtvig-oppimiskumppanuuteen ja Comenius- hankkeisiin, opiston henkilökunta on saanut näihin projekteihin koulutusapurahoja. Yhteistyötä on tehty EU:n elinikäisen oppimisen ohjelmien parissa. Aktiivisuus kansainvälisissä toiminnoissa on ollut opistolle oppimiskokemus, joka on kehittänyt opistoa ja henkilökuntaa. Sastamalan opiston henkilökunta näkee tämän kansainvälisyyden aivan eri tavalla kuin Tampereen työväenopisto, koska työväenopistolla ei ole

samanlaisia kumppanuushankkeita EU:n alueella. Seuraavat haastattelulainaukset kertovat Sastamalan näkökulman kansainvälisyyden merkityksen toimintaan ja kurssitarjontaan.

On se merkittävä, on nää Skype kurssit saksalaisten kanssa ynnä muiden ulkolaisten kanssa, sitten hankkeet, niitten myötä tulee joitakuita kursseja. Lyhkäsiä kursseja. SS1

Joka ikisellä kansainvälisellä projektilla on ollut vaikutus kurssitarjontaan, kyllä ne on suoraan korreloinut, vahva vaikutus. SK1

Kyllä se noissa kielten tarjonnassa näkyy, oon ittekin ollu noilla hankematkoilla mukana tai hankeihmiset on ollut täällä. Kokemuksia on vaihdettu, opiskelijoitakin on olut mukana. Sieltä saa inspiraatiota, ei kulje laput silmillä, näkee erilaisia ihmisissä. SK2

Onhan meillä hanke kohtasia kursseja. Tää Learning to be happy, oli tanssi paja, seminaaria, työpajoja, sit käytiin Islannissa excursiolla, siit tuli jotain käsitöitä ja taitoja. Se antaa uusia ajatuksia ja ideoita, sekä teemoja. Sit oli oikeen tilastoja, et tämän hankkeen ansiosta saatiin 500 ihmistä meidän kursseille. SK3

Meillä on ollut näitä EU- hankkeita paljon, opistossa. Niillä on oma tärkeä roolinsa. Hankkeesta syntyy uusia ideoita, joskus hankkeen jälkeenkin jää elämään esimerkiksi kielikurssi semmonen Skyper, jossa on saksassa Skypen päässä saksalaisia ja täällä olevat keskustelevat saksaksi erilaisista aiheista, saksassa ovat vapaaehtoisia, suomalaiset ovat meidän kurssilaisia. Sitten meillä oli sellanen Learning to be happy hanke, siinä onnellisuutta pohdittiin eri partneriorganisaatioiden kanssa ympäri Eurooppaa, sen myötä ideoitiin täällä pelit, leikit ja liikunta siis Sastamalassa, ideoitiin sellaisia uusia juttuja mitä meillä ei ollut aikaisemmin, myös pohdittiin tuntiopettajien kanssa, se sillai viritti ja inspiroi uuden luomiseen. Oli myös tällänen ikääntyvän väestön mobiililaittehanke, siitä tuli lisää tälläisiä tietotekniikkaan liittyviä kursseja. SR1

Sastamalan opiston henkilökunta kokee EU- hankkeiden ja yhteistyön kansainvälisissä projekteissa hyödylliseksi myös kurssitarjontaa elävöittävänä ja opetuksen laadun kohottajana. Hankematkoilla on ollut mukana myös opiskelijoita henkilökunnan lisäksi. Inspiraatioita ja kokemuksia on saatu, jotka ovat jalostaneet kurssitarjontaa.

Seuraavaksi Työväenopiston näkemykset kansainvälisyyteen.

Mä en vapaassa sivistyössä nää oikein kovinkaan suurta lisäarvoa. Syy on tietysti myös siinä, että suomi on johtava maa, ei meillä oo paljonkaan saatavaa. Meillä olis tietysti annettavaa, ei oo aikaa siihen. Jonkun verran on kontakteja ja autetaan afrikkalaisia. Sisältäpäin katsoen, meillä on tietysti paljon ulkomaalaisia opettajia ja opiskelijoita. Ympäri maailmaa ei huseerata. Kansalaisopistojen liiton rooli on merkittävä suomen sisällä TR1

Opisto on toimintafilosofian mukaan paikallisille ihmisille. Tämä on Tampereen ja Ylöjärven verorahoista maksettua. Ollaan sitten mukana kotouttamisessa, ollaan myös oltu kansainvälisissä projekteissa maahan muutto ja pakolaisasioihin liittyen. Ei ole näköpiirissä, että lähdetäisiin johonkin kansainvälisiin projekteihin mukaan, se on resursointi kysymys ja miten sillä hyödynnetään, miten se saadaan kurssimaisesti toimimaan. TR2

Tampereen seudun työväenopiston toimintafilosofiaan ei kansainväliset projektit sisälly, vaan he painottavat paikallisten ihmisten tarpeita, kuten lakikin edellyttää. Siellä korostetaan myös verorahojen kohdentumista paikallisille asukkaille, sekä opiston resurssien kohdentamisena.

Miettii jotain joogaa, kaukaa on tullut ne ideat, se on sitä ajassa olevaa maailman meininkiä, monet ideat tulee tuolta rajojen ulkopuolelta, onks se sitten kansainvälisyyttä. Oks maahanmuuttaja opettaja kansainvälisyyttä? On meillä englannin kielinen näyttelijäporukka, siinä on yleensä vaihto-opiskelija porukka.... Mitäs nää on maahanmuuttajat, kaupungin erityisrahalla on järjestetty jotain suomen kielen opetusta, se on extra juttua. Tää on hyvä tapa integroitua suomeen, kun ne vaan tulis harrastaa ja opiskele, TK1

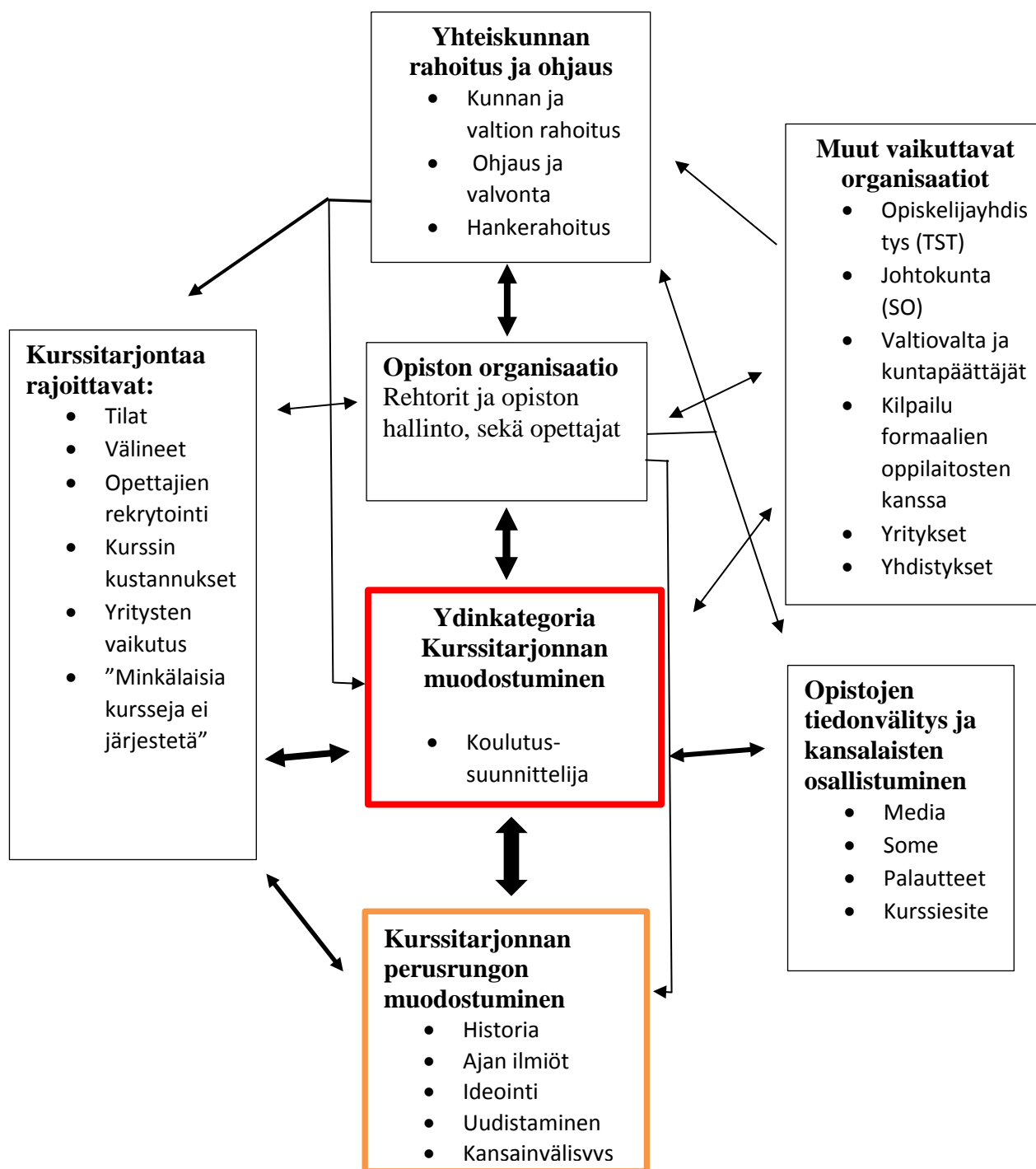
Kyllä sellasia maailmanlaajuisia trendejä on esimerkiksi liikunnan ja joogan puolella, tanssissa, jotkut zumbat, nyt on nousussa kotimaiseen tanssiliikuntaan pohjaavat, Folkjam. Pilates on ollut maailmanlaajuinen juttu. TK2

Nyt konkreettisesti näkyy tää pakolaistilanne, meillä on neljä suomenkielenkurssia, ulkopuolelta perustarjonnan. Globaalisuus aiheissa tavalla tai toisella voi näkyä. Kyllä se näkyy sisällöissä, mä luulen, että se on aina näkynyt. TK3

Nyt kun tulee pakolaisia, se muuttaa kurssitarjontaa. TOY

Kansainvälisyys näkyy kursseissa maailmalta tulleina trendeinä tai virtauksina, jotka ajan ilmiönä muodostuvat asiakkaita kiinnostaviksi kursseiksi. Maahanmuuttajien koulutus tuo myös kansainvälisiä kursseja ja opettajia opistojen tarjontaan. Molemmat tutkitut opistot ovat kohdistaneet kursseja maahanmuuttajille, joka tulee tulevaisuudessa olemaan kansalaisopistojen tehtävänä lisääntyvissä määrin. Kansainvälisyydellä ja kulttuurien tuntemuksella kansalaisopistot voisivat profiloitua suvaitsevuuden ja ihmisyyttä korostavan perusinhimillisyyden edistäjinä.

Kurssitarjonnan muodostumisen kategoriamalli

Kuva 8. Kurssitarjonnan muodostamisen kategoriamalli

Kurssitarjonnan muodostamisen kategoriamalli muodostuu ydinkategoriasta ja kuudesta pääkategoriasta. Grounded theory analyysissä kategoriat luodaan aineistosta jatkuvan vertailun avulla. Ydinkategoriaksi muodostui kurssitarjonnan muodostuminen, jonka roolissa toimii koulutussuunnittelijat. Heidän tehtävänä on toteuttaa ja muodostaa kansalaisopiston kurssitarjontaa, rooliin kuuluu koko kurssisuunnittelun prosessi ideoinnista opettajan ohjaukseen asti. Opiston organisaatio toimii hallinnon ominaisuudessa, jossa se luo mahdollisuuksia toteuttaa opiston tehtävää kuntien ja valtion tarjoamien resurssien, sekä ohjeistuksen puitteissa. Suuri määrä opettajia tarjoaa ja toteuttaa suunniteltua opetusta koulutussuunnittelijoiden johdolla. Erilaiset muut organisaatiot vaikuttavat kurssitarjontaan hyvin erilaisin tavoin ja periaattein. Siihen kuuluu paikallisia yhdistyksiä, kuin myös kansainvälisiä yrityksiä. Opistojen tiedonvälitys asiakkaiden suuntaan ja palautteen kerääjänä tapahtuu moni eri tavoin. Opiston saama ja jakama informaatio vaikuttaa kurssien menestymiseen, sekä kehittymiseen, asiakkaalta saatu palaute ohjaa koulutussuunnittelijan toimintaa. Kurssitarjonnan perusrunko on ajan muovaama paikallisten ihmisten tarpeisiin perustuva kokonaisuus, jonka varaan rakennetaan ja uudistetaan tarjontaa. Kurssitarjontaa rajoittavat kuitenkin hyvin monet tekijät, niiden vaikutus kurssitarjontaan tapahtuu eri tavoin, monet asiat liittyvät erilaisiin resursseihin, kuitenkin mukana on myös erilaisia eettisiä, moraalisia ja kulttuurisia tekijöitä.

Nämä kaikki kategoriat eri tekijöineen vaikuttavat kurssitarjonnan muodostamiseen suoraan ja välillisesti. Koska koulutussuunnittelija on suunnittelun prosessin keskiössä, vaikuttavat ne suoraan heidän tekemään työhön ja kurssitarjontaan.

4 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

4.1 Kansalaisopistojen vapaus ideoida ja muodostaa kursseja

Aloittaessani tutkimuksen tietoni kansalaisopistojen toiminnasta oli todella vähäinen. Ensimmäiset kontaktit opistoihin ja perehtyminen vapaaseen sivistystyöhön, loivat minulle kuvan vapaudesta ideoida ja tarjota minkälaisia kursseja tahansa. Vapaus on filosofinen ja poliittinen käsite, jolle on annettu erilaisia sisältöjä. Yleiseksi vapauden käsitteeksi on muodostunut käsitys vapaudesta esteiden puutteena. Pitkään työelämässä olleena ja kokemus erilaisista organisaatioista on luonut yleisen käsityksen hyvin säännellystä ja ohjatusta elämästä.

Voivatko kansalaisopistot toimia vailla sääntelyä ja esteitä? Tutkimuksessa osoitettiin, että kansalaisopistojen vapaus tarjota kursseja on kuitenkin rajoitettua. Erilaiset pienetkin tekijät ja esteet yhdessä muodostavat raamit, jonka sisällä kurssitarjontaa voidaan muodostaa. Jokaisella opistolla on hieman erilaiset rajoitteet, riippuen sijainnista, resursseista, historiasta, alueen ihmisistä ja opiston organisaation mekanismeista. Johdannossa pohdin negatiivisen ja positiivisen vapauden käsitteitä. Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että negatiivinen vapaus on kansalaisopistoilla rajoitettua, koska on suuri määrä erilaisia pieniä ja suurempiakin rajoitteita, jotka vaikuttavat tarjonnan muodostumiseen. Positiivisesta vapaudesta voidaan todeta kansalaisopistojen kohdalla, että on alueita joita he hallitsevat lähes itsenäisesti, mutta silti monella osa-alueella tapahtuu hallintaa eri muodoissa. Tutkimukseni perusteella väitän, että kansalaisopistojen vapaus ei ole niin suurta, kuin yleisesti väitetään, tämä ero syntyy mielestäni organisaation kulttuuriin rakentuneeseen käsitykseen, jossa ei enää nähdä kaikkia yksityiskohtia toiminnassa, kun ollaan itse sen ytimessä.

Vaikka opistoissa korostetaan vapautta, silti joudutaan ottamaan huomioon valtion ja kuntien rahoitus, laki vapaasta sivistystyöstä, vaihtelevat hankkeet rahoituksineen, kohdennetut kurssirahoitukset ja erilaiset pienet ohjaukset, jotka sisältyvät erilaisiin sopimuksiin kuntien ja valtion taholta. Jokaisella kunnalla on hieman erilainen tapa hallinnoida ja ohjata palvelujaan, joihin

kansalaisopistot kuuluvat. Poliitikko on tietysti myös mukana, koska kunnallinen demokratia toimii sen ohjaamana, joka taas vaikuttaa virkamiesten toimintaan ja heidän toimintaansa opistojen hallinnoimisessa. Ilkka Virta (2011) toteaa kuntien ja kaupunkien säästöjen aiheuttavan keskittämistä ja opistot ovat joutuneet entistä tiukempaan valvontaan, keskusjohtoisuus on vähentänyt opistojen harkintavaltaa ja kustannustehokkuus säätelee kaikkea tekemistä (Virta 2011, 173-174). Vapautta rajoittaa myös kilpailu muiden vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa ja formaalin koulutusjärjestelmien tarjoamien avoimien kurssien kanssa, erityisesti suurten kasvukeskusten alueella on paljon erilaisia toimijoita.

Jokaisella opistolla on omat rajoitteensa, taloudelliset resurssit ja kurssimaksut ohjaavat suosimaan kustannusrakenteeltaan ja vetovoimaisuudeltaan sopivia kursseja. Tilaresurssit ja tarvittava välineistö ovat jokaisella opistolla erilaisia ja niiden mahdollisuuksien puitteissa joudutaan toimimaan, sekä sopeutumaan. Sopivien ja pätevien opettajien löytäminen suunnitelluille kursseille vaatii verkostoja, silti joudutaan sopeutumaan tilanteisiin, jossa ajat, tilat, välineet ja opettajat eivät kohtaa.

Kurssitarjonta perustuu yleensä alueen ihmisten tarpeisiin ja historia on muovannut kurssitarjonnan perusrungon, joka toimii tarjonnan perustana vuodesta toiseen, siksi vapaus uudistaa kurssitarjontaa voi juuttua perinteen kahleisiin, jossa vapaus on saanut rakenteelliset raamit. Kansalaisopistojen vastuu koostuu lakiin perustuviin väljiin määräyksiin, valtion valvontaan erilaisten hankkeiden ja rahoitusten toteutumisessa. Kuntien rahoituksen ja hallinnon valvonta, sekä ohjaus, joka toimii hiukan erilaisten käytänteiden muodossa eri kunnissa. Opistojen vastuuseen kuuluu myös kurssien laadun tarkkailu, sekä erilaisten moraalisten ja eettisten periaatteiden noudattaminen kurssitarjonnassaan. Näiden tarkkailu kuuluu osittain myös palvelujen tilaajille, eli kunnille ja aktiivisille kansalaisille eri foorumeilla.

Miten toteutuu kansalaisopistojen vastuu tarjota alueen ihmisille opetusta ja kursseja, jotka perustuvat paikallisiin tarpeisiin? Vain osa väestöstä on aktiivisia kansalaisopistojen asiakkaita. Kuuluuko heidän äänensä voimakkaammin, kun suunnitellaan ja ideoidaan kursseja. Koska kansalaisopiston toiminta on osa kunnallisia palveluja, olisiko vastuullista pyrkiä kartoittamaan myös suuren enemmistön mielipiteitä, joka ei käytä opiston palveluja. Myös esimerkiksi miesten ja muiden marginaaliryhmien, jotka eivät ole aktiivisia ryhmiä kansalaisopistojen toiminnassa. Näiden erilaisten poissaolevien ryhmien näkemykset voisivat antaa uusia näkemyksiä kurssitarjonnan suunnitteluun, jotta heidätkin saataisiin aktivoitua opistojen asiakkaita.

Muita suunnitteluun vaikuttavia organisaatioita ovat Tampereella opiskelijayhdistys ja Sastamalassa johtokunta, myös opistojen kanssa yhteistyötä tekevät yhdistykset, sekä muut organisaatiot. Suuret maailmanlaajuiset ohjelmisto- ja tietotekniikkayritykset vaikuttavat suunnitteluun ja tarjontaan osaltaan, koska kansalaisilla on tarve oppia käyttämään laajasti levinneitä järjestelmiä, selvittääkseen nopeasti muuttuvan maailman haasteissa. Muita yrityselämään liittyviä organisaatioita ovat esimerkiksi tavaramerkin omistajat, joiden kurssveja opistot järjestävät.

4.2 Koulutussuunnittelija, merkittävin rooli kurssitarjonnassa

Tarkoitus oli tutkia, miten kansalaisopistojen kurssitarjonta muodostuu ja minkälaiset mekanismit, sekä hallinta siihen vaikuttaa. Tutkimuksen edetessä ja analyysissä alkoi näkyä, että koulutussuunnittelijan rooli opiston kurssitarjonnan muodostamisessa on erittäin merkittävä. Rehtorien asemaa on kuvailtu kansalaisopiston hengen ja johtajuuden luojana, sekä heidän rooliaan kaiken hallitsevina opistolaisina on korostettu. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että kurssitarjonnan muodostumiseen rehtorit osallistuvat harvemmin kuin on ajateltu, tämän tutkimuksen mukaan heidän roolinsa tarjonnan muodostumiseen on vähäinen, lähinnä keskustelevana osapuolena ongelmatilanteissa. Tarja Lang (2011) kuvailee väitöskirjassaan rehtoreiden tulevaisuuden haasteita taloudellisiksi, johtamiseen liittyviksi ja vapaan sivistystyön arvopohjaan liittyviksi tekijöiksi. Väitöskirja ei nosta esille kurssitarjonnan muodostumista rehtorien toiminnan prioriteetteihin, pedagoginen johtaminen kuitenkin huomioitiin. (Lang, 123)

Kokoan seuraavissa kappaleissa vielä lyhyesti ne perusteet, miksi koulutussuunnittelijan rooli muodostui ydinkategoriaksi. Poikela (1999) kuvailee koulutussuunnittelijan osaamisen muodostuvan työssä erilaisten tehtävien ja kokemuksen kautta, työhön ei ole mitään ammattiin johtavaa tutkintoa. Asiantuntijuus kehittyy erittäin monipuolisissa tehtävissä ja laaja- alaisessa toiminnassa. (Poikela 1999, 41)

Koulutussuunnittelijan täytyy tuntea vapaan sivistystyön periaatteet ja mitä valtio niistä on laeissa säättänyt, sekä erilaisten hankkeiden tuomat resurssit ja vaatimukset. Kunnan roolin tunteminen rahoittajana, tilaajana, ohjeistajana ja valvojana antaa raamit suunnitteluun. Jokainen kunta toimii hieman erilaisesti, joten paikallisen hallinnon toimintaperiaatteet täytyy tuntea. Koska sopimuksissa ja kansalaisopistoa ohjaavien kunnallisten toimielimien pöytäkirjoissa on suunnitteluun vaikuttavia määräyksiä tai ohjeita. Koulutussuunnittelijan on myös tiedettävä, miten kunta valvoo tilaamaansa

opetusta ja miten kurssitarjontaa on valvottu. Opiston organisaatio välittää ja keskustelee näistä asioista koulutussuunnittelijoiden kanssa, lähinnä rehtorien johdolla. Näistä kaikista on esimerkkejä tutkimuksen aineiston analyysissä ja aineiston osana olevissa dokumenteissa.

Koulutussuunnittelija tuntee opistonsa alueella olevat tilaresurssit, käytettävät opetusvälineet ja muut mahdollisuudet järjestää kursseja. Koska opistot tarvitsevat suuren määrän eri alojen opettajia, täytyy koulutussuunnittelijoilla olla hyvät verkostot opiston toimialueelta, jotta erikoisempiinkin kursseihin löytyy pätevä opettaja.

Kauppi (1989) toteaa aikuiskoulutuksen suunnittelun olevan vaativaa ja monipuolista työtä. Koulutussuunnittelijalta vaaditaan asiantuntijuutta laaja-alaisesti, sosiaalisia taitoja ja organisointikykyä. Ideointi ja uudet ratkaisut vaativat luovaa kykyä sopeutua muuttuvaan maailmaan. (Kauppi 1989, 7)

Kustannustehokkuus ja markkinaorientaatio vaativat myös taloudellisten resurssien tuntemisen, voiko kyseisen kurssin toteuttaa, siinä on otettava huomioon monet kustannukset, sekä kuntien ja opiston organisaation antamat laskukaavat ja yleisohjeet. Koska markkinaorientaatio on vahva tekijä kurssien suunnittelussa, koulutussuunnittelijalla on oltava vahva talouteen liittyvä osaamisalue, joka mahdollistaa resurssein kokonaisvaltaisen tehokkaan hyödyntämisen.

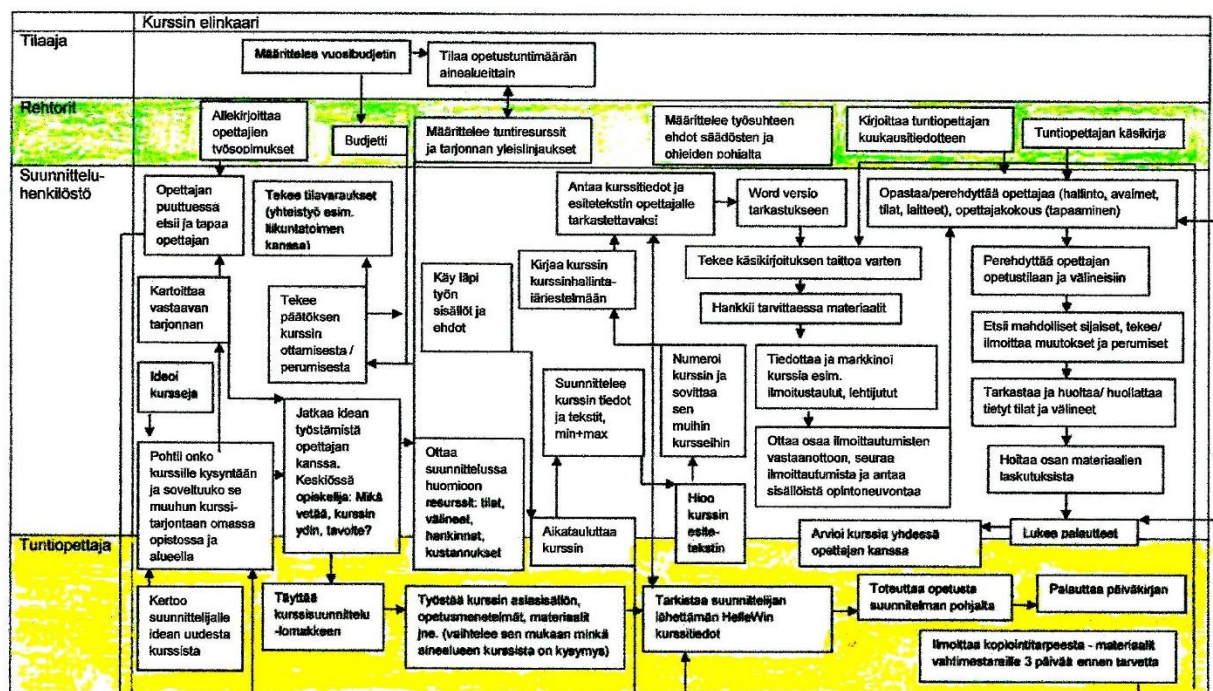
Kansalaisopistot saavat rahoituksen valtiolta ja kunnilta, joka edellyttää myös valvontaa, miten annetuilla taloudellisilla resursseilla toteutetaan kurssitarjontaa ja opetusta kansalaisille. Koulutussuunnittelija tuntee asetetut tavoitteet ja hankkeet, sekä alueelliset tarpeet. Erilaisia opetukseen ja tarjontaan liittyviä eettisiä ja moraalisia seikkoja ei ole tarkasti määritelty, vaan koulutussuunnittelijat joutuvat koulutustarjontaa suunnitellessaan pohtimaan mitkä kurssit sopivat tarjontaan tai mitkä aihepiirit eivät sovellu opetukseen. Tässä pohdinnassa apuna ovat opiston oma organisaatiokulttuuri ja muut opiston työntekijät toimivat ajatusten, sekä ideoiden keskusteluapuna. Vaikka valvonta kuntien ja valtion taholta ei ole aina systemaattista, on sen vaikuttavuus ja seuranta kuitenkin koulutussuunnittelijoilla taustalla, joka ohjaa heitä tekemään oikeita päätöksiä.

Poikelan (1999) mukaan koulutussuunnittelijan osaamista mitataan koulutusorganisaation osaamisen ja asiakkaiden tarpeiden, sekä ongelmien ratkaisemisen onnistumisena. (Poikela 1999, 217) Erilaiset palautekanavat tuottavat koulutussuunnittelijoille informaatiota ideoista, toteutuneista kursseista ja onnistumisista, sekä negatiivistakin palautetta. Tämän informaatiovirran seuranta auttaa

kehittämään suunnittelua ja uusien kurssien kehittelyä. Nykyään on myös seurattava sosiaalista mediaa, jossa myös kansalaisopistoa koskeva keskustelu ja mielipiteet ovat lisääntyneet. Koulutussuunnittelijan tehtävänä on uusia ja kehittää kurssitarjontaa, siksi palautteet, ideat ja eri kanavien seuranta ovat tärkeää, koska vain ajan ilmiöitä seuraamalla pystyy suunnittelemaan opiston tarjontaa, jotta se kohtaa alueelliset ja ajankohtaiset sivistystarpeet. Heidän on kehitettävä itseään kasvatustieteilijänä ja monipuolisena suunnittelijan osaamisalueiden hallitsijana. Tärkeää on yhteistyö ja yhteisöllisyys muiden suunnittelijoiden kanssa, sekä koko opiston organisaation kanssa.

Koulutussuunnittelija ei tee varsinaista opetussuunnitelmaa. Kansalaisopiston opettaja tekee omalle kurssilleen opetussuunnitelman ja esittelee sen yleensä opiston henkilökuntaan kuuluvalla koulutussuunnittelijalle. Opetussuunnitelma hyväksytään ja siitä muodostetaan kurssiesitteeseen pieni muutaman virkkeen mittainen kurssiesittely tai se sisältyy osittain tuote-alueen esittelytekstiin. Kumpikaan tutkituista opistoista ei ole muodostanut yleistä opetussuunnitelmaa, joka on yleinen käytäntö kansalaisopistoissa koko maassa. Positiivisen poikkeuksen tekee Helsingin työväenopisto, joka on muodostanut 36 sivua käsittävän yleisen opetussuunnitelman.

Liite 9 kuvailee koulutussuunnittelijan roolia ja prosessia Tampereen seudun työväenopistossa, se kuvailee Tampereen kaupungin tilaaman opetuksen muodostumista kursseiksi. Prosessikaavio osoittaa koulutussuunnittelijan roolin olevan ydinkategoria kurssitarjonnan mekanismeissa. Prosessikaaviossa on kaikkiaan 27 ”laatikkoa”, joista jokainen kuvaa koulutussuunnittelijan roolia ja tehtäviä kurssin elinkaari prosessissa.

Tiina Haapa-ahon laatima prosessikuvaus, josta lähdettiin liikkeelle kurssin elinkaaresta keskusteltaessa. Asiakaspalveluhenkilökunnan ja asiakkaan osuus oli koottu saman kaavion jatkeeksi erilliselle paperille.

Kuva 9. ”Kurssin elinkaari” prosessikaavio (liite 9).

Tässä tutkimuksessa on tullut esiin kansalaisopiston koulutussuunnittelijan ammatti-identiteetin monet ulottuvuudet. Usein perusta rakentuu kasvatustieteen asiantuntijuuteen, jonka ympärille on rakentunut suuri määrä muita osaamisalueita. Kuten näemme Työväenopiston prosessikaaviosta ovat prosessin hallinta ja projektiosaaminen, sekä sisältöjen hallinta suunnittelijan arkea. Koulutussuunnittelija sitoutuu rooliinsa ja toimii oman alueensa, sekä työyhteisönsä kehittäjänä. Ilman verkostoja, yhteistyö ja vuorovaikutusosaamista suunnittelija ei pysty selviytymään opettajien, asiakkaiden ja organisaatioiden kanssa. Taloudelliset seikat vaativat talous- ja markkinointitaitoja, opiston resurssit ja kustannukset täytyy suunnitella, sekä ennakoida. Kielitaitoa vaaditaan ja eri kulttuureista tulevien uusien asiakkaiden kohtaamisen hallitsemisen. Uusien laitteiden ja ohjelmistojen hallinta kuuluu koulutussuunnittelijan tehtäviin ja rooliin, koska hän yllensä perehdyttää myös opettajat. Poikelan (1999) mukaan koulutussuunnittelun ammattilainen on asiantuntija, manageri ja tutkija. Tehtäviin kuuluu ohjata ja konsultoida kehitystä, muutosta ja prosesseja, sekä soveltaa uutta tietoa työssään. (Poikela 1999, 217, 270-276)

Huotari (2004) kuvailee koulutussuunnittelun muotoilu ongelmana, jossa kurssille luodaan houkutteleva ulkoasu ja haetaan sille sopiva kohderyhmä. Kurssin on sovittava kohderyhmän

elämäntapaan, johon se luo jotain lisää ja on tarpeellinen. Kurssin onnistuminen vahvistaa kohderyhmän asiakastyytyväisyyttä ja mahdollisesti asiakassuhteen jatkuvuutta. Koulutussuunnittelijalla täytyy olla sosiaalisten kontaktien lukutaitoa ja ajassa kulkevien trendien tunnistamista. Markkinoilla täytyy luoda oma visio ja suunnitella se kurssiksi, joka herättää huomion ja asiakkaan halun osallistua. (Huotari 2004, 432) Huotarin näkemys sopii hyvin kansalaisopiston koulutussuunnittelijan rooliin, jossa markkinaorientaatio ohjaa suunnittelua ja tarjontaa, myös Valkosen (2015) väitöskirjankin mukaan.

Koulutussuunnittelija kansalaisopistossa on opetusalan asiantuntija, joka hallitsee monialaisen suunnitteluprosessin ja toteuttaa vapaan sivistystyön arvoja ja asenteita asiakkaittensa hyväksi. Koulutussuunnittelija tarvitsee koulutusta roolinsa mukaiseen työprosessiin, uusiin oppimisympäristöihin, digitaalisuuteen ja idearikkaaseen innovointiin.

Tutkimukseni alussa totesin, että suurin innoittajani tutkimuksen aihepiiristä oli kansalaisopiston rehtorin toteamus; ”*me voidaan järjestää minkälaisia kursseja tahansa, meillä on vapaus*”. Onko maan kattavalla kansalaisopistojärjestelmällä todella mahdollisuus järjestää minkälaisia kursseja tahansa? Tätä aihepiiriä halusin myös todella tutkia, koska jo elämäkokemuksen perusteella pidin väitettä absurdina. Tutkimukseni loppupäätelmänä totean, että vapaus on monilla seikoilla rajattua ja ohjattua, opistojen organisaatiot ovat oppineet sopeutumaan taloudellisten paineiden ja eri tahoilta tulevien ohjeiden, sekä asiakkaiden toiveiden ristipaineisiin. Vapaus on toteuttaa kurssi, jos siihen löytyy opettaja, tilat, välineet ja aikataulu, sekä taloudelliset edellytykset täyttyvät riittävänä opiskelijamääränä ja kustannusrakenteena. Kurssin toteutumisessa eettiset ja moraaliset seikat huomioidaan, sekä sen sopivuus alueen muiden koulutusorganisaatioiden tarjontaan.

5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

5.1 *Tutkimus*

Tämä tutkimus on tarkastellut Tampereen seudun työväenopiston ja Sastamalan opiston kurssitarjonnan muodostumista, mekanismeja ja hallintaan liittyviä tekijöitä. Tutkimus toteutettiin toimintatutkimuksellisella otteella ja havainnointiin perustuen, sekä teemahaastattelun menetelmin. Keräsin aineistoa päiväkirjamerkintöinä ja keräämällä erilaisia dokumentteja, sekä litteroituna teemahaastatteluna, johon osallistui 14 henkilöä, näistä kaikista osatekijöistä muodostui koko aineisto. Osallistuin erilaisiin opistojen tilaisuuksiin, toimintoihin ja vierailin opistojen toimitiloissa. Tutkimusta varten haastattelin neljäätoista opistojen toimintaan osallistuvaa henkilöä, joista suurinta ryhmää edustivat koulutussuunnittelijat ja rehtorit. Aineisto analysoitiin glaserilaisella Grounded Theory menetelmällä.

Kansalaisopistojen kurssitarjonnan muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä ei ole aikaisemmin tutkittu tässä muodossa. Siksi tutkimus oli minulle haasteellinen, minulla ei myöskään ollut mitään aikaisempaa kokemusta kansalaisopistojen toiminnasta, joka on vaatinut aikaa ja perusteellisempaa tutustumista kontekstiin. Koska tutkimusta ja kirjallisuutta aihepiiristä on vähän, siksi löytämäni tieto on vain osittain soveltuvaa lähteiksi ja teorian tueksi, jonka vuoksi on ollut vaikeampaa saada tukea analyysin tuloksille. Tutkimuksen glaserilaisessa otteessa tutkijan ennakko-oletukset tai aikaisempi tutkimus eivät näin päässeet vaikuttamaan aineiston analyysissä ja ilmiön tulkinnassa.

5.2 *Tutkimuksen luotettavuuden arviointi*

Tutkimus vapaasta sivistystyöstä ja kansalaisopistojen toiminta olivat minulle aivan uusia aihepiirejä, en ole ollut aikaisemmin tekemisessä kyseisten koulutusorganisaatioiden kanssa. Tutkimuksen aikana asiantuntijuuteni luotiin lähes tyhjästä ja tutkimukseni aihepiiri vaihtui alkuvaiheessa, koska esioletukset ja ilmiö olivat hyvin vieraita.

Koska aikaisempaa tietoa ei ollut, luotettavuutta ehkä lisää seikka, että vahvoja ennakkokäsityksiä ei ollut muodostunut. Toisaalta luotettavuutta saattaa heikentää asiantuntijuuteni kehittyminen tutkimuksen aikana, saavutinko riittävän ilmiön ja ongelman tuntemuksen niillä toimenpiteillä, jotka tein tutkimuksen aikana. Saavutinko riittävän osaamispääoman tutkimuksen aikana, koska lähtötasoni oli erittäin alhainen. Voiko vähäisellä tiedolla aloittaa tutkimuksen aihepiiristä ja koulutusalaista, joka on toiminut yli sata vuotta Suomessa ja sen henkilökunta koostuu asiantuntijoista, joilla on usein kymmenien vuosien kokemus kansalaisopistojen piirissä. Tässä kriittisessä pohdinnassa omasta tutkijan roolista, välittyi toive, että aihepiiristä tehtäisiin enemmän tutkimusta, jotta tämäkin tutkimus saisi vahvistusta teoriassaan tai kritiikkiä, jotta ilmiötä saataisiin tarkemmin analysoitua ja kansalaisopistot saisivat hyötyä toimintansa kehittämiseen.

Tähän tutkimukseen kerääntyi erilaista aineistoa opistojen toiminnasta eri muodoissa, kaikki aineisto ei sopinut tutkimusongelmaan ja sen aihepiireihin. Teemahaastattelussa olevaan kysymykseen, minkälaisilla järjestelmillä voi kurssi-ideoita välittää opistolle on sivuttu vain muutamissa kohdissa tätä tutkimusta, eikä sitä ole käsitelty laajemmin, samoin palautejärjestelmät ovat mukana vain mainintoina niissä kohdissa, jossa sillä on merkitystä kokonaisuuden kannalta.

Tutkimuksessa on perinteisesti käytetty validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä kuvaamaan tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta. Validiteetti, eli pätevyys viittaa kuinka hyvin tutkimustulokset vastaavat tutkittavien ilmiöiden todellista tilaa. Reliabiliteetilla, eli luotettavuudella tarkoitetaan, sitä miten hyvin tutkimustulokset pysyvät samanlaisina, kun toiset tutkijat toistavat tutkimuksen. (Metsämuuronen 2009, 64)

Metsämuuronen (2009) mukaan validiteettia tulee arvioida arvioimalla, tutkitaanko sitä, mitä on tarkoitus tutkia. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa, onko tutkimus yleistettävissä. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen omaa luotettavuutta, onko tutkimuksen prosessissa ja raportoinnissa tehty oikeita valintoja ja menetelmiä. (Metsämuuronen 2009, 49-55)

Kanasen (2014) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa käyttämällä useampaa menetelmää eli tukeutumalla triangulaatioon. Tässä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua, havainnointia, dokumentteja ja toimintatutkimuksellista otetta osallistumisen muodossa, joten tässä mielessä triangulaatio toteutuu. Laadukas tutkimus vaatii myös tarkan dokumentaation. Analyysissä käytetty aineisto ja analyysit on tallennettu tiedostoiksi tietokoneelle. Siirrettävyys ei ole kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus ja toimintatutkimus pätee vain tapaukseen, jota tutkittiin.

Koska tiedonkeruumenetelmiä on monia ja myös tutkijoiden tulkinnat voivat olla erilaisia, sekä tulokset menetelmäsidonnaisia, siksi tutkimus on tutkijan näkemys ilmiöstä. (Kananen 2014, 134-136)

Tämän tutkimuksen validiteettia voi tarkastella haastatteluista lainattujen tekstien antaman tiedon ja kokemuksen välittämän kuvan perusteella. Erilaiset dokumentit, joista osa ovat tutkimuksen liitteenä ja tallennettuna vahvistavat kuvaa todellisesta tilasta.

Haastatteluissa havaittu informanttien ilmapiiri kansalaisopistojen vapaudesta, järjestää lähes minkälaisia kursseja tahansa, sai kuitenkin paljon vapautta vastaan löytyneitä seikkoja. Tutkijana löysin ja raportoin suuren määrän yksityiskohtia, jotka rajoittavat kurssisuunnittelun vapautta. Kysymykseeni ” Minkälaisia kursseja ei järjestetä?” tuli jokaiselta informantilta erilaisia näkemyksiä, minkälaisista aihepiireistä kursseja ei voitaisi järjestää tai mitkä eettiset ja moraaliset seikat estäisivät kurssin toteutumisen. Monenlaisten resurssien puute vaikeuttaa myös suunnittelua. Kansalaisopistolaisten henki korostaa lähes täydellistä vapautta mutta keräämäni aineisto romuttaa täydellisen vapauden illuusion. Koska kansalaisopistoilla ei ole selkeätä ohjeistusta kurssisuunnittelusta, eikä näitä rajoittavia tekijöitä ole aikaisemmassa tutkimuksessa kerätty yhteen. Siksi on muodostunut kulttuuri joka korostaa vapautta ja nämä rajoittavat tekijät ovat osa organisaatioiden sisäänrakennettua kulttuuria ja hiljaista tietoa, jonka henki välittyy organisaatioissa yhteisöllisenä perinteenä ja kokemuksena, jotka uudetkin työntekijät sisäistävät adaptoituessaan työyhteisöön. Rajoittavien tekijöiden rajoittavuuden ja vaikuttavuuden määrää on vaikeaa arvioida tämän tutkimuksen perusteella.

Haastatteluiden kysymyksillä ja haastattelijalla on suuri rooli, minkälaisia vastauksia ja kuvaksia ilmiöön saadaan. Koska tässä tutkimuksessa haastattelin neljäätoista henkilöä, haastattelutekniikkani kehittyi tutkimuksen aikana ja sain kysymyksiini laajoja vastauksia, sekä vapaan keskustelun avulla enemmän syvyyttä ilmiön käsittelyyn. Tynjälän (1991) mukaan haastattelutekniikan kehittyminen parantaa tutkimuksen luotettavuutta, silti riskinä on haastattelun luisumista aiheen ulkopuolelle ja neutraalisuuden menettäminen (Tynjälä 1991, 391-392).

Olen pyrkinyt kirjoittamaan tutkimuksen etenemisen, aineiston keruun ja analyysin niin tarkasti, että lukija pystyy arvioimaan toimintani luotettavuuden. Tutkimukseni vei aikaa normaalia enemmän, koska tietämykseni alkuvaiheessa oli erittäin vähäistä ja tutkimusalue muuttui, silti koen, että aika on ainakin asiantuntijuuteni osalta ollut tarpeen. Uskon tietäväni kansalaisopistojen toiminnasta jo huomattavasti enemmän.

5.3 Jatkotutkimusehdotukset

Kansalaisopistojen kurssitarjontaa ja siihen liittyviä mekanismeja ei ole paljoakaan tutkittu, vain sitä sivuavia ilmiöitä, markkinamekanismeja tai opettajien rooleja. Siksi kurssitarjontaan liittyvien tekijöiden ja ilmiöiden tutkiminen on vielä alkuvaiheessa. Vaikka kansalaisopistotoimintaa on ollut jo yli vuosisadan verran ja valtavat määrät kurssitarjontaa, sekä opetusta on suunniteltu kansalaisille, on tutkimus ollut vähäistä suunnittelusta ja tarjonnasta. Siksi erilaisia tutkimusaiheita olisi runsaasti. Kansalaisopistojen pitkä ja ansiokas perinne on mielestäni kuitenkin aiheuttanut osaltaan kurssitarjonnan erittäin hitaan uudistumisen. Nyt pitäisi tarkemmin tutkia, millä menetelmillä tai mekanismeilla kansalaisopistot uudistavat tarjontaa. Avoimet oppimisympäristöt, digitalisointi ja sosiaalisen median valtavirta vaativat, että kansalaisopistot uudistaisivat tarjontaansa ja menetelmiä opetuksessaan. Nuoriso vaatii uusia tapoja tuottaa palveluja ja heitä kiinnostavia aihepiirejä. Eräs haastattelemistani koulutussuunnittelijoista sanoi osuvasti.

Joskus tuntuu siltä, että haluasi heittää romukoppaan ton vanhan ohjelman, kuitenkin me ollaan, tehdään tällä samalla, päästään helpommalla, vähä uutta. SOJ1

Tutkimusta voisi myös tehdä kansalaisopistojen merkityksestä yhteiskunnalle ja onko sivistystehtävä vielä tarpeellinen, vai onko harrastuspainotteisuus tulevaisuudessa vielä merkittävämpi. Onko kyseessä enemmän vapaat harrastukset vai onko sivistystyöllä vielä paikka kansalaisopistojen kurssitarjonnassa?

Tässä tutkimuksessa koulutussuunnittelijoiden rooli nousi ensiarvoisen tärkeäksi koko suunnittelun ja toteutuksen alueella. Heidän kehittymisensä ja uudistumisensa olisi ensiarvoisen tärkeää kansalaisopistojen toiminnalle. Miten tätä uudistavaa oppimista edistetään ja kehitetään oppilaitoksissa, onko siihen hyviä toimintamalleja, vai jääkö se vain henkilökohtaiseksi tavoitteeksi yrittää pysyä mukana muuttuvassa maailmassa.

Me on haettu rahaa jotta päästäisiin digitaaliseen toimintaympäristöön. Tulevan lukukauden aikana tehdään, meidän on pakko lähteä siihen, se vaan on yksi elinehto. Sanotaan että me ei hylätä vanhaa, meidän täytyy saada uutta siihen rinnalle. Ollaan me Facebookissa, että tulis ideoita, me ei tällä hetkellä olla kauheen aktiivisesti oltu somessa, vain perinteiset keinot käytössä. Loikkaa ei voida tehdä kauheen nopeasti, koska meillä on täällä ihmisiä, jotka ovat olleet töissä todella kauan, henkilökunta täytyy saada siihen ensin mukaan. seuraava vastaus on tuolla somemaailmassa. TR2

Rehtorin kommentissa tuodaan selvästi esille digitaalisen toiminta- ja oppimisympäristön merkitys kansalaisopiston kehittymisen takeena. Digiloikan mahdollisuudet ovat merkittävät tulevaisuuden

oppimisympäristönä, erilaiset MOOC- kurssit ovat jo olleet arkipäivää verkossa. Suurimpia ongelmia on henkilökunnan ikääntyminen, pitkän kansalaisopistokokemuksen omaavat koulutussuunnittelijat ja muu henkilökunta, jotka eivät ole saaneet päivitettyä osaamistaan digitaalisiin oppimisympäristöihin. Kansalaisopistoissa tarvittaisiin uutta erilaista osaamista ohjelmistojen suunnitteluun ja toteuttamiseen, ohjelmointitaidot kuuluvat tulevaisuuden opistolaisen osaamispääomaan. Tutkimusta tarvitaan myös digitaalisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen.

Mulla on sellanen toive, että opistona yhdessä, sillai että oltais koolla rajojen yli ja toiminnallisesti, mitä mää esim haluaisin kielten opiskelulta, siis yhdessä mietittäis, mukana olis kaikki. Joku tilaisuus, jossa me oltais vapautettu kaikista muista, joku johtais sen ja pistäis miettiin mitä esim. naapurisi tarvitsee, eri rooliin, saatais näkökulmia. TK1

Koulutussuunnittelijoilla oli toiveena erilaiset ideointi ja suunnittelupalaverit. Näin ja kuulin toiveita erilaisten *aivoriihi* ym. menetelmien käyttöön suunnittelun tueksi. Uskoisin ulkopuolisen kurssinvetäjän, joka hallitsee erilaisia luovia ongelmaratkaisumenetelmiä, saavan aikaan positiivisia vaikutuksia suunnitteluun ja ideointiin. Kokeneetkin työntekijät tarvitsevat positiivista innovoivaa ravistelua kehittämisen tueksi.

Ulkoinen kommunikointi, siinä vois olla jotain, vois olla enemmän, on kyllä ne netti sivut, lehti, Facebook.... Markkinointia tarvitaan, ehkä opiston pitäisi tuoda itseään enemmän tykö. SOJ1

Mä ehdotinki, et keskitytään ensi syksynä kaikkiin logoihin ja ulkoasuun, samalla kerättäs palautetta kurseilta, tehtäs sitten muutoksia palvelumalliin. Se vois olla eläväisempi kurssisuunnittelu, Facebookiin tarttis saada jäseniä, sitä kautta tieto leviäis, printtimedia on hidas ja kallis. Ehkä joku opiston Whatsupp- ryhmä, kokeilu. Mä käytän paljon tekstaria meidän porukoille, se on sitte mun hallussa. SK3

Mä halusin nuorille enemmän, mä menin yläasteelle, pidin välitunnilla luennon, et mä oon Sastamalan opistosta Miikka moi, tos on mun puhelinnumero, miettikää mitä haluaisitte, joku kurssi. Mä sain joku 70 teksiviestiä SK3

Ei oo kuitenkaan helppo valita sieltä, siihen täytyis vaikuttaa, että kurssiesittely tehtäis paremmaks, kertois sisällöstä mahdollisimman hyvin. Liian yleinen, pari riviä ei auta. SK2

Kansalaisopistojen markkinointiin kiinnitettiin myös huomiota, tavoittaako opisto nykyaikaisen asiakkaansa. Perinteinen paperiesite jaettuna koteihin ei tavoita nuoria, miehiä ym. ryhmiä. Netissä opistot ovat aloittaneet toimintansa, mutta käytetäänkö niitä siten, että opisto tavoittaa yleisön. Positiivisena esimerkkinä kansalaisopistoissa on Helsingin työväenopisto, sillä löytyy esimerkiksi aktiivinen Twitter-tili. Kurssitarjonnan esittelemiseen olisi mahdollisuus käyttää erilaisia median muotoja, joilla pystyttäisiin erittäin monipuolisella tavalla esittelemään kurssitarjontaa, nykyisen

muutaman rivin kuvauksen sijaan, liikkuva kuva on keksitty! Kansalaisopistojen markkinointi ja median käyttö olisi myös tutkimuksen arvoinen aihepiiri.

Kansalaisopistojen tutkimus on ollut vähäistä tällä vuosituhannella, vaikka kansalaisopistojen toiminnan muutostarve on ilmeinen, toiminta ei ole pysynyt kehityksen mukana, tutkimuksen puute on yksi selittävä tekijä. Nopeasti muuttuvassa maailmassa ketteryys muuttaa toimintaa on myös koulutusinstituution selviytymisen edellytys. Uudet avoimet oppimisympäristöt tarjoavat visuaalisesti rikasta opetustarjontaa internetin välityksellä. Kilpailu ihmisten ajankäytöstä vaatii uuden teknologian käyttöönoton ja vanhan hyväksi koetun konseptin uudelleen jalostamisen asiakkaita palvelevaksi tarjonnaksi. Tutkimusta ja kehitystyötä tarvitaan sen tueksi.

6 LÄHDELUETTELO

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi

Blomqvist, C. 2007. Avoin koordinaatiomenetelmä Euroopan unionin koulutuspolitiikassa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Carr, W. & Kemmis, S. 1986. Becoming critical: Education, knowledge and action research. London: Falmer.

Collin, K., Paloniemi, S., Pantzar, E., Valleala, U-M., Virtanen, A., Leskelä, J., Hytönen, T & Huotari, V. 2007 Aikuiskasvatus Tieteenä Ja Toimintakenttänä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Glaser, B. G. 1978. Theoretical sensitivity. Mill Valley, CA: Sociology Press.

Glaser, B. G. 1992. Basics of grounded theory analysis. Mill Valley, CA: Sociology Press.

Glaser, B. & Strauss, A. 1999 (1967). The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research. New York: Aldine de Gruyter.

Goodson, I. 2001. Opetussuunnitelman tekeminen. Esseitä opetussuunnitelman ja oppiaineen sosiaalisesta rakentumisesta. Joensuu University Press.

Grönfors, M. & Vilkkä, H. (toim.) 2011 Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkkä, Hämeenlinna 2011.

- Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa H. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen. (toim.) 1999. Siinä tutkija missä tekijä– toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena kustannus.
- Huotari, V. 2004. Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 35 (2004): 4, 5. artikkeli
- Huuhka, K. 1990. Kansalais- ja työväenopistotoiminnan historia 1899- 1979. Gummerus, Jyväskylä
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Juvenes print.
- Kauppi, A. 1989. Aikuiskoulutuksen suunnittelun kehityslinjoja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kupias, P. 2007. Kouluttajana kehittyminen. Yliopistopaino, Helsinki
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus: kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Lahdes, E. 1982. Peruskoulun uusi opetusoppi. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu 1982.
- Lang, T. 2011. Myyttisestä sankarirehtorista opistoäidiksi ja manageriksi: Sukupuolen näkökulma kansalais- ja työväenopiston johtajuuteen. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteen akateeminen väitöskirja.
- Manninen, J. 2015. Mikä nakertaa vapaan sivistystyön vapautta, työtä ja sivistävyyttä? Teoksessa J. Pätäri, A. Turunen, A. Sivenius, (toim.) Sivistystyön vapaus ja vastuu-pamfletti. Vapaa Sivistys ry. Helsinki 2015
- Markkanen, M., Lang, T., Lillas, A., Lovio, M., Manninen, J., Takatalo, E., Kamppi, P., Pietiläinen, V. & Smeds-Nylund, A-S. 2012. Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjä rakenteen arviointi. Osaraportti 2: Rakenteellisten muutosten, lakiuudistusten ja oman toiminnan arviointivelvoitteen toteutuminen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 60. Jyväskylä.
- Martikainen, M. & Haverinen, L. 2004. Grounded theory- menetelmä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä. (toim) Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. Juva. 133- 158

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino OY.

Mezirow, J. 1995. Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Painotalo Mikkor. Helsinki 1995.

Miettinen, R. 2010. Kansalaisopistot ja valta. Kasvatus ja aika 2010: 4, 89-90

Oulasvirta, L., Ohtonen, J., & Stenvall, J. 2002. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus: Tasapainoista ratkaisua etsimässä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Meklin, P., Rajala, T., Sinervo, L., & Vakkuri, J. 2009. Kunta hyvinvointipalvelujen järjestäjänä. Teoksessa I. Karppi & L-M Sinervo (toim.) Governance. Uuden hallintavan jäsentyminen. Tampereen yliopisto: Juvenes Print, 237-274.

Nummi, A. 1974. Muistelmia ja hajatietoja Vammalan opiston toiminnasta 1955- 1974.

Poikela, E. 1999. Kontekstuaalinen oppiminen: Oppimisen organisoituminen ja vaikuttava koulutus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rinne, R., & Jauhiainen, A. 2011. Aikuiskasvatus ja demokratian haaste. Kansanvalistusseura: Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Otavan kirjapaino Oy.

Sastamalan opisto kevät 2015

Saylor, J. G., Alexander, W. M. & Lewis, A. J. 1981. Curriculum planning for better teaching and learning. New York, NY: Holt, Rinehart, & Winston.

Strauss. A. & Corbin. J. 1994 Grounded Theory Methodology: An Overview. In: Denzin NK, Lincoln YS. (eds.) Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks, Sage, 1994

Tampereen seudun työväenopiston toimintakertomus 2014

Tampereen seudun työväenopiston toimintakertomus 2015

Temmes, M., Ahonen, P., & Ojala, T. 2002. Suomen koulutusjärjestelmän hallinnon arviointi. Helsinki: Opetusministeriö.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Tammi.

Tuomisto, J. & Salo, P. 2006. Opinnollisuus ja arvot: laadun kriteerit Alasen aikuisdidaktiikassa. Teoksessa J. Tuomisto & P. Salo (toim.) Edistävä ja viihdyttävä aikuiskasvatus. Tampere: Tampere University

Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Kasvatus 22.

Töttö, P. 2000. Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Uusikylä, K & Atjonen, P. 2005. Didaktiikan perusteet. Helsinki WSOY 2005

Vaherva, T. 2006. Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky: Koulutuksen arviointineuvosto: Koulutuksen arviointisihteeristö. Jyväskylän yliopistopaino.

Valkonen, E. 2015. Me myymme ja markkinoimme kursseja. Markkinaorientaation piirteet kansalaisopistossa. Juvenes print, Tampere.

Virta, I. 2011. Kansalais- ja työväenopistot- koulutuksellista tasa-arvoa? Teoksessa R. Rinne & A. Jauhiainen (toim.) Aikuiskasvatus ja demokratian haaste. Otavan Kirjapaino Oy

.

Virtainlahti, S. 2009. Hiljaisen tietämyksen johtaminen. Helsinki: Talentum.

Virtanen, T. 1975. Suomen ensimmäinen työväenopisto 75 vuotta. Tampereen keskuspaino.

Virtanen. L. 1980. Opetuksen suunnittelu kansalais- ja työväenopistossa. Kansalais- ja työväenopiston liiton julkaisuja 1980.

Vitikka. E. 2009. Opetussuunnitelman mallin jäsenitys. Jyväskylän yliopistopaino 2009.

Digitaaliset lähteet

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo Viitattu 4.1.2016

<http://www.kansalaisopistot.fi/> Viitattu 4.1.2016

<http://www.sastamalanopisto.fi/> Viitattu 5.1.2016

<http://www.sivistystyo.fi/> Viitattu 5.1.2016

<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html> viitattu 25.11.2016

<http://www.souli.fi/kolme-kulmaa/kuka-maksaa-hompan/> viitattu 31.1.17

<http://www.oulu.fi/w5w/tyokalut/opsviestinta.html> (2012) Viitattu 10.2.17

<http://www.tampere.fi/tyovaenopisto/material/5yAT2Nzz/toimintakertomus2015.pdf> Viitattu 10.1.2017

<http://filosofia.fi/node/2397> Viitattu 1.2. 2017

Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut Toiminnan ja talouden seurantaraportti 1.1.-31.08.2016 pdf. Google haku. Viitattu 15.1.2017

7 LIITTEET

1. Suostumus haastatteluun
2. Tiedote tutkimukseen osallistuville
3. Teemahaastattelu ja kysymykset
4. Sastamalan kaupunki, taloussuunnitelma vuosille 2015- 2016
5. Sastamalan maksut ja taksat lukuvuodelle 2015- 2016
6. Sastamalan opiston johtokunta, pöytäkirja 2/2014
7. Tampereen kaupunki, Työväenopiston palvelusopimus 2016
8. Tampereen kaupunki, sopimusseurantaraportti
9. Tampereen seudun työväenopisto, kurssisuunnittelun prosessikaavio

Liite 1.

Suostumus

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Jari Mäkelän pro gradu – tutkimukseen.

Minulle on kerrottu miten aineistoa käsitellään ja ketkä sitä käsittelevät, sekä miten aineisto säilytetään. Suostun haastattelun äänittämiseen ja olen tietoinen, että aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Minulle on tiedotettu, että minusta kerättäviä tutkimustietoja käsitellään luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyyttä voi niistä tunnistaa. Halutessani voin keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen.

Paikka ja Aika

Osallistujan allekirjoitus

Nimen selvennys

Liite 2

TIEDOTE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE

Pyydän sinua osallistumaan kansalais- ja työväenopiston kurssijärjestelmän luomista koskevaan pro gradu – tutkimukseeni. Tarkoituksena on keskustella kurssijärjestelmän luomiseen osallistumisesta ja siihen liittyvistä tekijöistä, sekä siihen liittyvistä kokemuksistasi.

Tutkimuksessa haastattelen Tampereen seudun työväenopiston ja Sastamalan opiston henkilökuntaa ja opiston toimintaan vaikuttavia henkilöitä, sekä asiakkaita. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä opistojen kurssivalikoiman muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä. Pysin myös tutkimaan miten henkilöiden vuorovaikutuksista muodostuvat ideat ja ajatukset luovat sekä mahdollistavat kurssivalikoiman. Käytän myös mahdollisuutta esittää keinoja ja ideoita kurssisuunnittelun kehittämiseksi toimintatutkimuksen ja havainnoinnin avulla.

Haastattelut suoritetaan teemahaastatteluna ja toivon teidän varaavan noin tunnin aikaanne haastattelun toteuttamiseksi. Nauhoitetut haastattelut analysoidaan ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Henkilöiden nimiä ja henkilötietoja ei mainita tutkimuksessa. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja se voidaan keskeyttää koska tahansa.

Henkilökohtainen suostumus pyydetään kaikilta osallistuvilta kirjallisesti.

Annan mielelläni lisää tietoja tutkimuksesta, haastattelusta sovin teidän kanssanne sähköpostitse tai puhelimitse.

Ystävällisin terveisin,

Jari Mäkelä

Kasvatustieteen maisteriopiskelija, KK

makela.jari.t@student.uta.fi

040-5640787

Ohjaaja:

Anja Heikkinen

Professori, Kasvatustiede

Liite 3

Teemahaastattelu ja kysymykset

Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää opiston henkilökunnan, opettajien, kaupungin kulttuuritoimen, opiston johtokunnan ja opiston asiakkaiden kokemuksia siitä, kuinka kansalais- ja työväenopistojen kurssitarjonta muodostuu osallisten vuorovaikutuksena.

1. HENKILÖTAUSTA

Kertoisitko hieman taustastasi..(työ, koulutus ym.)

Miten ja milloin olet liittynyt kansalais- ja työväenopisto toimintaan

Nykyinen asemasi/ suhteesi opiston toimintaan

2. KURSSISUUNNITELMAN IDEOIMINEN JA SUUNNITTELU

Miten kurssivalikoima on yleisesti muuttunut viime vuosina?

Mistä/Miten kurssivalikoiman perusrunko on muodostunut?

Miten kurssivalikoimaan voi vaikuttaa?

Kuka voi ehdottaa kurssia?

Kuka päättää kurssin aloittamisesta?

Miten kurssi-ideoita voi välittää opistoille?

Ketkä/Mikä ottavat vastaan kurssi-ideat?

Ketkä päättävät kurssivalikoimasta?

Mitä kursseja ei järjestetä?

Miten valtiovalta ja kuntapäättäjät osallistuvat kurssivalikoiman muodostumiseen ja päätöksentekoon?

Mikä on johtokunnan rooli kurssivalikoiman muodostumisessa?

Millaisessa prosessissa kurssivalikoima muodostuu?

Millainen rooli/toimijuus kurssien valinnassa on 1) opettajilla, 2) koulutussuunnittelijoilla, 3) asiakkaila?

Miten ja millaisilla rutiineilla/prosesseilla kuullaan asiakkaita?

Miten kommunikointi vaikuttaa kurssivalikoimaan opiston organisaatiossa tai sen ulkopuolella?

Miten ja millaisilla rutiineilla/prosesseilla kuullaan 1) opettajia, 2) koulutussuunnittelijoita?

3. KEHITTÄMINEN

Miten koet nykytilan opiston kurssitarjonnassa, kohtaako tarjonta ja kysyntä?

Miten kehittäisit kurssien ideointia ja suunnittelua?

Liite 4

SASTAMALAN KAUPUNKI
Talousarvio vuodelle 2016 ja taloussuunnitelma vuosille 2016-2018

Liite:

Tunnusluvut	TP 2014	TA2015	TA 2016	TS2017	TS 2018	TS 2019
Musiikkiopiston oppilasmäärä (kurssilaisten määrä suluissa)	331	325	335	335	335	335
Asiakaskäyntien määrä	17700	17700	18000	18000	18000	18000
Musiikkiopiston opetustuntimäärä	8971	9100	9200	9200	9200	9200
Sastamalan Opiston opiskelijamäärä henkilöinä, joista sastamalalaisia (kurssilaisten määrä suluissa)	4954 4708 (15187, 14690)	5000 4800 (14500 14200)	4800 4500 14500	5300 5300 14500	5300 5300 14500	5300 5300 14500
Asiakaskäyntien määrä	116000	116000	116000	116000	116000	116000
Opiston opetustunnit, joista Sastamalassa	23964 22939	24000 23500	23000 23000	24000 24000	24000 24000	24000 24000
Nuorisopalveluiden	21012	24500	24500	24500	24500	24500
<p>Kriisiyörynnän alullestia syksyn keran verkostoitapäivän teemaksi valikoituivat lasten ja nuorten kriisit</p> <p>Sastamalan Opistossa on otettu käyttöön lukuvuoden uudelleenjärjestely ja setelikurssit. Kurssille ilmoittaudutaan lukukaudeksi kerrallaan, samoin aktiivimaksu maksetaan kerran lukukaudessa. Näiden toivotaan madaltavan osallistumiskynnystä. Setelikurssille voi osallistua ilmoittautumatta kertaluontoisesti joko tyky- tai liikuntasetelillä tai opistosetelillä. Tavoitteena on saada mukaan opiskelijoita, jotka eivät voi tai halua sitoutua koko lukuvuoden opiskeluun.</p> <p>Sastamalan toimintakeskuksen kanssa tehtävä yhteistyö tuo uusia asiakasryhmiä musiikkiopiston piiriin. Eskarimuskaritoiminnalla helpotetaan lapsiperheiden arkea tarjoamalla muskaritoimintaa eskaripäivän sisällä.</p>						

Sastamalan Opisto

Toiminta on toteutunut suunnitelman ja tavoitteiden mukaisesti. Kurssimaksukertymä 8/2016 on odotusten mukainen. Tuottavuustoimenpiteistä lukuvuoden uudelleenjärjestelyn ja setelikurssien euromääräinen tulos on nähtävissä lukukauden päättyttyä.

8/2016 ryhdytään tuntiopettajien kohdalla noudattamaan poikkeuksetta OVTES:n mukaista omavastuusuuden vähennystä matkakorvausten osalta. Euromääräinen vaikutus raportoidaan lukuvuoden lopussa.

Syyslukukaudesta -16 lähtien kurssille on ilmoittauduttava ennakkoon ja kurssit alkavat vain, jos ennakkoilmoittautuneiden määrä täyttyy. Heikosti opiskelijoita vetävät kurssit voidaan näin peruuttaa ennen kurssin alkua, jolloin tuntiopettajan työsuhte kyseisten kurssien kohdalta ei ala, eikä palkanmaksuveloitetta synny. Euromääräinen tuottavuus arvioidaan syyskauden päättyttyä.

Kulttuuri- ja
vapaa-aikalautakunta

§ 17

04.03.2015

Sastamalan Opiston maksut ja taksat lukuvuodelle 2015-2016

489/02.05.00/2014

KUVAPLT2 § 17

Hallintosäännön 9 §:n mukaan lautakunta ratkaisee toimialallaan asiat, jotka koskevat maksujen ja taksojen määräämistä.

Sastamalan Opiston kurssien hinnoittelu

Nykyinen käytäntö on ollut, että kurssin hinta katsotaan taulukosta tuntien mukaan ja osallistumisminimi on ollut 5-8 oppijaa riippuen siitä onko jatkokurssi tai alkeiskurssi.

Kurssin järjestämiskustannukset vaihtelevat suuresti riippuen opettajasta, opettajan matkakuluista, tilakustannuksista ja tarvittavasta välineistöstä. Seurauksena on, että eri piirien oppijakohtainen yhteiskunnan tuki vaihtelee 0 eurosta 100 euroon vuodessa. Kurssikohtaisella kustannuslaskelmalla voidaan saada tietoa opintopiirien todellisista kustannuksista. Suunnittelijaopettajilla on käytössä laskentataulukko, jossa otetaan kurssin hintaan vaikuttavat tekijät huomioon.

Kurssien todellisia kustannuksia ei voida sellaisenaan siirtää kustannuksiin, vaan pitää ottaa huomioon

kurssimaksua alentavana tekijänä ainakin:

1. millainen on kurssin sosiaalinen merkitys
2. onko opintopaikalla muuta vastaavaa toimintaa vai onko opisto ainoa toimija
3. mikä on kurssin työllisyyttä tai ammattipätevyyttä tuottava merkitys
4. pitääkö kurssi yllä väestön henkistä ja fyysistä terveyttä
5. onko kurssi ns. omatoimikurssi – opettaja asiantuntijan roolissa

kurssimaksua kohottavia tekijöitä ovat:

1. kurssin elitistinen harrastusluonne – tarjoaa harrastuksen kansalaisille
2. kurssi on luonteeltaan ajan trendeihin perustuva
3. kilpailee yksityisten toimijoiden kanssa

Hinnoittelussa liikkuvia tekijöitä ovat ryhmäkoko ja hinta.

Perusryhmäkoko on 8 henkeä ja hinta perushinta määräytyy tuntien perusteella, mutta kustannukset vaikuttavat hintaa maksimissaan 20 % ylöspäin tai 10% alaspäin.

Sastamalan Opiston opinto-ohjelma 2014-2015

SOJOHTOK § 7

Sastamalan Opiston toiminnan ja opetuksen suunnittelun keskeisenä lähtökohtana on Sastamalan kaupungin talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellyt tehtävät, tavoitteet ja määrärahat. Tiivistetysti elämänlaadun prosessin perustehtävänä on tarjota kaikille asukkaille mahdollisuus henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä tukea kasvua ja osallisuutta sekä vahvistaa kaupungin yhteisöllisyyttä, identiteettiä ja imagoa. Prosessin tehtävänä on luoda toimintaedellytyksiä asukkaille, asiakkaille ja alueen järjestöille ja muille toimijoille. Prosessin toiminta ulottuu alueen kaikkiin ikä- ja väestöryhmiin. Sastamalan Opiston tavoitteena on laadukkaat kansalaisopiston, taiteen perusopetuksen ja avoimen yliopiston palvelut alueen kaikille ikä- ja väestöryhmille.

Sastamalan Opiston toimialueeseen kuuluu Sastamalan lisäksi yhteistoimintakuntana Lavia. Yhteistoimintakunta päättää osaltaan oman opetuksensa resursseista ja laajuudesta. Yhteistoimintakuntaa kuullaan myös Opiston opetuksen sisältöä suunniteltaessa.

Olenaisena lähtökohtana suunnittelulle on valtion vapaalle sivistystyölle antamat tehtävät ja ajankohtaiset tavoitteet. Valtio maksaa suurimman osan Opiston toimintamenoista (57 %). Vuonna 2014 Sastamalan Opisto saa tuntiperusteista valtionosuutta: $57\% \times 21\,180$ valtion vahvistamaa opetustuntia \times yksikköhinta /opetustunti = . Opistokohtainen valtionosuus määräytyy kussakin opistossa kolmena edellisenä vuonna pidettyjen opetustuntien mukaan. Tuntitoteuma vuodelle 2013 on tällä hetkellä 25 592 opetustuntia.

Sastamalan Opiston syyslukukaudella 2014 supistetaan opetustuntimäärää n. 1 000 tunnilla, jotta pysytään annetussa budjetissa. Jo parin vuoden ajan tunti- ja opiskelijamäärät on ollut koko ajan kohoamassa mm. yksittäisopetuksen kovan kysynnän vuoksi.

Kansalaisopiston toiminta on kaikissa suhteissa asukas- ja asiakaslähtöistä. Opetussuunnitelman lähtökohtana ovat edellisten vuosien kokemukset. Asukkaille tärkeiksi koetut opintopiirit ja kurssit jatkavat, mutta ohjelmaa uudistetaan ajankohtaisten ja paikallisten tarpeiden mukaan. Suunnittelussa otetaan huomioon opettajilta, opiskelijoilta, asukkailta ja eri yhteisöiltä tulleet palautteet ja toivomukset. Toisaalta ohjelman laadinnassa otetaan huomioon erilaiset ajankohtaiset ilmiöt ja virtaukset.

Sastamalan Opiston työkausille ei määritellä tiukkoja rajoja, vaan toiminta jatkuu ympäri vuoden, poikkeuksena kesäaika, jolloin opetusta ei järjestetä jatkossa. Pääosa tulevan työvuoden opetuksesta keskittyy kuitenkin syyskaudella 10 viikkoon 15.09. - 24.11.2014 ja keväällä 13 viikkoon 12.1.-20.4.2015. Kunkin kurssin kesto ja aikataulu tehdään

joustavasti ottaen huomioon kurssin luonne sekä osallistujien toiveet.

Suunniteltuja tunteja on tällä hetkellä (28.5.2014) työkaudelle 2014-2015 yht. 21 263 tuntia (syksy 10 298 ja kevät 10 975). Keväälle 2015 tulee vielä uusia kursseja, jolloin optimitavoite, n. 24 000 -24 500 toteutunutta opetustuntia/vuosi tavoitetaan.

Suurimmat pääluokat Sastamalan Opistossa ovat suunniteltujen tuntien suhteessa järjestyksessä: kädentaidot, liikunta, musiikki, teatteri ja tanssi kielet ja taiteen perusopetus ja esittävä taide ja kirjallisuus. Muissa pääaineluokissa on pienempiä tuntimääriä. Kädentaitoja on suunnitelmassa n. 8 100 tuntia, liikuntaa 3 300 tuntia, kieliä 2 600 tuntia, musiikkia 2 500 tuntia, teatteria ja tanssia 2 000 ja taiteen perusopetusta 1 400 tuntia.

Opiston henkilöstö on aloittanut hyvissä ajoin tulevan työvuoden suunnittelun. Kurssisuunnitelmaehdotukset on pyydetty 28.2.2014 mennessä ja opinto-ohjelma menee myös painoon 13.6.2014. Elokuussa ohjelma jaetaan jokaiseen talouteen 8.8.2014 päiväpostin mukana ja netti-ilmoittautuminen avautuu 11.8.2014 klo 7.30. Senkin jälkeen kurssiohjelma elää ja muotoutuu jatkuvasti ja joustavasti tarpeiden mukaan. Uutuutena opinto-ohjelman oikoluku, taitto, painatus ja jakelu tehdään yhteistyössä [REDACTED] kanssa.

Valmisteluvastuu: Sor

Ehdotus: Johtokunta hyväksyy Sastamalan Opiston työvuoden 2014-2015 opinto-ohjelman edellä esitetyt päälinjat.

Päätös: Hyväksyttiin.

Lisätietoja: [REDACTED]

SIVISTYKSEN JA ELÄMÄNLAADUN EDISTÄMISEN YDINPROSESSI

HARRASTAMISEN JA OMAEHTOISEN HYVIN- VOINNIN EDISTÄMISEN PALVELUT PALVELUSOPIMUS

21.1.2016

VAPAAAN SIVISTYSTYÖN PALVELUT

Tuoteryhmä / tuote	Määrä	Yksikkö	Hin
Vapaaan sivistystyön palvelut			
Vapaaan sivistystyön opetuspalvelut / Ylöjärvi	10 100	opetustunti	
Vapaaan sivistystyön opetuspalvelut / Tampere	27 750	opetustunti	
Teematilaisuudet ja neuvonta	300	opetustunti	
Maahanmuuttajien kotouttava toiminta	1	kokonaishinta	3
Yhteensä			

Vapaan sivistystyön palvelut

Vapaan sivistystyön palvelut tilataan Tampereen seudun työväenopistolta. Tampereen seudun työväenopisto vastaa 30–40 % vapaan sivistystyön koulutustarjonnasta kaupungissa. Muita toimijoita ovat mm. Ahjolan kansalaisopisto, kesäyliopisto, monet opintokeskukset ja oppilaitokset. Työväenopisto tuottaa palvelusopimuksen mukaisesti opetuspalveluita. Opinnot vahvistavat kansalaistaitoja ja yksilön kykyä selviytyä ja osallistua muuttuvassa tietoyhteiskunnassa. Työväenopiston yhteydessä Sara Hildén -akatemia, joka tuottaa mm. kuvataiteen perusopetuksen palveluja lapsille, nuorille ja aikuisille. Suurin osa työväenopiston Tampereella toteutettavasta opetuksesta tapahtuu Sampilassa ja kuvataiteen perusopetuksen osalta Ilmarinkatu 17:ssä, mutta opetustiloja on myös eri puolilla kaupunkia. Ylöjärven kaupungin kanssa sovitaan vuosittain palvelujen laajuudesta ja laadusta sekä toimipisteverkosta.

Tuoteryhmä / tuote	Kuvaus
Vapaan sivistystyön palvelut	
Vapaan sivistystyön opetuspalvelut Tampereella ja Ylöjärvellä	<p>Kielet</p> <p>Kieltenopetuksen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa sellaisen käytännön kielitaidon, jolla hän selviää itselleen tarpeellisissa arkielämän tilanteissa, opiskelijalle muodostuu myönteinen kuva itsestään niin kielen oppijana kuin käyttäjänä ja hänen oppimaan oppimistaitonsa kehittyvät. Opiston tavoitteena on tarjota jatkumona tasolta toiselle eteneviä kielikursseja yleisemmissä kielissä, mutta myös harvinaisempien kielten kursseja. Opisto ohjaa opiskelijoita taitotavoitteelliseen kielten opiskeluun.</p> <p>Kielten opetusta annetaan Tampereella 9 000 tuntia Tampereella ja Ylöjärvellä 1 030 tuntia.</p> <p>Kädentaito</p> <p>Kädentaitojen opetus antaa tietoja että taitoja erilaisiin tekniikoihin ja menetelmiin sekä mahdollistaa elämysten kokemisen. Opetuksen tavoitteena on luoda opiskelijalle valmiuksia omaehtoiseen työskentelyyn sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kädentaitoihin kuuluvat tekstiilityö, erikoistekniikat, askartelu ja tekninen työ.</p> <p>Lukukauden mittaisten tai lyhytkurssien lisäksi käden- taidoissa järjestetään pitkäkestoista käsityön taiteen perusopetusta laajan oppimäärän mukaan aikuisille Ylöjärvellä.</p> <p>Kädentaitoaineiden opetusta annetaan Tampereella 4 400 tuntia ja Ylöjärvellä 2 200 tuntia.</p>

1.2. Kehittämiskohteet vuodelle 2016

Palvelujen kehittämiseen liittyvät hankkeet ja projektit sekä niiden resursointi sovitaan yhteistyössä tilaajan ja tuottajan kesken. Vuodelle 2016 sovitut alkavat tai jatkuvat hankkeet on eritelty liitteessä 2.

Tampereen seudun työväenopistossa kehitetään yhteistä kurssitarjontaa ja muuta yhteistyötä palvelutuotannon järjestämisessä Sampolan kampuksella toimivien Tammerkosken lukion ja Sampolan kirjaston kanssa.

1.3. Palvelujen laatu- ja vaikuttavuustavoitteet

Sopimuksen laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan laadun viitekehyksen näkökulmasta: palvelutarjonta, tuotoksen laatu, asiakastyytyväisyys ja asiakasvaikuttavuus. Sen lisäksi sovitaan seurattavista kehittämishankkeista.

2. Sopimuksen seuranta ja raportointi

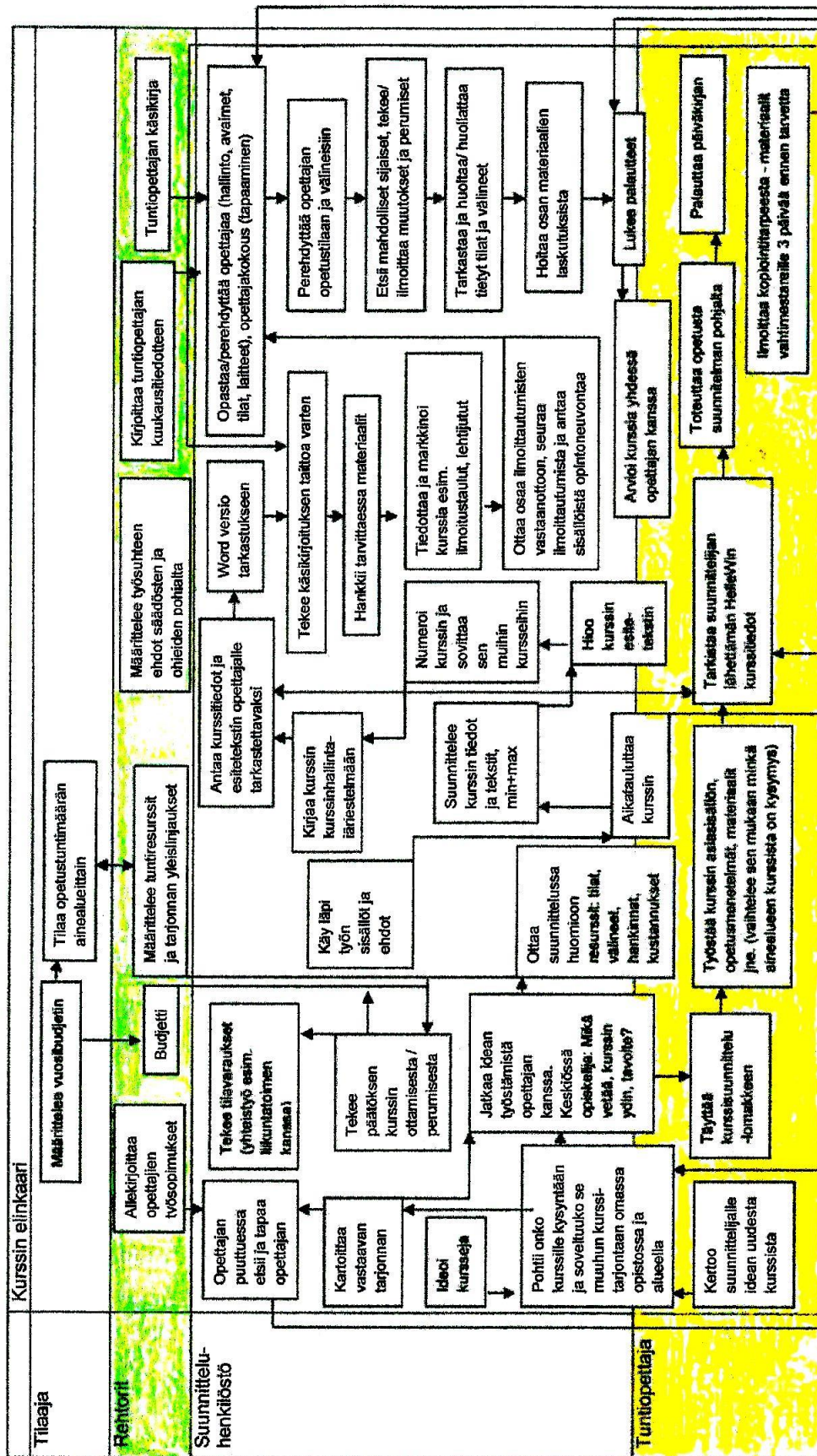
Sopimuksen toteutumaa seuranta vuonna 2016 sisältää seuraavat raportointikohteet:

- tilauksen kustannusten ja tuottajan talouden toteutuma,
- suorituskykytulokset ja asiakastyytyväisyys tarkistusosan kohdan 1.2. mukaisesti,
- tuotannon teettämät asiakaskyselyt ja spontaanit asiakaspalautteet (kerätään keskitetysti Requestessä)
- palveluverkkoon liittyvät asiat
- palveluihin liittyvien kehittämishankkeiden eteneminen
- säännönmukainen raportointi viranomaisille

Sopimuseurantaryhmä kokoontuu puiteosan liitteessä 1 sovitun aikataulun ja kokoonpanon mukaisesti. Seurantaryhmä käy kolme kertaa vuodessa kokouksissaan läpi tuottajan raportin sopimuksen toteutumisesta, joka sisältää edellä mainitut raportointikohteet. Seurantaryhmän kokoontumisten kutsuista ja järjestelyistä vastaa tilaaja.

Jokaiseen kokoukseen määritellään teema, jossa on koulutuksellinen elementti. Seurannan kohteet kerätään ennen kokousta listalle, jolloin ne voidaan käydä toteavasti läpi. Kehittämiskohteista tai muista ajankohtaisista aiheista voidaan tarvittaessa tehdä lyhyet esitteilyt.

Määrälliset mittarit 2013		Sopimussuoritusraportointi SIVELÄKUVAPA										12.2.2014
Tavoite	Kriteeri	Raportointi yksikkö	Mittari	2013 kumuloidut tiedot			2012 vertailu			LISÄKOMMENTIT		Raportointi- sykli
				määrä 1-4	määrä 1-8	määrä 1-12	määrä 1-4	määrä 1-8	määrä 1-12			
	Työväenopiston raportointi pitää sisällään sekä Tampereen että Viijäven sekä Sara Hilden -akatemia. Ei pidä sisällään TATE-toimintaa, joka on LAMULAn tilauksessa	TOP	Työväenopiston kursseista määrä	14565	15617	30 134	4272	9720	22 833	Stallaa myös SIA ja Viijäven		2 krt/v
			Josta Viijäven osuus	2779	2876	5 779						
		TOP	Työväenopiston tarjottujen kursseista määrä	1017	1038	2 175	559	679	1 404	Stallaa myös SIA ja Viijäven		2 krt/v
			Josta Viijäven osuus	274	276	540						
		TOP	Työväenopiston uusien tarjottujen kursseista määrä	58	62	115	60	69	152	Stallaa myös SIA ja Viijäven		2 krt/v
			Josta Viijäven osuus	16	15	25						
		TOP	Työväenopiston toeuvuuden kursseista määrä	899	928	1 833	565	566	1 122	Stallaa myös SIA ja Viijäven		2 krt/v
			Josta Viijäven osuus	138	138	404						
		SAHIM	Sara Hilden akatemia osallistujien lkm järjestettyjen sidospöytäseurustien määrä	24	146	201	405	405	417			3 krt/v
		TOP	Tempereella järjestettyjen sidospöytäseurustien osallistujien lkm	50	30	23	16	16	34			3 krt/v
		TOP	Järjestettyjen sidospöytäseurustien määrä	1092	1092	3 320	845	845	1 722			3 krt/v

Tiina Haapa-ahon laatima prosessikuvaus, josta lähdettiin liikkeelle kurssin elinkaaresta keskusteltaessa. Asiakaspalveluhenkilökunnan ja asiakkaan osuus oli koottu saman kaavion jatkeksi erilliselle paperille.